

ABHAZYA TARİHİ

4. KISIM SOVYET DÖNEMİNDE ABHAZYA

1. BÖLÜM ABHAZYA KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNDE SOSYALİST TOPLUMUN TEMELLERİNİN ATILMASI (1921-1941)

Ş1. Abhazya'da Sovyet iktidarının kuruluşu

Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Kafkasya Bürosu, Abhazya'daki ve genel anlamda Gürcistan'daki elverişli iç ve dış durumu, ayrıca Bolşeviklerin toplum üzerindeki etkisinin artışı göz önünde bulundurarak, Ocak 1921 tarihinde Gürcistan Merkez Komitesi ile Abhazya Bölge Komitesi'ne silahlı isyana hazırlanma talimatı verdi. Bolşevikler, Azerbaycan'da (Nisan 1920) ve Ermenistan'da (Kasım 1920) iktidara gelmişlerdi.

1921'in Şubat ayının ortalarında Sohum'da Komünist Partisi Bölge Komitesi illegal bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda E.Eşba ve N.Lakoba ve Akirtava'nın öncülüğünde Abhazya Devrim Komitesi kuruldu. Bu dönemde E.Eşba ve N.Lakoba'nın bir grup arkadaşıyla birlikte Türkiye'de görevli olarak seyahatte bulunmaları sebebiyle, Devrim Komitesi'ni fiilen N.Akirtava yönetiyordu. Ayaklanmaları yönetecek yeraltı devrim komiteleri tüm eyaletlerde kurulmuştu.

9.Kızıl Ordu'ya bağlı 31.taburun 274. alayının eşlik ettiği Abhaz isyancı birliği, N.Akirtava'nın komutası altında Psou nehri boyundaki sınır hattında, Gürcistan Menşevik hükümetinin düzenli ordusuna karşı bir saldırı düzenledi. Abhazya Devrim Komitesi adına N.Akirtava Abhaz halkına hitaben bir konuşma yaparak, onları ortak bir silahlı isyana davet etti.

22 Şubat 1921 yılında Soçi'de N.Akirtava'nın editörü olduğu ve Abhazya Devrim Komitesi'nin Kafkasya Bürosunun ilk halka seslenişinin ve yardım isteğinin yer aldığı "Golos Trudovoy Abhazii" adlı gazetenin birinci sayısı çıktı. N.Akirtava'nın telgrafını G.Orconikidze şu şekilde cevapladı "Kızılordu, Abhazya işçi ve köylülerinin isyanında yardım sağlamasaydı, kendi kendine ihanet etmiş olurdu". Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin verdiği talimat üzerine Stalin, Sergo'ya çektiği telgrafta "...Aynı

ABHAZYA TARİHİ

şekilde, isyan eden ve yakınında 9.Ordunun konuşlandığı Abhazları da unutmayın” talimatını veriyordu.

22 Şubat’ta Gagra’da Sovyet iktidarı kuruldu. M.Gobeçia, İ.Vardania ve M.Tarnava’ların komutasındaki “Kiaraz” birliği Kızıl Ordu kuvvetlerini karşıladı.

25 Şubat 1921 tarihinde 11.Kızıl Ordu isyancı birlikler eşliğinde Tiflis’e girdi, Gürcistan’da Sovyet gücü muzaffer olmuştu.

Aynı gün “Kiaraz” birlikleri 274.alay ile birlikte Lıhni köyünü ele geçirdi. Abhazya Devrim Komitesi Abhaz halkına yeniden seslendi: “Kardeşlerimiz, Abhazlar, silahlanın! Büyük küçük hepiniz ayaklanın!..Yaşasın müttefikimiz Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti!”.

26 Şubat 1921 tarihinde “Kiaraz” birlikleri Kızıl Ordu birlikleriyle birlikte Gudauta’ya girdiler ve Sovyet iktidarını kurdular. Z.Benia’nın başkanlık edeceği Gudauta Devrim Komitesi kurulmuştu. Komitede M.Gobeçia, V.Agrba, İ.Vardania, M.Tarnava, İ. Çamagua, Z.Otırba, İ.Yurçenko vb. yer alıyordu. Aynı gün, Gudauta Devrim Komitesi halkı “isyan saflarında yer almaya ve emekçi halkın özgürlüğü ve çıkarlarını göğüs göğüse çarpışarak savunmaya”çağırırdı.

Düşman Novy Afon’da konuşlanarak savunmaya geçmişti. Kızıl Ordu’ya yardım etmek için M.Gobeçia, İ.Çamagua gibi Gudauta Devrim Komitesi üyeleri “Kiaraz” birlikleriyle birlikte cepheye geldiler. 3 Mart tarihinde Gürcü kuvvetleri Novy Afon’u terk etmek zorunda kaldı. Aynı gün “Kiaraz”cıların eşlik ettiği Kızıl Ordu birlikleri Sohum’a sevk edildi. Onları karşılamak için İ.Cvania, B.Volhovsky, P.Radoviç, Y.Sviridov, M.Tsaguria, İ.Kalandia, H.Kerselyan, S. Kapba ve D. Gabunia vb. komutasındaki Sohum ve Kodor bölgelerindeki isyancı birlikler yola çıktı.

4 Mart 1921 tarihinde Kızıl Ordu ve isyancı birlikler Sohum’u kurtardı. Aynı gün Abhazya Devrim Komitesi V.Lenin’e bir telgraf çekti. Telgrafta “Abhazya’nın isyancı işçi ve köylüleri canı Menşevik hükümetini devirdi ve Abhazya’da Sovyet hükümetinin kurulduğunu ilan etti. Genç Sovyet Abhazya’sı, ezilen tüm azınlık halkların savunucusu ve tüm dünya emekçi kitlesinin himayedarı Büyük Sovyet Rusya’sına ilk devrimci selamını yollar” deniliyordu. 6 Mart’ta Oçamçira’da, 8 Mart’ta ise Gal’de Sovyet iktidarı kuruldu.

10 Mart’ta Abhazya Devrim Komitesi Lenin’e tekrar bir telgraf yollayarak, Abhazya’nın her yerinde Sovyetlerin iktidara geldiğini haber veriyordu.

§2. Devlet yapısının ihyası: Abhazya SSC'nin kuruluşu

Sovyet hükümeti, önceki dönemden kendisine kalan çok ağır yükü üstlenmek zorunda kalmıştı. 1.Dünya Savaşı ve Menşevik iktidarı döneminde ekonomi ve kültür sahaları bütünüyle çökmüş halde idi. Keza milliyetler arası ilişkiler daha da çetrefil bir hal almıştı. Menşevikler milliyetçi ve şovenist politikalarıyla kitlelerin bilincini zehirlemişti. Bununla ilgili olarak G.Orconikizde, “Abhazya'nın bağımsızlığını elde etme, egemenliğini kazanma ve Sovyet iktidarı kurma çabalarına karşı Menşevikler makineli tüfek ve toplarla saldırdı. Menşevikler döneminde Gürcü hükümetinden Abhazya herhangi bir hak elde edememiş ve özgürlüklerine asla kavuşamamıştı” diye yazıyordu.

Milli mesele burada ön plana çıkmıştı. Dolayısıyla Abhazya'daki (Bolşevik) Rusya Komünist Partisi Organizasyon Bürosu (Abhazya'daki parti teşkilatı, Mart 1921 tarihinden itibaren ilk bölge toplantısının düzenlendiği Ocak 1922 yılına kadar böyle adlandırılmıştı) ve Devrim Komitesi faaliyetlerinin ilk yıllarından beri milli meselenin çözümüyle uğraşıyordu. Bunun yanı sıra merkezi ve yerel yönetim organlarının kurulması, ekonominin yeniden ayağa kaldırılması gerekiyordu. Bu üç mesele, o tarihlerde Abhazya'daki Sovyet yönetiminin öncelik verdiği meselelerdi.

26 Mart 1921 tarihinde yapılan Rusya Komünist Partisi Organizasyon Bürosu ve Abhazya Devrim Komitesi'nin genişletilmiş toplantısında “Rusya Halklarının Hakları Deklarasyonu”na istinaden Abhazya'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi karara bağlandı. Konuyla ilgili olarak hemen Lenin'e ve Kafkasya Bürosu Merkez Komitesi Başkanı G.Orconikidze'ye bilgi verildi. 28 Mart tarihinde Batum'da Eşba ile Orconikidze arasında varılan mutabakat sonucunda, G.Orconikidze, S.Kavtaradze, E.Eşba, N.Lakoba vb. ile Kafkasya Bürosu Merkez Komitesi'nin önde gelen liderlerinin katıldığı bir oturum düzenlendi. Oturumda, Abhazya'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin ilan edilmesine ilişkin Abhazya yönetiminin kararını desteklendi ve “Abhazya'da Sovyet Yönetimi ile Komünist Partisi'nin Yapısına dair” bir karar alındı. 31 Mart 1921 tarihinde Abhazya Devrim Komitesi V.Lenin'i ve Sovyet Cumhuriyetlerinin hepsini Abhazya'da kurulan Sovyet hükümeti konusunda bilgilendirdi. Bu şekilde 57 yıl sonra, 1864 yılında ortadan kaldırılan Abhaz devleti tekrar kurulmuştu. 21 Mayıs 1921 yılında Gürcistan Devrim Komitesi “Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Bağımsızlığına” dair deklarasyonu imzaladı. Deklarasyon 1921'in Mayıs ayının sonlarında Abhaz Emekçileri I.Kurultayı'nda ilan edildi ve delegeler tarafından destek gördü. Deklarasyonda özellikle şu konulara vurgu

ABHAZYA TARİHİ

yapılıyordu: “Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Devrim Komitesi Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını tanır ve selamlar. Ayrıca Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (Gürcistan SSC) ile Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (Abhazya SSC) arasındaki karşılıklı ilişkiler sorununun hem Abhazya ve hem Gürcistan İşçi ve Köylülerinin ilk Kurultayında nihai bir çözüme kavuşacağına inanmaktadır. Her iki Sosyalist Cumhuriyetin emekçileri, aralarındaki sıkı ittifak ve kardeşçe işbirliğinin biçimini kendileri belirlesinler”.

Abhazya’nın bağımsızlığı ne yazık ki fazla bir zaman geçmeden tehlikeye girmişti. Gürcistan Devrim Komitesi’nin, Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin bağımsızlığına dair deklarasyonu imzalamasından tam 45 gün sonra, Stalin’in isteği üzerine, onun lağvedilmesi için kulis kampanyası başlatıldı.

5 Temmuz 1921 tarihinde (Stalin ve Kafkasya Bürosu Merkez Komitesi üyeleri G.Orconikidze, S.Kirov, F.Maharadze, M.Orahelaşvili, A. Nazaret-yan, A.Myasnikov, Y.Figatnetar ve E.Eşba’ların katıldığı) Kafkasya Bürosu oturumunda “Abhazya’daki duruma dair” mesele gündeme alındı. Konuyla ilgili bilgi vermek üzere Abhazya Devrim Komitesi Başkanı, Merkez Komitesi Kafkasya Bürosu üyesi E.Eşba bir konuşma yaptı. Kararda özellikle şöyle deniyordu: “Parti Komitesi’ne (Abhazya’daki Rusya Komünist Partisi-RKP organizasyon komitesi kast edilmektedir-Editör) Abhazya Sovyetleri Kurultayı’nı toplama çalışmalarını hızlandırması önerilsin. Ayrıca Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti içerisinde yer alacak özerk bir cumhuriyet şeklinde, Abhazya ile Gürcistan’ın birleştirilmesi yönündeki parti çalışmaları yürütülsün”. Böylece, burada, Kafkasya Bürosu Merkez Komitesi oturumunda, Abhazya’nın bağımsızlığının kaderi fiilen belirlenmiş oluyordu.

Aynı ay içerisinde Kafkasya Bürosu Merkez Komitesi Sekreteri A.Nazaret-yan Abhazya’ya geldi. 22 Temmuz 1921 tarihinde RKP organizasyon bürosu ile Abhazya Devrim Komitesi’nin “Abhazya SSC ile Gürcistan SSC arasındaki karşılıklı ilişkilere dair” meselenin değerlendirildiği ortak oturumu yapıldı. Ortak oturum kararları, 23 Temmuz tarihinde Abhazya’nın parti ve Sovyet liderlerinin katılımıyla tertiplenen genişletilmiş oturumda gündeme alındı. Abhazya’nın bağımsızlığına dair Gürcistan Devrim Komitesi’nin Abhazya’nın bağımsızlığını tanıyan deklarasyonunu genel olarak destekleyen oturum, “Sovyet Gürcistan’ı ile ekonomik birliğe dayalı federasyon” temelinde, eşit haklara sahip bir ittifak anlaşmasının akdedilmesi hususunda görüş bildirdi.

ABHAZYA TARİHİ

15 Ekim 1921 yılında Organizasyon Bürosu ile Abhazya Devrim Komitesi'nin genişletilmiş oturumunda "Abhazya SSC'nin bağımsızlığına dair" mesele tekrar gündeme geldi. Oturumda alınan kararda, "Abhazya ile Gürcistan'ın ekonomik ve tarihi çıkarlarının ortak olması sebebiyle tarafların söz konusu ilişkileri, eşit haklara sahip iki müttefik cumhuriyet arasında yapılacak resmi bir anlaşma yoluyla zaman kaybedilmeden düzenlenmelidir" denilmektedir. Söz konusu anlaşmanın düzenlenmesi için, Merkez Komitesi'nin Kafkasya Bürosu 1 Kasım 1921 tarihinde aldığı bir kararla, Ş.Eliava ve E.Eşba vb. başkanlığında bir komisyon oluşturuldu.

Abhazya SSC'nin bağımsızlığının bu şekilde alelacele lağvedilmesinin sebebi neydi? Birincisi, Merkez Komitesi Kafkasya Bürosu'nun 5 Temmuz 1921 tarihli kararı iki bağımsız devletin, yani Abhazya SSC ile Gürcistan SSC'nin karşılıklı resmi ilişkilerine dair meselenin ivedi olarak çözülmesini talep ediyordu. Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (Rusya SFSC) Milliyet İşlerinden Sorumlu Halk Komiseri Stalin'in isteği bu yöneydi. İkincisi, o günlerde Abhazya SSC ile diğer bağımsız Sovyet cumhuriyetlerinin ekonomileri çok müşkül durumda idi. Tek kurtuluş yolu Rusya SFSC ile birlik kurmaktır. Dolayısıyla bağımsız cumhuriyetlerin hepsi Rusya ile askeri ve ekonomik ilişki kurma yolunu seçmişti. Abhazya'nın durumu, Rusya SFSC ve Gürcistan ile bu tür resmi ittifak ilişkilerinin yokluğu sebebiyle daha da kötüye gidiyordu. Abhazya, Rusya ile bu tür ilişkiler kurmaya çalışıyordu, ama bütün girişimler "yukarıdan" bloke ediliyordu. Abhazya 1921 yılı başlarında Rusya'dan bir miktar finansal destek alıyorken, 1921'in ortalarından itibaren Stalin'in müdahalesiyle bu destek sona ermişti. Bazı somut vakalardan söz edelim: Bilindiği üzere, 1921 yılının ortalarında Gürcistan'da iktidara gelen Mdivani grubu Abhazya'yı her fırsatta boykot ediyordu. Grup, bu politikasına birlik anlaşması imzalandıktan sonra da devam ettirdi. B.Mdivani "Siz daha önce bağımsız olduğunuz gibi, bundan sonra da bağımsız hareket edebilirsiniz, size kimse engel olmayacaktır" diyordu. Onun bu açıklamasına N.Lakoba "Bağımsızlık, ekonomik açıdan boğulan ve çaresiz halde olan Abhazya'nın Gürcistan'ın bölünmez bir parçası olarak görenlerin elinde oyuncak olması şeklinde yorumlanırken, tarafınızdan bu biçimde deklare edilen bağımsızlık, Abhazya'nın hiçbir işine yaramaz" şeklinde cevap veriyordu.

15 Eylül 1921 yılında Abhazya Devrim Komitesi, Mali İşler Halk Komiseri D.Alania'yı, E.Eşba, N.Svanidze, M.Tsaguria ve İ.Akirtava tarafından imzalanan bir mektupla Merkez Komitesi Kafkasya Bürosu'na gönderdi. Mektupta "Kronik parasızlık yüzünden cumhuriyetin devlet aygıtının daha fazla çalışamayacağı" ifade ediliyordu. İki gün sonra Eşba ve Svanidze Gürcistan

ABHAZYA TARİHİ

Devrim Komitesi'ne aynı mesele ile ilgili olarak yeniden başvurmuş, fakat bütün çabalar sonuçsuz kalmıştı.

Abhazya çaresiz bir durumda kalmıştı. Abhazya'daki Rusya Komünist Partisi ve Devrim Komitesi ve Organizasyon Komitesi yöneticileri yardım için Rusya SFSC Mali İşler Halk Komiserliği'ne de başvurdu ama buraya giden yol da Stalin tarafından tıkanmıştı. Stalin, 8 Eylül 1921 tarihinde Rusya SFSC Merkez Yürütme Komitesi Sekreteri A.Enukidze'ye bir not yolladı: "Abhazya, bağımsız Gürcistan'ın özerk bir parçasıdır, Rusya SFSC nezdinde doğrudan temsilcisi yoktur ve olamaz, Rusya SFSC'den kredi alamaz. Milliyetler Halk Komiseri J.Stalin". Her şeye kadir Halk Komiseri'nin iradesi işte böyle tecelli etmişti.

Abhazya SSC yöneticileri Rusya SFSC Mali İşler Halk Komiserliği'ne tekrar bir başvuruda bulundular. Ancak yine Stalin 13 Eylül 1921 tarihli notunda "Abhazya'ya Gürcistan Mali İşler Halk Komiserliği'nden izinsiz para verilemeyeceğini" ifade ediyordu. Aynı not şöyle devam ediyordu: "Bundan başka, Abhazların Avrupalılara milyonlarca pud tütün sattıklarını (karşılığında arabalar da dahil olmak üzere çeşitli mallar alarak), ancak bununla ilgili olarak ne Gürcistan'a, ne de Rusya SFSC'ye hesap vermediklerini de dikkate almak gerekir, bu durum Abhazların Rusya SFSC'den kaynak talep hakkını geçersiz kılar. Halihazırda Gürcistan'dan, kaynak alıp almadıklarından (veya daha önce almış olduklarından) da haberdar değiliz. Bu enformasyon eksikliğimizden yararlanarak aynı zamanda Rusya SFSC'den de kaynak alıp almadıklarından söz etmiyorum bile. Bütün bunlardan dolayı tahsisat verilmesinin reddedilmesini öneriyorum. Milliyet İşleri Halk Komiseri Stalin"

Bu dönemde Lenin ve Merkez Komitesi Kafkasya Bürosu'nun insiyatifiyle, Kafkas ötesinde cumhuriyetlerin ekonomik ve siyasi bakımdan bir federasyon altında birleştirilmesi yönünde bir hareket başlamıştı. Ancak Gürcistan Komünist Partisi ve cumhuriyetin Devrim Komitesi yönetiminde B.Mdivani önderliğinde, Transkafkasya cumhuriyetlerini bir federasyon altında birleştirme düşüncesine karşı çıkan ve Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ni (Transkafkasya SFSC) devre dışı bırakarak, Gürcistan'ın doğrudan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne girmesi planını öne süren bir grup oluşmuştu. Abhazya'da, Gürcistan SSC'ni baypas ederek, doğrudan Transkafkasya SFSC ile SSCB'ye dahil olma düşüncesi de işte o zaman ortaya çıkmıştır. Özellikle E.Eşba 14 Kasım 1921 tarihinde Komünist Partisi Merkez Komitesi Kafkasya Bürosu'na yolladığı mektupta, Gürcistan ile anlaşma yapmanın amaca uygun olup olmadığı ve dördüncü

ABHAZYA TARİHİ

Cumhuriyet sıfatıyla Abhazya'nın doğrudan Transkafkasya SFSC'ne girmesi meselesini gündeme getirmiştir. N.Lakoba da bu konuyla ilgili olarak şöyle yazıyordu: "Aynı düşünce hem benim, hem de diğer yetkili birçok Abhaz yoldaşın kafasında dolaşıyordu". Ancak bu düşünce o zaman Kafkasya Bürosu tarafından destek bulamamıştı. 16 Kasım 1921 tarihinde Merkez Komitesi Kafkasya Bürosu "Abhazya SSC'nin bağımsızlığına dair" meseleyi değerlendirerek, aşağıdaki kararları aldı:

"1.Ekonomik ve siyasi bakımdan Bağımsız Abhazya'nın mevcudiyeti amaca uygun değildir.

2.Yoldaş Eşba'ya, Abhazya'nın bir ittifak (birlik) anlaşması temelinde Gürcistan Federasyonu'na veya özerk bölge sıfatıyla Rusya SFSC'ye dahil edilmesine dair nihai kararını sunması önerilsin".

Abhazya yöneticileri Federasyon anlaşması temelinde Gürcistan'a bağlanma yolunu seçmek zorunda kalmışlardı. Birlik anlaşması düzenlemek üzere S.Kavtaradze (Başkan), N.Akirtava ve S.Kartozia'dan oluşan yeni bir komisyon kuruldu.

Birlik Anlaşması 16 Aralık 1921 yılında imzalandı ve Şubat 1922 tarihinde 1.Abhazya Sovyet Kongresi tarafından onaylandı. Kongre, Gürcistan ile Abhazya'nın "kendi iradeleriyle aralarında halkların çıkarlarının karşılıklılığı ve ortaklığı ve dayanışma prensipleri üzerinde" bir anlaşma imzaladıklarını ve böyle yaparak Menşevikler tarafından suni olarak yaratılan milliyetler arası düşmanlığa ebedi olarak son vermekte olduklarını" beyan ediyordu. Buradan hareketle Abhazya Sovyet Kongresi şu kararı alıyordu: "Abhazya ile Gürcistan'ın kardeş halkları arasında imzalanan anlaşmanın, siyasi alanda olduğu gibi, ekonomik ilişkilerde de her iki halkın çıkarı açısından hayati önem arz ettiğini kabul etmek gerekir". Böylece Abhazya ile Gürcistan arasındaki birlik anlaşması kanunen yürürlüğe girmiş oluyordu. Sovyetler Kongresi özel bir maddeyle Abhazya SSC Merkez Yürütme Komitesi'ne "Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'yle ayrıntılı ve somut bir anlaşma düzenlemesini", ve bu anlaşmayı "Transkafkasya cumhuriyetleri arasında imzalanan birlik anlaşmasıyla aynı temeller üzerinde hayata geçirmesini" öneriyordu. Ancak, birlik anlaşmasını ayrıntılı ve somut olarak düzenleme süreci, her iki ülkenin de sistem kurma çalışmalarıyla meşgul olmaları ve Menşevik iktidarı sırasında dağılan ekonominin ihyasıyla uğraşmaları sebebiyle, yeniden yapılanma dönemine kadar başlatılamamıştır.

Abhazya SSC'nin bağımsızlığının kök salması ve genişlemesinde hayati önem taşıyan bir dizi Anayasa maddesinin düzenlenmesi ve kabulü sırasında, Abhazya'nın özel bir bağımsız duruş sergilediğini görmekteyiz.

ABHAZYA TARİHİ

Örneğin, 1924 ile 1925 yılı başlarında Abhazya arması ile bayrağı düzenlendi ve onaylandı. Aynı şekilde medeni kanun, ceza kanunu, ceza usul kanunu, toprak ve orman kanunları gibi Abhazya SSC kodeksleri de yürürlüğe konuldu. Ayrıca Abhazya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi ve diğer halk komiserlikleri, kararnameler yoluyla Anayasal nitelik taşıyan yasal mevzuatları kabul ederek yürürlüğe soktu.

1925 yılının Mart ayı sonları ile Nisan ayı başlarında gerçekleştirilen 3. Abhazya Sovyetleri Kongresi'nde, Abhazya SSC Anayasası onaylandı ve yürürlüğe girdi. Burada, Gürcistan SSC Anayasası'nda olduğu gibi (Şubat 1922), Özel İttifak Anlaşması temelinde bu cumhuriyetleri birleştirme olgusu pekiştirilmiş oldu.

Abhazya SSC Anayasası'nın 5.maddesi şöyle der: "Abhazya SSC, iktidarını kendi toprakları üzerinde bağımsız ve başka herhangi bir hükumete bağlı olmadan yürüten egemen bir devlettir. Abhazya SSC'nin egemenliği, Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (Transkafkasya SFSC) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) gönüllü olarak girmiş olması dolayısıyla, yalnızca bu birliklerin sınırları dahilinde ve anayasalarında gösterilen konularla ilgili olarak sınırlandırılmıştır..."

SSCB Anayasası'nın kabul edilmesine (Ocak, 1924) bağlı olarak, Cumhuriyetlerin hepsinde, SSCB'nin Anayasası'na uygun yeni Anayasa yazma çalışmaları başlatılmıştı. Aynı çalışma, Transkafkasya SFSC'de, Gürcistan SSC'nde ve Abhazya SSC'nde de yürütülüyordu. Gürcistan SSC'nin yeni Anayasa taslağının düzenlenmesinde, Abhazya tarafından Merkez Yürütme Komitesi Başkanı S.Çaçba da yer aldı. Abhazya'da da N.Lakoba'nın başkanlığında bir Anayasa Komisyonu oluşturulmuştu.

Haziran 1926 tarihinde Sohum'da, Gürcistan SSC Merkez Yürütme Komitesi'nin seyyar oturumu yapılmış ve her iki cumhuriyetin yöneticileri Ş.Eliava ve N.Lakoba'nın raporları dinlenmişti. Gürcistan SSC Merkez Yürütme Komitesi'nin Abhazya'nın başkentinde yaptığı toplantının esas gündemini, Gürcistan Yürütme Komitesi sekreteri S.Tordia'nın Gürcistan SSC'nin Anayasası hakkındaki tebliği oluşturuyordu. Gürcistan Merkez Yürütme Komitesi toplantısı Gürcistan'ın anayasasını kabul etmiş ve yürürlüğe koymuştur. Anayasa kesin olarak 4 Nisan 1927 yılında 4.Gürcistan Sovyetler Kongresi'nde onaylanmıştır. Bu anayasanın özelliği, içerisine "Abhazya Sovyet Sosyalist İttifak Cumhuriyeti'ne dair" (bkz.m.5) bir faslın eklenmiş olmasıydı. Bu fasılda, Gürcistan SSC ile Abhazya SSC'nin karşılıklı devlet ittifak meseleleri bir ittifak federasyonu prensibi üzerinde yasal olarak tesbit edilmiş oluyordu.

ABHAZYA TARİHİ

Gürcistan Anayasası'nın 85. maddesi şöyle der: "Sovyet Sosyalist Abhazya Cumhuriyeti özel bir anlaşmayla Sovyet Sosyalist Gürcistan Cumhuriyeti'ne, onun üzerinden Transkafkasya SFSC'e girer". Söz konusu Anayasa gereği, Abhazya Sovyetler Kongresi Abhazya SSC Merkez Yürütme Komitesi ve prezidyumu, ayrıca yerel hükümet organları, Abhazya SSC Anayasası temel alınmak suretiyle teşkil edilmişti. Teşkil edilen Merkez Yürütme Komitesi, yani Abhazya Halk Komiserleri Sovyeti şu halk komiserliklerinden oluşuyordu: İçişleri, Adalet, Eğitim, Sağlık, Tarım ve Sosyal Güvenlik... Belgede bunların "Gürcistan SSC'nin ilgili kuruluşlarından bağımsız olarak faaliyet göstereceği, ama faaliyetleri hakkında birbirlerini bilgilendirecekleri" (87.madde) ifade ediliyordu. Halk Komiserleri Sovyeti'ne, Gürcistan'ın Abhazya'daki finans ve çalışma halk komiserliklerinin yetkilileri de dahil edilmişti. Bunlar Abhazya Merkez Yürütme Komitesi ve Halk Konseyleri Sovyeti'ne hesap vereceklerdi.

Gürcistan SSC Anayasası gereği, Gürcistan Merkez Yürütme Komitesi tarafından kabul edilen kodeks, kararname ve diğer kararlar mutlak surette Abhazya sınırları içerisinde de geçerli sayılmıştı. Bununla birlikte, Abhazya üst yönetim organları, "bu mevzuatları geliştirmek ve üzerine ekleme yapmak için kendi yasal mevzuatlarını çıkartabiliyorlardı. Bu tadilatlar Abhazya SSC sınırları içinde yasa hükmünde" olacaktı (88.madde).

Gürcistan Anayasası'nın bir diğer önemli özelliği, Gürcistan devlet yapısının "federatif" niteliğinin yasallaştırılmış olması idi. Özellikle, 2. maddede: "Gürcistan Cumhuriyeti'nin, milli sovyet cumhuriyetleri federasyonu temelinde kurulmuş, işçi ve emekçi köylülerin sosyalist devleti" olduğu yazılıdır. Ancak bu çok önemli madde daha sonraki yıllarda Gürcistan Anayasası'ndan çıkartılmıştır.

Gürcistan SSC'nin "üniter" değil "federal" bir nitelik taşıdığına, tanınmış devlet adamları, liderler, ayrıca bu konuyla ilgili araştırma yapan uzmanlar da defalarca atıfta bulunmuşlardır.

Abhazya SSC Merkez Yürütme Komitesi'nde 27 Ekim 1926 tarihinde kabul edilen anayasa üzerinde gerekli değişiklikler yapılmıştı. Anayasanın 2.faslı "Abhazya SSC ile Gürcistan SSC arasındaki karşılıklı ittifak ilişkilerine dair" başlığını taşıyordu. 1925 yılındaki ilk anayasada olduğu gibi, Abhazya'nın (nihai olarak 1927 yılında cumhuriyetin IV. Sovyetler Kongresi tarafından onaylanan) ikinci anayasasının 4. maddesinde de egemenlik hakları pekiştirilmişti. Orada özellikle şu ifadeler yer alıyordu: "Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, kendi topraklarında iktidarını müstakil olarak

ABHAZYA TARİHİ

yürütür, çünkü bu iktidar Gürcistan SSC, KSCSF ve SSCB ile yapılan ittifak anlaşmalarıyla sınırlandırılmamıştır.” 5.maddeye göre ise: “Abhazya SSC’nin sınırları kendi rızası olmadan değiştirilemez” .

F.Maharadze de milliyet politikalarını kabaca ihlal eden yöneticileri eleştiriyordu. Konuyla ilgili olarak şöyle diyordu: “Cumhuriyetin adı yerli halk olan Abhazlar tarafından verilmiştir. Abhazya SSC gereklidir, her şeyden önce bızatihi Abhazya’daki milli meselenin halli için lazımdır”. Abhaz meselesi her zaman Gürcistan Komünist Partisi kongrelerinin ilgi odağında olmuştur. Gürcistan Komünist Partisi’nin 4.Kongresinde G.Orconikidze, Abhaz Komünist Partisi teşkilatındaki gerilimin asıl nedenini şöyle yorumluyordu: “Bizim milliyet politikamız Gürcüler ve Ruslar tarafından anlaşılammamaktadır. Abhazya’da herkes nüfusla ilgili istatistiklerle kafa yormakta ve hangi milliyetin toplam nüfusun yüzde kaçını oluşturduğunu hesaplama peşindedir. Bu arada her türlü aptallık da yapılmaktadır. Abhazlar azınlıkta, ancak mutlak çoğunluk teşkil eden hiçbir milliyet de mevcut değildir. Bu sebeple birilerine Abhazya’nın mevcudiyeti bile yasa dışı gibi görünmektedir”. Sözlerine devamlı, bazı yoldaşların “Abhazya’da meskun Gürcülerin teveccühü ile Abhaz hükümetinin uslu olmasını talep ettiklerinden” bahseder. “Biz, Megreller uslu bir Abhaz hükümeti istiyoruz” diyorlar. Abhaz kavgasının gerçek iç yüzü işte budur” diye yorumuna son veriyordu. Gürcüler N.Lakoba’dan memnun olmadıklarından, her fırsatta Abhazya Halk Komiserleri Konseyi Başkanlığı’ndan indirmek için çaba harcıyorlardı. Hatta bir ara bu amaçlarına ulaşmışlardı. 4.Kongrede açıkça şöyle denilmişti: “Böylece, yoldaş Lakoba’nın ismi etrafındaki tüm konuşmalar, uslu bir Abhaz hükümeti, Abhazya’da çalışan yoldaşların sözünü dinleyecek bir hükümet mücadelesidir. Merkez Komitesi, yoldaş Lakoba’nın Abhazya’nın çıkarlarını en iyi savunan biri ve partimizin politikasını en iyi uygulayan bir önder olduğunu düşünmüştür ve el’an da öyledir”.

A.Gegeçkori, Gürcistan Komünist Partisi’nin Haziran 1926 tarihinde gerçekleştirdiği Merkez Komitesi toplantısında, Abhaz Komünist Partisi Bölge Komitesi’nin raporu hakkında yaptığı konuşmada, “Eğer amaç hakimiyeti Megrellerin eline vermekse, Abhazya Cumhuriyeti ismini telafuz etmeye ne gerek var sorusu ortaya çıkıyor. Devlet politikamızda Abhazya Cumhuriyeti uyduruk bir şey değil, aksine ihtiyaç duyulan bir şey” diyordu.

M.Orahelaşvili de şöyle yazıyordu: “Eğer biz Abhazya’da Gürcistan Cumhuriyeti’nin ikinci kez kurulmasını isteseydik, bu çok gülünç olacaktır. Biz Gürcistan Cumhuriyeti’nin ikinci nüshasını yaratmadık ve yaratmayacağız.”

O yıllarda Abhazya Komünist Partisi Bölge Sekreteri görevinde bulunan G.Sturua’nun görüşü ise şöyle özetleniyordu: “Bu millet, kendisini diğer

ABHAZYA TARİHİ

milletlerin bulunduğunu düşündüğü yüksekliğe taşımayı hedefleyebilir, ancak onları ezmeye çalışması, bu, doğa kanunlarına aykırı olurdu.”

§3. Devlet yönetim organlarının oluşumu

İncelediğimiz dönemde, Abhazya’da milli Sovyet devletleşme süreci, yeni devlet yönetim organlarının teşkiliyle aynı zamanda yaşanıyordu. Dolayısıyla ülkede devlet yönetim organlarını oluşturmak ve kökleştirmek, Sovyet iktidarının en önemli hedeflerinden biri olmuştur. Bu süreç çok ağır şartlar altında yürüyordu. Eski devlet yönetim sistemi üzerine yeni Sovyet yönetim organlarını kurma ve emekçi kitlelerinin geniş katmanlarını buraya cezp etmek amaçlanıyordu.

Mart 1921’den yeni Sovyet seçimlerine kadar (Şubat 1922) Abhazya’daki üst yönetim organı, Devrim Komitesi olmuştur. Her yerde kaza ve köy devrim komiteleri oluşturulmuştu. Bu komiteler proletarya ve köylü diktatörlüğünün geçici olağanüstü organı niteliği taşıyordu.

Abhazya Devrim Komitesi’nde ekonominin farklı dallarını yöneten ilgili daire ve birimler mevcuttu. Komitenin başında Abhazya’daki devrim faaliyetlerinin önde gelen liderleri E.Eşba (Başkan), N.Lakoba (Başkan vekili), N.Akirtava vb.bulunuyordu. 1921’in Nisan ayı ortalarından itibaren Devrim Komitesi’nin tüm birimleri Halk Komiserliği (HK) olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Devrim Komiteleri Şubat 1921 yılındaki Sovyet seçimlerinden sonra kendi yetkilerini devretti, tüm yönetim halk tarafından seçilen Sovyetlerin eline geçti. 1.Sovyetler Kurultayı’nda Abhazya’nın Merkez Yürütme Komitesi (MYK) ve Halk Komiserliği Sovyeti (HKS) oluşturulmuştu. Merkez Yürütme Komitesinin başına E.Yeşba, Halk Komiserliği Sovyeti’nin başına da N.Lakoba seçilmişti. Kazalarda kaza Sovyeti yürütme komitesi, köylerde de köy Sovyeti yürütme komitesi seçiliyordu.

Abhazya Merkez Yürütme Komitesi ve Halk Komiserliği Sovyeti de dahil olmak üzere, tüm seçimli yönetim organları, faaliyetlerini Abhaz Anayasası kabul edilmeden önce, Rusya SFSC, Transkafkasya SFSC ve Gürcistan SSC Anayasalarının temel mevzuatına ve keza Abhazya SSC’nin MYK ve HKS’i tarafından düzenlenen kararname ve talimatlara dayanarak yürütüyorlardı. Abhazya SSC’nin Anayasal temelleri, Sovyet yönetiminin ilk günlerinden itibaren şekillenmeye başlamıştı.

Abhazya SSC 3.Sovyetler Kongresi 1925 Nisanında Abhazya SSC’nin Anayasasını onayladı ve yürürlüğe koydu. Lenin’in de belirttiği gibi,

ABHAZYA TARİHİ

Anayasanın kabulü ve uygulanışıyla birlikte Abhazya'da “devlet kurma çalışmalarında daha rahat bir dönem başlamıştır”.

Abhazya SSC'nin ilk Anayasası, Sovyet toplumunun sosyo-ekonomik sistemi ile siyasi yapısının temellerini belirliyordu. Anayasa, toplum ve devlet yapısının esas prensiplerini, ayrıca tüm üst yönetim ve yerel yönetim organlarının organizasyon düzenini ve faaliyetlerini, Abhazya SSC'nin vatandaşlarının hak ve yükümlülüklerini sağlam esaslara bağlıyordu. 3. maddesinin b fıkrasında şöyle deniliyordu: “Devlete ait bütün ormanlar, yeraltı zenginlikleri ve sular, milli varlık olarak ilan edilmiştir”. Toprakta özel mülkiyet Anayasayla iptal ediliyor, bütün toprak “kamu varlığı” ilan ediliyor ve “eşit bir biçimde ve topraktan yararlanma temelinde, karşılıksız olarak emekçilere” devrediliyordu. Aynı yıl Abhazya SSC'nin Toprak Yasası kabul edildi.

Abhazya Anayasasına göre, Sovyetler Kongresi en yüksek iktidar organı sayılıyordu. Sovyet Kongreleri arasında Abhazya SSC'de en yüksek yasa- ma yürütme ve yargı organı, Abhazya MYK-Merkez Yürütme Komitesi idi. Komite Sovyetler Kongresi tarafından seçiliyor ve sadece ona hesap veriyordu. Anayasada ayrıca Abhazya Merkez Yürütme Komitesi Prezidyumu ve Halk Komiserleri Sovyeti'nin, halk komiserliklerinin fonksiyonları, merkezi ve yerel yönetim organlarının karşılıklı ilişkilerinin prensipleri de belirlenmişti. Abhazya Ekonomi Sovyeti (EKOSO) tüzüğü de Anayasada yerini almıştı.

Sovyet Kongreleri ve Abhazya MYK Kongreleri düzenli olarak yapıyordu. Anayasanın 1937 yılında kabulünden önce Abhazya Sovyetlerinin yedi olağan ve iki olağanüstü kongresi yapılmıştı. Malum olduğu üzere Abhazya SSC kongreleri ülkedeki ekonomik yapı, sosyal düzen ve devlet teşkilatıyla ilgili meseleleri ele alıyordu.

§4. Abhazya'nın “Özerk Cumhuriyet” statüsüyle Gürcistan'a dahil edilişi

Lenin bir zamanlar şöyle yazmıştı: “Milli meseleye dair eserlerimde, genel anlamdaki milliyetçilik meselesini soyut olarak ele almanın hiçbir işe yaramadığını yazmıştım. Ezen ve ezilen ulusların milliyetçiliği ile büyük ve azınlık ulusların milliyetçiliğini ayırt etmek gerekir. Tarih pratiğinde hemen her zaman bizler (büyük ulus milliyetçileri) sınırsız güç kullanmaktan suçlu olduğumuzu görürüz ve hatta farkında bile olmadan sayısız zorbalık ve aşağılamalarda bulunuruz...” (Külliyyat, 45 cilt, 358-359 sayfa). Ancak 1920'li yılların sonlarından itibaren ülkede milliyet ilişkileri konusunda

ABHAZYA TARİHİ

Lenin'in ilkelerinden sapmalar başlamıştır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Merkez Komitesi talimatı üzerine, (Kasım 1920) Cumhuriyetlerde “devlet aygıtını düzene sokma ve efektif kılma”, “şişirilen yönetim kadrosunu daraltma” vb. azınlık ulusların haklarını kısıtlayan geniş çaplı çalışmalar yürütülmüştür.

Abhazya'da Halk Komiserleri Sovyeti ve bazı Halk Komiserliklerinin fesh edilmesine dair mesele ortaya çıkmıştı. Bu sorun, Transkafkasya Komünist Parti Bölge Teşkilatı'nda, Gürcistan Komünist Partisi MK ve Abhazya Komünist Partisi Bölge Komitesi'nde birkaç kez tartışılmıştı. Söz konusu sorunun çözümünde “dikkatli davranılması” ve “aydınlatıcı çalışmaların yapılması” hususunda çağrılar yapılıyordu. Maalesef bu “aydınlatıcı çalışmalar” yapılamadı, çünkü zaten her şey yukarıda kararlaştırılmıştı. 19 Ocak 1930 tarihinde Transkafkasya Komünist Parti Bölge Teşkilatı Prezidyumu, “Özerk cumhuriyetler ile özerk bölgelerdeki devlet organlarının yeniden düzenlenmesine” dair meseleyi görüştüktan sonra, özerk cumhuriyetlerdeki Merkez Yürütme Konseyi ile Halk Komiserleri Sovyetinin birleşmesi konusunu prensipte onayladı. Abhazya SSC MYK Nisan 1930 tarihli 3. oturumunda ülkedeki Halk Komiserliği Sovyetini fesh etmek zorunda kalmış ve fonksiyonlarını Abhazya MYK'ne devretmiştir. Aynı şekilde, İçişleri, Adalet ve Devlet Planlama Komiserlikleri de dahil, birçok halk komiserliği fesh edilmiş, bazıları da tek bir yönetim organı altında birleştirilmiştir.

Abhazya SSC MYK oturumu, bunun yanı sıra, 16 Aralık 1921 tarihli Gürcistan'la ittifak meselesini de görüştü ve bu anlaşmaya yapılan atfı Abhazya SSC anayasasından çıkarma kararı aldı, çünkü güya “bu cumhuriyetlerin birleşmesine ilişkin esas madde dışında, bu antlaşma her bakımdan gerçek anlamını yitirmişti”. Abhazya SSC MYK oturumu “ittifak cumhuriyeti” ifadesini “özerk cumhuriyet” olarak değiştirme kararı aldı.

1931 yılı Şubat başında Abhazya SSC 6. Sovyetler Kongresi, buna uygun olarak Abhazya SSC'ni bir “ittifak cumhuriyeti”nden “özerk cumhuriyet”e dönüştürme kararı aldı. 19 Şubat 1931 tarihindeki Gürcistan 6. Sovyetler Kongresi de, “Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin özerk cumhuriyet sıfatıyla, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne dahil edilmesine dair” kararı kabul etti.

Böylece, Stalin ve çevresinin iradesiyle, Abhazya SSC 1. Kongresi tarafından onaylanan 16 Aralık 1921 tarihli federatif birlik anlaşmasının kaderi tayin edilmiş oluyordu; Abhazya'nın siyasi statüsü “ittifak cumhuriyeti”nden “özerk cumhuriyet”e düşürülmüş, Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin (Abhazya SSC) adı da Abhazya Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (Abhazya ÖSSC) olarak değiştirilmişti.

ABHAZYA TARİHİ

SSCB'de milli devlet inşa etme deneyimi, Abhazya'nın Gürcistan'la federatif birliğinin lağvedilmesi gibi hareketlerin, çoğunluk ve azınlık halklar arasındaki dostluğun gelişmesine büyük zarar verdiğini göstermiştir. N.Lakoba 1931 yılında bu politikaları eleştirirken, milli meselede, SBKP 10. Kongresinde açıklanan Leninist prensiplerden uzaklaşıldığını, sadece "milli meselenin çözümüne dair deklarasyonla" (ki bu çok zor bir iş değildir) yetinildiğini, gerçekte ise, rutin çalışmaları Lenin'in milliyetler politikasını hayata geçirecek şekilde yapmak istenmediğini" söylüyordu.

§5. Ekonominin ayağa kaldırılması

Dört yıllık emperyalist savaş (1.Dünya Savaşı) ve üç yıllık Menşevik burjuva diktatör iktidarı ekonomik ve kültürel hayata çok büyük zarar vermiş, ülkedeki üretim gücünü tamamen felç etmişti. Sovyet iktidarının yeniden tesis edildiği günlerde Abhazya'daki hemen bütün sanayi dalları çökmüş haldeydi. Şehirlerde yıkım, yokluk ve fakirlik kol geziyordu.

Abhazya'nın hasta ekonomisinin en hassas alanlarından biri ulaşım idi. Nispeten kullanışlı Karadeniz şosesi de 1921 yılına doğru bütünüyle tahrip olmuştu. Tarım da daha iyi bir halde değildi. 1914 ile 1920 yılları arasında ekim alanlarında toplam daralma %40'ı buluyordu. Ülkenin asıl nakit kaynağı olan tütüncülük feci bir durumda idi. 1921 yılına gelindiğinde tütün üretimi tamamen durmuştu. Hayvan sayısında da ani bir azalma olmuştu. Sovyet yönetiminin üzerine kültür ve sağlık alanlarında ağır bir miras kalmıştı.

1923 yılında yapılan tarım sayımına göre, Abhazya'da okuma-yazma bilenlerin oranı toplam nüfusunun %19,2'sini buluyordu. Özellikle kırsal alanda meskun nüfus sağlık hizmetlerinden mahrum idi. Birçok yerde sıtma kol geziyordu. Binlerce köylü hasta oluyor, sakat kalıyor ve fiziki olarak deformasyona mahkum oluyordu. Kültür ve sağlık kuruluşlarının maddi kaynakları acınacak haldeydi.

Bölgede Sovyet iktidarının yeniden kurulması arefesindeki ekonomik durum genel olarak böyleydi.

Abhaz hükümeti ekonominin yeniden kalkındırılması için her türlü önlemi alıyordu. Abhazya'daki söz konusu dönem, ülkenin radikal komünizm dönemini yaşamadan, doğrudan NEP (Noviy Ekonomiçesky Plan, Yeni Ekonomik Plan) adı verilen yeni ekonomik plan uygulamasına geçmesiyle karakterize edilir. Ülke yöneticileri bu durumu hesaba katıyorlardı. Ekonominin yeniden düzenlenmesine yönelik önlemlere büyük önem veriyorlardı. Abhazya Devrim Komitesi tarafından sanayinin millileştirilmesine ilişkin kararname; Gürcistan Devrim Komitesi'nin toprağın millileştirilmesine dair

ABHAZYA TARİHİ

kararnamesinin uygulanmasına ilişkin kararmaneler çıkarılıyor, gıda ürünlerinin yurtdışına ihracını yasaklayan ve mülkiyet hakkına sahip kooperatiflerin yeniden yapılandırılmasına izin veren, üzüm ve tütün üretiminin geliştirilmesine ilişkin kararlar alınıyordu.

Sovyet iktidarının Abhazya'daki ilk yıllarında dış ticaret büyük bir gelişme kaydetmişti. Transkafkasya Ortak Dış Ticaret Teşkilatı'nın eşit haklara sahip bir üyesi olarak Abhazya Dış Ticaret Örgütü 1921 yılında bir dizi anlaşma imzalamıştı. Abhazya kapitalist ülkelerden halkın ihtiyaç duyduğu malları takas yoluyla alıyordu.

Sovyet hükümeti ülkenin sanayi, ulaşım ve tarımını kalkındırmada büyük yardım sağlıyordu. Abhazya tütün üretimini geliştirmek üzere, 1925 yılında Leningrad'dan Sohum tütün fabrikası için teçhizat, 1926 yılında Smolensk'den Gudauta ispiro ve alkollü içecek fabrikası için teçhizat alıyordu. SSCB hükümeti sadece Karadeniz karayollarını düzeltme çalışmaları için yaklaşık yarım milyon (altınla hesaplanmıştır) ruble tahsis etmişti.

Tütün tarımını yeniden canlandırmak için kapsamlı çalışmalar yürütülüyordu. Bu amaçla her sene Abhazya'ya büyük miktarda kredi açılıyordu. Sağlanan yardımlar sayesinde Abhazya'daki tütün üretimi çok kısa bir süre içinde gelişme kaydetmiştir. Abhazya'daki diğer ekonomi alanlarında da büyük ilerlemeler görülmüyordu. Köylerde ilk Sovyet işletmeleri kurulmaya başlamıştı.

1926 yılında SSCB Tarım Komitesi'ne bağlı Jeoloji Üst Komitesi Tkvarçal'da jeolojik araştırmalara başlıyordu.

Söz konusu dönemde halk sağlığı hizmetleri alanında da büyük değişiklikler meydana geldi. Cumhuriyette Sağlık ve Dinlenme Tesisleri Dairesi kuruldu. Gagra kenti Sovyetler çapında bir tatil beldesi ilan edildi. Gagra, Novy Afon ve Gulripş'daki sağlık ve dinlenme tesislerinden yüzlerce işçi ve köylü yararlanıyordu.

Halk eğitimi ve kültür inşası alanlarında hızlı bir gelişim gözleniyordu. Sovyet okulu kurma çalışmalarının başında S.Çaçba (Eğitimden Sorumlu Halk Komiseri), A.Çoçua, D.Gulia, V.Strajev, S.Basaria, P.Şakrıl ve F.Eşba vb. bulunuyordu.

Sovyet iktidarının ilk günlerinden itibaren iş okulları kurma çalışmalarına başlandı. Abhazya Devrim Komitesi ilköğrenim kararnamesi çıkarmış, tiyatro ve sinemanın millileştirilmesi, Novy Afon'da çocuk ıslahevi ve ziraat

ABHAZYA TARİHİ

okulu kurulması, halkın okul binaları inşa ve tamir faaliyetlerine katılımını sağlayan kararlar aldı. Sivil kuruluşlar tarafından kullanılmakta olan okul binalarının boşaltılması ve eski öğretmenlerin mesleklerine geri dönmelerini sağlayacak özel kararnameler, ayrıca Abhazya nüfusu arasındaki cehaletle mücadele (12 Aralık 1921), ülkedeki yüksek okullara öğrenim görmek üzere yollanan öğrencilere maddi destek sağlama konularında özel mevzuat, halk eğitimi ve kültür alanlarıyla ilgili bir dizi önemli mevzuat da yürürlüğe konuldu.

F.Cerjinsky, Y.Rutzudak, A.Lunaçarsky, A.Semaşko ve G.Oconikidze'nin Abhazya'nın ekonomik ve kültürel gelişiminde büyük yardımları olmuştur.

Bu dönemde bölgedeki aydınların Abhaz Dilini, Abhaz halkının tarihi ve kültürünü araştırma alanında ilk adımlar atılmıştı. Bu işte Abhaz İlim Cemiyeti (1922) ve Prof.Dr.N.Marr'ın öncülüğünde kurulan Abhaz Dili ve Edebiyatı Akademisi önemli rol oynadı.

D.Gulia, S.Çaçba, İ.Kogonia, M.Haşba, M.Lakerba ve D. Darsalia edebi faaliyetlerine devam ediyorlardı. Nisan 1921 yılından itibaren, ilk Abhaz gazetesi "Apsnı"'nın (1919) geleneğini devam ettiren "Apsnı Kapş" gazetesi çıkmaya başladı. "Apsnı Kapş" Abhazya Komünist Parti Teşkilatı ile MYK'nin organı idi. 1924 yılından itibaren "Golos Trudovoy Abhazii", 1926 yılından itibaren ise "Sovetskaya Abhazya" gazeteleri çıkmaya başlar.

Bu yıllarda Abhazya'da Sovyet milli devlet yapısının kökleşmesinde büyük rol oynayan yasal mevzuat geliştiriliyor ve uygulamaya konuluyordu. Abhazya kendi arması ile bayrağına sahip oluyordu. Cumhuriyet Halk Komiserleri Sovyeti başkanı Nestor Lakoba Aralık 1927 yılında parti kurultayında yaptığı konuşmada Abhazya'nın siyasi, kültürel ve ekonomik başarılarını dile getirdi.

§6. Sosyalizmin temellerinin inşası

Ekonominin yeniden canlandırılması çalışmalarını tamamlayan Sovyetler ülkesi, ekonominin sosyalist prensiplere göre yeniden düzenlenmesi çalışmalarına başlamıştı. Lenin'in sosyalizmi inşa etme planından hareketle, rota ülkenin sanayileşmesi yönüne çevrildi.

Abhazya sanayisini geliştirme çalışmalarının kendine has özellikleri vardı. Esas hedef, yerel hammadde kaynaklarına yakın işletmelerin kurulmasıydı. Bölgenin teknik ve ekonomik geri kalmışlığını ortadan kaldırmada, ayrıca Abhazya'yı tarım ülkesinden sanayi ülkesine dönüştürmede sanayileşme tayin edici bir şart oluşturuyordu. Sanayileşme, yerli halkı sanayi üretimine çekmeye, milli işçi sınıfı oluşturmaya zemin hazırlıyacaktı.

ABHAZYA TARİHİ

Dikkatler, başta Tkvarçal taş ve kömür yatakları olmak üzere, ağır sanayi işletmelerinin kurulmasıyla ilgili sorunlara odaklanmıştı. Lenin, Kafkasyalı komünistlere yazdığı mektuplarda Tkvarçal maden ocaklarına iki kez atıfta bulunmuştu. 1930 yılında SSCB Ekonomi Konseyi, Tkvarçal maden ocakları inşaatında harcanmak üzere 30 milyon ruble tahsis etti. Abhazya'ya yardım etmek üzere Rusya, Ukrayna ve diğer Sovyet cumhuriyetlerinden işçiler bölgeye gelmişti. 1935 yılında ilk ocak faaliyete başladı. Tkvarçal bir sanayi merkezi ve milli işçi sınıfı hazırlama okuluna dönüşüyordu.

İlk beş yıl içinde Abhazya'da enerji alanında da gelişim kaydedilmişti. Aralık 1938'de Tkvarçal enerji santralinin ilk ünitesi faaliyete geçmiş, Sohum enerji santralinin inşaatına başlanmıştı. Elektrik enerjisi üretimi 1913 yılında 3,5 milyon kilovat saat iken, 1940 yılında 154 milyon kilovat saate ulaşmıştı.

1940 yılında gıda üretimi Abhazya'daki toplam gayri safi sanayi üretiminin %56'sını oluşturuyordu. Ülkede yeni tütün, çay ve un fabrikaları inşa ediliyordu. 2.Dünya Savaşı'ndan önce, Abhazya'da uçucu yağ ve esans üretimi, cumhuriyetin sanayi üretiminin %15'ini oluşturuyordu.

Ulaşım da gelişmeye devam ediyordu. Sohum şehri demiryoluyla Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e bağlanıyor, Karadeniz demir yolunun yapımına, yerleşim birimlerini ilçe merkezlerine bağlayan karayollarının inşasına devam ediliyordu. Abhazya'nın köylerinin hemen hepsine karayolu yapılmıştı. Deniz ve hava filosu da ilerleme kaydediyordu. 1933 yılında Sohum limanında Sovyetler genelinde bir ilk olarak elektrik enerjisiyle çalışan bir motorlu gemi denize indirilmişti.

Devlet ve kooperatif ticareti sahasında da büyük değişiklikler meydana gelmişti. Kamuya ait yiyecek ve içecek tedarik mekanları da dahil, devlet ve kooperatif ticaretinin toplam mal sirkülasyonu ilk beş yıllık plan sonrasında 109 milyon rubleden 278 milyon rubleye çıkmıştı. Söz konusu dönem içerisinde devlet tarafından gerçekleştirilen ticaret hacmi dört kat artış sağlamıştı. Ticaretle devlet kooperatifi biçimi hakim konuma gelmişti.

20'li yılların başlarında yapılan ilk zirai reformlar ve tarım kooperatiflerinin çeşitli biçimlerinin gelişmesiyle, emekçi köylülerin yaşam standartlarında yükselme sağlanmıştı. Tarım kredi kooperatifleri 1929 yılında köylülerin toplamının %57,4'ünü, tütün üretiminde çalışanların %87,5'ini bir araya getiriyordu. Tüketici kooperatifleri de hızla gelişmekteydi.

1930'lu yılların başlarında Abhazya'da kitlesel kolektivizasyon için gerekli temel koşullar henüz olgunlaşmamıştı. Kolhozlaştırma (kollektif halk üretim

ABHAZYA TARİHİ

birimleri) sırasında orta tabaka üzerinde uygulanan kaba baskı yöntemleri, emekçi köylülerin büyük çoğunluğu arasında memnuniyetsizlik yaratıyordu.

1 Aralık 1929 tarihi itibarıyla kolhozlardaki köylü kooperatiflerinin oranı sadece %3,4 civarında iken, 1 Ocak 1931 yılında bu oran %20,9'a ulaşmıştı. 1 Ocak 1937 tarihinde Abhazya'da işletmelerin %74,1'i kooperatif çatısı altında birleşmişti. Abhazya'da kolektivizasyon süreci ancak ikinci beş yıllık plan döneminde tamamlanabilmiştir.

Abhazya SSC'ndeki kolektivizasyon, SSCB tarımının sosyalist yeniden yapılandırma sürecinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ancak bu süreç, sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihi gelişmelerden kaynaklanan kendine has özelliklere sahipti. SSCB'nin merkezi bölgelerine kıyasla, Abhazya'daki kolektivizasyon çalışmaları, daha ağır bir tempoyla yürütülmüştür. Başlangıç döneminde Abhazya'da öncelikle, ortak toprak işleme cemaatleri ve arteller gelişim kaydetmişlerdi. Ülkenin diğer bölgelerinden farklı olarak, kolektivizasyon sırasında kooperatifin bir alt biçimi olan köy ortaklıklarından geniş ölçüde yararlanılmıştı. Bunlar, total kolektivizasyonun tamamlanmasına kadar faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Abhazya'da toprak ağalığı sisteminin ortadan kaldırılması, yönetimin toprak sahiplerini sürgün etme yöntemiyle yürütülmemiştir. Bu iş, aşamalı olarak ekonomik baskı uygulamalarıyla halledilmiştir.

Tarımın kolektivizasyonu, köyün sosyo-ekonomik ilişkilerinde bir devrim oldu. Tütüncülük, bağcılık, mısır yetiştiriciliği gibi geleneksel tarım kolları daha da gelişti. Çay, narenciye, ıhlamur gibi yeni kültürler üretilmeye başladı. Köylerde çay, narenciye, uçucu yağ ve esanslar gibi üretim konularıyla ilgili sovhozlar (kollektif devlet üretim birimleri) kurulmaktaydı.

Savaş öncesindeki beş yıllık plan dönemlerinde Abhazya, kültür inşasında da başarılar elde etmişti. Halkın manevi yaşamının her alanında kırılmalar yaşanıyor, Abhaz halkının yeni bir kültürü oluşuyordu. Bütün milliyetlerin, (Gürcülerin, Rusların, Ermenilerin, Rumların Estonların kültürleri) de geliyordu. Halkın kitlesel olarak okur-yazarlık eğitiminden geçirilmesi, sosyalizmin en önemli kazanımı olmuştur. 1939 nüfus sayımına göre, şehirli erkekler arasında okur-yazarlık oranı %94,8, kadınlar arasında %83,9, kırsal kesimde ise sırasıyla %87 ve %63 idi.

1930'lu yılların ortalarına doğru nüfusun tamamının ilkokul seviyesinde eğitim almaları sağlanmış, ana dilde eğitim veren ortaokul ve lise ağı da genişlemişti.

ABHAZYA TARİHİ

Okullarda eğitim Abhazca, Gürcüce, Rusça, Ermenice, Rumca, Estonca ve diğer dillerde yapıyordu. Abhazya'da Sovyetlerin iktidara gelişinin ilk yıllarında 10.500 kapasiteli 148 okul varken, 1940 yılında 64.500 öğrenci kapasiteli 461 okul faaliyette idi. Ülkedeki üniversiteler vasıtasıyla milli kadroları yetiştirme işine büyük önem veriliyordu. 1932 yılında Sohum'da kurulan pedagoji ve ziraat enstitüleri, ayrıca yüksel okul ve meslek okulları ağı burada önemli bir rol oynamıştı.

Bilim de Abhazya'da yeni bir ivme kazanmıştı. Abhazya Milli Eğitim ve Abhaz Dili ve Edebiyatı Akademisi bünyesinde Abhaz Dili ve Edebiyatı Enstitüsü kuruldu. Bu yıllarda Leningrad'ta A.Haşba ve B.Kukba gibi ilk filoloji doktorları yetişecekti. D.Gulia sosyal bilimlerde doktora yapıyordu. Abhaz enstitüsünde çalışanlar arasında S.Aşhatsava, A.Fadeev, A.Melihov, A.Olenetsky, Z.Agrba, K.Şakrlı, G.Dzidzaria ve İ.Antelava ilk akla gelenlerdir.

1920'li yılların sonları ile 1930'lu yılların başlarında Sohum'da diğer ilmi kurumlar da, örneğin Sovyetler Birliği Deneysel Tıp Enstitüsü, Subtropikal Araştırma Enstitüsü, Sovyetler Birliği Bitki Araştırmaları Enstitüsü'nün Sohum şubesi vb. de faaliyete başlıyordu.

A.Grigolia, B.Ançabadze, V.Şervaşidze, N.Ruhadze, P.Caparidze, İ.Semerciyev, N.Şubladze, A.Mostkov ve N. Stroeovs ve diğerlerinin Abhazya'da tıp, sağlık ve dinlenme tesislerinin gelişmesinde büyük katkıları oldu.

1930 yılında kurulan Abhazya Devlet Yayınevi, milli basının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştı. Basın işini yönetenler arasında M.Gadliba, N.Tarkil, M.Haşba vb. bulunuyordu. Abhaz okurları S.Çaçba, D.Gulia, A.Çoçua, İ.Kogonia, M.Lakıba, M.Haşba, D.Darsalia, B.Agrba ve diğer yazarların kitaplarını ana dillerinde okuma imkanına kavuşmuşlardı. Devlet yayınevinin yanı sıra, 1932 yılında Abhazya Komünist Partisi ile hükümetin talimatlarını, ayrıca Abhazya yöneticilerinin makaleleri ve konuşmalarını yayınlayan parti yayınevi de kurulmuştu. "Apsnı Kapş", "Sabçota Abhazeti", "Komsomolets Abhazii" ve "Sovetsky Pisatel Abhazii" isimli gazetelerin, "Apsnı Kapş" dergisinin ve ilçe gazetelerinin tirajları artıyordu.

1932 Ekim'inde Abhazya Sovyet Yazarları Birliği kuruldu. Birlik, Abhaz milli edebiyat adamlarını çatısı altında topluyordu.

Profesyonel Abhaz tiyatrosunun kurulması (Şubat 1929) milli kültürün gelişmesinde önemli bir olay olmuştur. 1932 yılında Sohum'da Abhaz Dram Stüdyosu kurulur. Oyuncu kadrosu Tiflis'de tanınmış Gürcü tiyatro

ABHAZYA TARİHİ

sanatı ustaları A.Horava ve A.Vasadze tarafından yetiştiriliyordu. Abhaz tiyatrosunun doğuşu ve gelişmesinde, kurucuları D.Gulia, S.Bjania, P.Şakrıl, A.Agrba, L.Kaslandzia, S.Paçalia, M.Zuhba, R.Agrba, Muti Kobe, Mihail Kobe, A.Argun-Konoşok vb. önemli bir rol oynamışlardır.

1931 yılında Abhaz-Gürcü türkü ve dans etnografik ansamblı, 1932 yılında ise Sohum Müzik Yüksek Okulu'nun bünyesinde Devlet Senfoni Orkestrası kuruldu. Abhazya'da müzik kültürünün gelişmesinde O.Dimitriadi, K.Kovaç, P.Pantsulaya ve K.Dzidzaria'nın önemli katkıları olmuştur.

Abhazya şehirleri ile köylerinde kültürel ve eğitim amaçlı kurum ağı ortaya çıkmaya başlar. Bu kurumlar, daha 1920'li yılların başlarında Abhazya Halk Eğitim Komiserliği bünyesinde kurulan Abhazya Siyasi Aydınlatma Komitesi tarafından yönetiliyordu.

1935 yılında Sohum'da güzel sanatlar okulu açıldı. Bu okul sanat lisesi adıyla 1937 yılında yeniden düzenlenmiştir. Böylece, profesyonel ressam yetiştirme işinin temeli atılmıştı.

Abhazya emekçilerinin ilk beş yıllık planda elde ettiği başarılar, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Sovyetler Birliği hükümeti tarafından büyük takdirle karşılanmıştı. 15 Mart 1935 tarihinde SSCB MYK, Abhazya ÖSSC'ne tarım ve sanayi dallarındaki başarılarından dolayı Lenin nişanı verdi. Abhazya'daki sosyalist yapılanma sürecini yöneten N.Lakoba da Lenin nişanıyla ödüllendirildi. Cumhuriyete verilen Lenin nişanı, Abhazya MYK'sının 3 Mart 1936 tarihli jübile oturumunda SSCB MYK 'sı adına, Ukrayna SSC MYK Başkanı G.Petrovsky tarafından teslim edilmişti.

2 Ağustos 1937 tarihinde Abhazya Sovyetlerinin 8.Olağanüstü Kurultayı'nda Abhazya ÖSSC'nin yeni Anayasası kabul edilmiş, Temmuz 1938 tarihinde ise özerk cumhuriyetin Yüksek Sovyetinin ilk oturumu yapılmıştı. Bu oturum da Abhaz Yüksek Sovyet Prezidyumu ve Abhazya Halk Komiserleri Sovyeti'ni seçmişti. Sovyet iktidarının yönetime geldiği ilk 20 yıl içinde Abhazya'da toplumun sınıfsal yapısı kökten değişti. Ekim Devrimi öncesinde bölge nüfusunun %90'ını köylü ve zanaatkarlar oluştururken, sanayi proletaryası burada hiç yoktu. Sosyalist sanayileşme sırasında işçi sınıfı gelişmeye başladı. 1921 yılında toplam nüfusun %21'ini işçi sınıfı teşkil ediyordu. Abhaz işçilerin oranı 4,2 kat artmıştı. Abhazya'da çok uluslu bir işçi sınıfı doğuyordu.

Kollektivizasyon neticesinde Abhaz köylülerinin imajında da değişiklikler meydana gelmişti. 2.Dünya Savaşı arifesinde işçi ve memur sayısı Abhazya nüfusunun toplamının %40'ını oluşturuyordu.

§7. Putlaştırmanın sonuçları

Stalin'in putlaştırılması, Abhazya'nın ekonomik ve kültürel gelişimine çok büyük zarar vermiştir. Burada Beria(*) ve kuklaları tarafından aşılana kariyerizm, sosyalist demokrasi ve kanun hakimiyetinin fütursuzca ihlali, kitlesel cezalandırmalar, muhalefete baskı yapılması, ortak çalışma ruhuna uyulmaması, milliyet politikasının çarpıtılması gibi ahlaksızca metotlar geniş çapta uygulanmıştır. Ülkede Abhaz halkının ulusal hakları en kaba şekilde çiğneniyordu.

Fakat Stalin'in putlaştırılması ve Beria'nın Abhazya'daki milliyetçi politikalarının en ağır sonuçları, milli kadroların karıştırılarak görev yerlerinin değiştirilmesi ve akabinde de, 1937-1938 ve sonraki yıllarda uygulanan kitlesel baskılar şeklinde tezahür etmiştir.

Yerel ve üst yönetim kadrolarının mesnetsiz bir şekilde yerlerinin değiştirilmesi, kitlesel baskılardan önce başlamıştı. Örneğin, sadece 1936 yılında ve 1937'nin ilk 3 ayında 108 köy sovyeti başkanının 88'inin, köy heyeti sekreterlerinin ise 60'ının görev yerleri değiştirilmişti. Bunların büyük bir kısmı tutuklanmıştı. 1936 yılı boyunca ve 1937'nin ilk 3 ayında Abhazya'nın merkezi yönetim organlarına 73 kişi dışarıdan atanmıştı. Bu sayı bütün devlet yapısının %28,7'sini oluştuyordu. Yürütme Kurulu Prezidyumu'na 41 kişi (%61,1), köy sovyetleri kurullarına da 315 kişi atanmıştı. Abhazya MYK'sının 1935 Ocağındaki 7.Sovyetler Kongresi'nde seçilen 185 üyeden ve 49 yedek üye, 30 Temmuz 1937 oturumuna sadece 41 kişi katılmıştı. Diğerleri "karşı devrimci, ikiyeüzü ve halk düşmanı" suçlamasıyla MYK'dan ihraç edilmişlerdi. MYK'nın 2 Kasım 1937 tarihli müteakip oturumunda, aynı suçlamayla aralarında MYK başkanı Aleksey Agrba, Anatoliy Vardania, İgnatij Vardania, Makar Ehvaya, Mihail Gobaçıya, Sandler Semen vb. olduğu 9 kişi Abhazya MYK üyeliğinden ihraç edilmişti. MYK yedek üyelerinden de Zahar Agrba, Taras Lagvilava, Konstantin Kovaç, Samson Çanba, Mariya Cikirba, Anton Çukbar, İvan Semerciyeve, Mihail Cergeniyay'ın de aralarında bulunduğu 19 kişi ihraç edilmişti. Abhazya'da sadece sözde "karşıdevrimci, sabotajcı, terörist-isyancı, casusluk örgütü" ve "Abhazya'daki antisovyet milliyetçi örgüt" davalarında 1937 Temmuz'u ile 1938 Ekim'i arasında, yani bir yıl dört ay içerisinde 2186 kişi adli takibata uğramış, 794 kişi kurşuna dizilmiştir. Beria'nın tertiplemesiyle, Sohum'daki ilk büyük siyasi dava, Ekim-Kasım aylarında halka açık mahkemede cere-

* Lavrenti Beria; Abhazya'da (Sohum) doğup büyüdü, Megrel asıllıdır. Bakü'de üniversite okurken Sovyet gizli polis teşkilatına katıldı, Stalin döneminde Sovyetler Birliği Güvenlik Sekreteri ve Gizli Polisi Şefi olarak görev yaptı, baskıcı Stalin rejiminin simge ismiydi, en büyük zaran Abhazya'ya oldu.-Türkçe Yayın Editörü.

ABHAZYA TARİHİ

yan etti. Davayı, Abhazya Yüksek Mahkemesi başkanı T.Antia, Abhazya Başsavcısı V.Şonia ve kamu adına davacı olarak M.Delba yönetiyordu. Söz konusu mahkemede V.Ladaria, V.Lakoba, M.Lakoba, M.Çalmaz, K.İnal-İpa, D.Cergenja, S.Turkua, P.Seysyan, S.Bijnu ve A.Engelov yargılandı. Hepsi idam cezasına çarptırıldı. M.Kişmaria, H.Çanba, K.Ahuba gibi sıradan köylüler de mahkemede yargı sürecinden geçirilmişlerdir. Onların suçu ne idi? Dava dosyalarına bakılırsa onların hepsi “Troçki'nin(*) adamları” “yabancı gizli servis ajanları”, “katil”, “suçlu” idiler.

Bu mahkemeden sonra da baskılar devam etti. Davalar, yeni “adalet” organları, yani troykalar veya o zamanki adıyla, Stalin'in S.Kirov'un öldürülmesinden sonra 1934 Aralığında verdiği talimatla kurulan “özel mahkemeler” tarafından karara bağlanıyordu. Abhazya'daki durum N.Lakoba ile yakın arkadaşlarının öldürülmesinden sonra birden bire gergin bir hal almıştı. Sanatçı ve aydınların büyük bir kesimi de takibata uğruyordu. Kültürel gelişim alanı da deformasyona uğramıştı. Mayıs 1937 yılında yapılan Parti kongresinde Abhaz alfabesinin yerine Gürcü alfabesinin kullanılması uygun görüldü. Tanınmış Gürcü bilim insanları A.Şanidze, A.Çikobava, S.Canaşia, V.Topuria, ayrıca Abhaz aydınlarından D.Gulia, A.Çoçua, M.Delba, A.Haşba, M.Haşba, D.Çagava, Z.Agrba vb. bu işle görevlendirilmişti. İlgili komisyon çalışmaları Gürcistan Komünist Partisi Sekreteri P.Şaria tarafından yönetiliyordu. Komisyon tarafından oluşturulan alfabe, 1938 yılında Abhazya MYK'sınca onaylandı. Aynı yıl “Abhaz okulları için Gürcü Dili (birinci sınıflar için)” kitabı yayınlandı.

§8. Abhazya'daki göçmen politikası

Abhazya'daki göçmen politikasının kökleri çok eskilere kadar uzanır. Buraya organize göç 19.yy'ın ikinci yarısında başlamış olup, bölgenin sömürgeleştirilmesi ve Abhazların Osmanlı İmparatorluğu'na toplu olarak göç ettirilmesiyle birlikte hızlanmıştı. Çarlık hükümeti tarafından uygulanan bölgeyi sömürgeleştirme politikası, Abhazya'daki etnik ve demografik durumun ciddi olarak değişmesine neden olmuştur. 1897 yılındaki Rusya nüfus sayımında, muhaceretten sonra kalan Abhaz nüfusun, 58,697 kişi olduğu görülmüştü. Bu sayı, toplam nüfusun %55,3'ünü oluşturuyordu. Aynı sayıma göre, Abhazya'daki 106.000 kişilik nüfusu içerisinde Gürcüler 28,875 kişi veya %24, Ruslar 5.135 kişi veya %5,6, Ermeniler 6.552 kişi veya %6,1, Rumlar ise 5.393 kişi veya %5,1 ile temsil ediliyordu.

* Lev Troçki; 1917 Bolşevik Devrimi'nin öncülerindendi, Sovyetler Birliği Askeri Halk Komiseri ve SBKP Politbüro Üyesi iken Stalin'le ihtilafa düşünce hain ilan edildi, görevden alındı ve sürgüne gönderildi, Stalin'in emriyle Sovyet gizli servisi tarafından 1940'da Meksika'da öldürüldü. Aynı dönemde tüm Sovyetler Birliği'nde büyük bir tasfiye hareketi başlatıldı; pekçok kişi Troçkist olmakla suçlanarak idam edildi, pekçok kişi de hapse ve sürgüne yollandı. -Türkçe Yayın Editörü.

ABHAZYA TARİHİ

Abhazya'ya maksatlı göç, daha sonraki dönemlerde de devam edecekti. Gürcistandaki Menşevik hükümeti döneminde bu göç artık planlı bir nitelik kazanmıştı. Hatta Gürcistan Tarım Bakanlığı bünyesinde özel bir göçmen dairesi bile kurulmuştu. Aynı organ Abhazya Komiserliği'nde de oluşturulmuştu. Göç dairelerinin faaliyetleri hakkında, Abhazya Halk Konseyi denetim komisyonu tarafından halka açıklanan meşhur "18 No'lu Dosya'da" ayrıntılı bilgi vardır.

Menşevikler o dönemde göç planını gerçekleştirmek için zaman bulamamışlardı. Ama tarih tekerrürden ibarettir. Menşevik lider N.Jordania tarafından belirlenen Abhazya'ya planlı göç hareketi, 1937 yılında Bolşevik Sovyet gücüne hükmeden Beria'nın inisiyatifıyla hayata geçirilmeye başladı. Abhazya Devlet Planlama Teşkilatı'nca 1940 yılında Gürcistan SSC için hazırlanan raporun eklerinde şunlar yazılıydı: "Gürcü halkının sevgili evladı yoldaş L.Beria'nın inisiyatifıyla, Gürcistan'ın topraksız bölgelerinden binlerce köylü işletmesi, Abhazya'ya göç ederek, asırlardır terk edilmiş geniş toprakları işlemektedirler. Gürcistan SSC'nin topraksız bölgelerinden 11 yeni göçmen kolhozu teşkil edilmiştir..."

SSCB Komünist Partisi Merkez Komitesi ve SSCB Halk Komiserleri Konseyi'nin (HKK) 27 Mayıs 1939 tarihli "SSCB HKK bünyesinde Göçmen Dairesinin Kurulmasına İlişkin" kararları, toplu göç politikasının temel vesikaları olmuştur. Aynı yılın 14 Eylül tarihinde SSCB HKK, kendi bünyesinde bir göçmen dairesinin kurulmasına ilişkin kararı onayladı. Göçmen Daireleri diğer birlik cumhuriyetleri ile özerk cumhuriyetlerin HKK bünyelerinde de kurulmaya başladı. Gürcistan SSC HKK'na bağlı göçmen dairesine başkan olarak V.Rapava, Abhazya ÖSSC'ne de Cıganca-gava seçilmişti. Gürcistan SSC için birlik hükümetinin aldığı önemli bir karar da, "Çay ve narenciye tarımının, bağcılığın ve kaliteli şarap üretiminin geliştirilmesine yönelik tedbirlere dair " aldığı karardı. Bu belgede sadece Abhazya SSC'nin Gal bölgesinin adı geçmektedir. Fiilen bu noktadan itibaren Abhazya topraklarına yönelik yeni bir planlı göç hareketi başlayacaktı. "Abhazya HKK bünyesindeki göç dairesine dair" kararnamede dairenin görevleri şöyle tarif ediliyordu: "Gürcistan SSC'nin topraksız bölgelerinden gelecek göçmenlerin kabulü ve cumhuriyetin geniş topraklı bölgelerinde ve kolhoz-larda istihdamının temini". "Abhazya ÖSSC'nin bol topraklı bölgelerine" 1940 yılı içinde gerçekleştirilecek çiftçi göçüne ilişkin plan tasarısı, 20 Ekim 1939 yılında Gürcistan SSC HKK Başkanı V.Bakradze başkanlığında görüşüldü. Plan 700 işletmenin Abhazya'ya göçünü öngörüyordu. Göç bütçesi 28,9 milyon ruble olarak belirlenmişti.

ABHAZYA TARİHİ

20 Mart 1940 tarihinde Gürcistan Sosyalist Cumhuriyeti HKK başkan yardımcısı G.Sturua'nın başkanlık ettiği oturum, 1941 ve 1942 yılları için Gürcistan'dan planlanan göçü değerlendirdi. Bu plana göre, "Abhazya'nın bol topraklı bölgelerine, ayrıca kısmen Acaristan özerk SSC ve Tiflis bölgesinin terk edilmiş topraklarına 4800 işletmenin yerleştirilmesi" öngörülüyordu.

SSCB Komünist Partisi Merkez Komitesi ve SSCB Halk Komiserleri Konseyi'nin 25 Nisan 1940 tarihli kararına istinaden, "1940-1944 yıllarında Abhazya'ya yönelik göçe dair" özel tedbirler tesbit edilmişti. Toplam olarak Gürcistan bütününde 10.380 işletmenin göç ettirilmesi öngörülüyordu, bunların 5404 adedi Abhazya'ya yönlendirilecekti. Bununla ilgili olarak, Gürcistan HKK 27.500 hektar arazinin ağaç köklerinden ayıklanması, 7.100 hektarının drenajı; 86 km yol yapılması ve 1000 kadar kuyu açılması kararı aldı.

1940 yılındaki çiftçi göçüyle ilgili planın izahat notunda, "Abhazya SSC'ne kolhozcu ve müstakil çiftçi göçü, yeterli iş gücü yokluğu nedeniyle yerli halk tarafından işlenemeyen geniş topraklardan yararlanmak amacıyla yapılmaktadır" deniliyordu.

1940 yılı planında göçmenlerin Abhazya'da Oçamçıra'nın Kındıg, Adzyubja, Atara, Akvaska köyleri; Gudauta'nın Bambora, Zvandripş köyleri; Gagra'nın Bzıp, Ldzaa, Kingisep köylerinde halen faal ve yeniden kurulacak kolhozlara yerleştirilmesi öngörülmüştü. Mesela göçmenler için, Kingisep köyünde 1000 hektar, Ldzaa'da 500, Atara'da 1.500, Bambora'da 500 hektar arazi tahsis edilmişti. Bu arazilere Batı Gürcistanlı 1000'den fazla köylünün iskan edilmesi planlanıyordu. 1941 yılı için 1850 hektarlık ormanlık arazinin tarıma açılması planlanmıştı. Sadece Kındıg köyünde, 1200 hektar, Gagra'da, 650 hektar bataklık kurutulması öngörülüyordu. Göçmen kolhozcular için 1150 ev inşa edilmesi planlanıyordu.

25 Temmuz 1940 tarihli resmi kayıtlara göre, Adzyubca köyüne bağlı Bakradze kolhozuna Aspindzsk, Abaşsk, Ambrolaursk, Tsagersk, Çhorotskusk, Gegeçkori, Tsalendcihsk, Zugdidi ilçelerinden gelen 264 hane yerleştirilmişti. Göçmenlerin tümünün isimlerinin ve hanedeki nüfus sayısının yer aldığı liste günümüze kadar muhafaza edilmiştir.

1940 Haziranında yapılan Abhazya ÖSSC Yüksek Sovyeti oturumunda, Abhazya'daki göç politikası üzerinde yoğun olarak duruldu. Gudauta, Gagra ve Oçamçıra Yürütme Komitesi başkanlarının hepsi, konuşmalarına bölgelerdeki göçmen yerleşimiyle ilgili bilgi vererek başlıyorlardı. Bu havadaki konuşmalardan sadece birini örnek olarak verelim: "1937 yılında

ABHAZYA TARİHİ

yoldaş Beria'nın inisiyatifıyla başlatılan Gürcistan'ın topraksız bölgelerinden Abhazya'ya göç başarılı bir biçimde devam etmektedir". Örneğin Gudauta ilçesinde söz konusu döneme doğru 300 ev inşa edilmiş, Çarkviani ve "Akıta çits" adı verilen iki yeni kolhoz daha kurulmuştu. Oçamçira Yürütme Komitesi Başkanı D.Tarba, oturumda yaptığı konuşmada: "L.Beria'nın inisiyatifıyla başlatılan Gürcistan rayonlarından Abhazya'ya kolhozcu göçü özellikle bizde, Oçamçira'da geniş çaplı olarak yürümektedir" diyordu. Konuşmacının sunduğu verilere göre, bu dönemde göçmenler için 600 ev inşa edilmişti. Ardından şunları ekliyordu: "1940 yılı için düşünülen planda buna ilave olarak Beslahuba, Akvaska ve Tamış köylerinde 400 evin inşası öngörülmektedir".

Abhazya'ya göç hareketi Abhazya HKK bünyesindeki göç dairesi, Abhazya Tarım Halk Komiserliği, Gürcistan SSC HKK Göç Şubesi'nin " Abhaz Göçmen İnşaat" adlı göçmen kolhozları inşaat dairesi tarafından yönetiliyordu. Bu daire 25 Haziran 1938 tarihinde Abhazya Tarım Halk Konseyi bünyesinde kurulmuştu.

Tarım Halk Komiseri ve Abhazya ÖSSC HKK Başkanı T.Bganba, Abhazya'da uygulanan göç politikasına karşı olduğunu açıklamıştı. Terk edilen topraklar hususunda söylenilenlere karşı Abhazya'da ekilebilir boş toprak olmadığını belirtmişti. Bir tek örnek verelim. 1940 yılında Abhazya'da ekime müsait alanlarının büyüklüğü, Tsulukidzevsk ve Abaşin ilçelerindeki kadar, yani ortalama 60.000 hektar civarında idi. Dönemin yönetimi Temur Çiçinovîç Bganba'yı alenen yaptığı bu açıklaması yüzünden affetmeyecek ve Abhazya ÖSSC Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun 14 Aralık 1940 tarihli kararıyla görevden alınacaktı. Abhazya ÖSSC Yüksek Sovyeti'nin Abhazya'da Sovyet iktidarı kurulmasının 20.yılı şerefine yaptığı jübile oturumunda (1941), Abhazya HKK Başkanı K.Çiçinadze Abhazya'daki göçmen politikasına değinerek şöyle diyordu: "Abhazya'nın asırlardır el değmemiş verimli topraklarının, 1937 yılından itibaren yoldaş L.Beria'nın önerisi ve doğrudan yönetimiyle, Gürcistan'dan Abhazya'ya kolhozcu göçü vasıtasıyla kazanılmasının, Abhazya'daki Sovyet iktidarının en büyük başarılarından biri olarak görmek gerekiyor". Abhaz Hükümeti yöneticileri o dönemdeki göç politikasını "Sovyet iktidarının en büyük başarılarından biri" olarak takdir ediyorlardı.

2.Dünya Savaşı'nın başlaması dolayısıyla, SSCB HKK, 25 Temmuz 1941 tarihinde "Bir sonraki emre kadar göçmen seçme ve iskani durdurulmuştur" şeklinde bir karar aldı. Ancak Gürcistan ve Abhazya yönetimleri hiçbir talimat çıkmamış gibi davranıyor ve gayet sakin bir şekilde göç politikasına de-

ABHAZYA TARİHİ

vam ediyorlardı. Ancak yıl sonuna doğru Abhazya HKK ve Abhazya parti bölge komitesi dikkatleri dağıtmak için ortaklaşa bir karar aldılar. Kararda şöyle deniyordu: “1. Göçmenler için ev inşaatı durdurulacaktır. 2. Abhazya Göçmen Kolhozları İnşaat Dairesi 10 Aralık 1941 tarihinden itibaren fesh edilecektir”.

Elbette ki, karar bir formalite niteliği taşıyordu, Gürcistan ve Abhazya hükümetleri vatani Alman faşizmine karşı savunma savaşını bir yana bırakarak, başlattıkları göç programını sürdürmekle meşgul oluyorlardı.

Bizatihi göç hareketinin niteliği, şekli ve yöntemlerini de belirtmemiz gerekiyor. Toplu göçün başından itibaren Gürcistan Komünist Partisi ve HKK yöneticileri boş arazinin az olduğunun farkına varınca, ciddi zorluklarla karşılaştılar. Bu hareketin organizatörleri, Abhazya topraklarının 3/2'sinin dağlık alan olması gibi çok önemli bir faktörü dikkate almamışlardı.

İlk 2-3 yıl içinde mevcut boş araziler tükenmişti. Ancak, hareket NKVD'nin (KGB'nin eski adı) başındaki Beria'nın bizzat sıkı kontrolüyle yürütülüyor olması sebebiyle geri adım atmak artık mümkün değildi.

1940 yılının sonlarında Gürcistan SSC HKK ve Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Abhazya ÖSSC'indeki göçmen kolhozlar için arazi hazırlama ve işletilmesiyle ilgili bir plan ve yasa hazırladı. 1941 yılının Nisan ve Mayıs aylarında Gürcistan HKK ve Komünist Partisi Merkez Komitesi söz konusu talimatın uygulanma sürecini değerlendirmek üzere çalışmalar yaptı. Değerlendirme sonucunda Oçamçira ilçesindeki Abhaz kolhozlarının sahip olduğu 1000 hektardan fazla ormanlık alana el konulmasına ilişkin bir karar alındı. Halk tarafından asırlar boyu muhafaza edilen bu benzersiz doğa zenginliği ormanları kesme görevi Gürcistan Orman İşletmelerine verilmişti. Ancak bu görevin yerine getirilmesinin, teknik nedenlerden dolayı da zor olduğu görüldü. Hükümetin talimatı uygulanamamıştı. Dolayısıyla daha kolay bir yol bulmak gerekiyordu ve bulundu da. 2 Eylül 1941 yılında Gürcistan HKK şöyle bir karar aldı: “Abhazya ÖSSC'na bağlı 12 kolhozun işlenmemiş topraklarının fazlası alınarak, yeniden kurulan kolhozlara verilecektir.” Gürcistan HKK, yasaya aykırı bu kararı Moskova'nın iznini almadan uygulayamayacağını çok iyi biliyordu. Dolayısıyla söz konusu karar, onaylanması için Moskova'ya yollandı. SSCB HKK 9821 sayılı ve 10 Ekim 1941 tarihli kararıyla (elbette ki, 25 Temmuz 1941 tarihli “ikinci bir emre kadar” göçlerin durdurulmasına ilişkin aldığı eski kararını “unutarak”) Gürcistan HKK'nın “Abhazya ÖSSC'ne bağlı Oçamçira ve Gudauta ilçelerindeki 12 kolhozun 4594,69 hektarlık işlenmeyen arazisine el koymasına” müsaade ediyordu. Kararda özellikle bu iki kolhozun seçilmesinin nedenleri de apaçık ortadadır. Çünkü buralarda Abhazlar daha yoğun bir biçimde yaşıyorlardı.

ABHAZYA TARİHİ

Abhazya HKK söz konusu kararın uygulanması için, Tarım İşleri Halk Komiserliği ve Gudauta ve Oçamçira ilçe başkanları D.Çerkezia ile D.Tarba'yı görevlendirdi. Abhazya HKK tarafından kabul edilen kararda şunları okuyoruz: "SSCB HKK'nun talimatı derhal uygulanacaktır". Topraklara el koyma işi hiç de kolay olmadı. Yerel kolhozlardan seçilen topraklar, çeşitli meyvelerin, tütün, çay, narenciye ve diğer ürünlerin yetiştirildiği en verimli alanlardı. Söz konusu arazilerin göçmenlere tahsis işlemlerini düzenlemek için özel komisyonlar kurulmuştu.

Aynı zamanda başka bir sorun daha ortaya çıkıyordu. Göçmenler asırlar boyu atalarının yaşadığı öz vatanlarını terk etmeye razı mıydılar? Elbette ki değillerdi. Göçler baskıcı yöntemlerle gerçekleştiriliyordu. Gürcistan KP, ayrıca Gürcistan SSC ile Abhazya ÖSSC hükümetleri, Gürcistan'ın batı bölgelerinde yaşayan nüfus üzerinde yoğun propaganda ve örgütlenme çalışmaları yürütüyorlardı. Bunun kanıtı olarak birkaç örnek vermemiz yeterli olacaktır. M.Baramia ve K.Çiçinadze'nin başında bulunduğu parti ve Sovyet organları konuyla ilgili olarak yardım istemek üzere sık sık Gürcistan MK ve HKK'ine başvuruyor, bu bölgelere kendi organizatörleri ile propagandacılarını yolluyorlardı. Gürcistan KP MK ile HKK'na yazdıkları mektuplardan birinde Baramia ile Çiçinadze şöyle diyorlardı: "Abhazya'ya göç etmek isteyenlere engel olunmaması, ayrıca imkan dahilinde göçmenlere ulaşım araçları temin etme ve göç ettikleri yerde mülk edinmelerinde yardımcı olmaları hususunda Batı Gürcistan ilçe yönetimlerine talimat verilmesini arz ederiz".

Tsagersk, Ambrolaursk, Onsk, Gegeçkorsk, Tsalendcihsk, Çhorotskusk, Abaşsk, Aspindzsk, Ozurgetsk, Zugdidi ve diğer ilçelerdeki insanları göçe ikna etmek üzere Abhazya yönetimi adına Batı Gürcistan bölgesine özel yetkililer yollanıyordu. Örneğin, Çhorotskusk ve Gegeçkorsk ilçe başkanları ile ilçe icra komite başkanlarına hitaben yazılan ve M.Baramia ile K.Çiçinadze'nin imzası bulunan 29 Ocak 1942 tarihli resmi evraklarla G.Tsintsabadze Gürcistan'a yollanmıştı. İlçe başkanlarına hitaben yazılan mektupta "İlçenizden Abhazya'ya göç edecek kolhozcu kontenjanını seçmek üzere Abhazya HKK'nu temsilen Grigoriy Nosoviç Tsintsabadze görevlendirilmiştir. Yoldaş Tsintsabadze'ye göçmen kontenjanını belirlemesi için gereken her türlü işbirliğinin sağlanmasını rica ederiz" deniliyordu. Tsintsabadze, Gegeçkorsk ilçesinden Sohum'a şöyle rapor ediyordu: "İlçe yönetimi göçmen kontenjanı seçmeyi reddediyor, Çhorotsk'a hareket ediyorum, müteakip talimatınızı bekliyorum. Tsintsabadze".

Gürcistan SSC Tarım Bakanlığı, Göçmen Genel Müdürlüğü Başkanı Narsiya'nın haklı olarak belirttiği gibi, "Göçmen kontenjanı seçme kuralları ciddi biçimde ihlal edilmiş, göçte gönüllülük ilkesinin çiğnendiği görülmüştür".

ABHAZYA TARİHİ

Malum somut nedenlerle pek çok göçmen, devlete göçmen evi inşaatında yapılan masrafları ödemediği kendi bölgelerine firar etmişlerdi. Bu konuyla ilgili olarak Abhazya HKK, Gürcistan SSC KP MK'ne defalarca başvuruda bulunmuştu. Gürcistan SSC hükümetine hitaben yazılan 14 Nisan 1942 tarihli mektupta Abhazya HKK, 1 Mart 1942 tarihi itibarıyla, memleketine dönmüş olan 152 göçmenin devlete 97,920 ruble ve 46,2 ton mısır borç bıraktıklarını yazıyordu. Bunun yanı sıra, göçmen dairesinin kayıtlarına göre, söz konusu göçmenlerin ulaşımı için Abhazya ÖSSC bütçesinden 83.700 ruble harcanmıştı. Abhazya HKK, Gürcistan hükümetinden, masrafların karşılanmasını istiyordu. Abhazya HKK tamamen mesnetsiz olarak, göçmenlerin dönüşünden Oçamçira ve Gudauta ilçe yürütme komitelerini sorumlu tutuyordu.

Gürcistan SSC hükümeti 29 Nisan 1942 tarihinde "1942 yılında Abhazya ÖSSC'ne çiftçi göçü hareketini" yeniden görüşüyordu. Savaşa rağmen, bu amaç doğrultusunda 1.510.000 ruble para tahsis edilmişti. Gürcistan'dan Abhazya'ya 526 işletmenin göç etmesi gerekiyordu. Mal-mülk edinmeleri için 824.000 ruble bütçe ayrılmıştı. Göçmenlerin ihtiyaçları için Kodor ve Kaldohara kereste fabrikalarından 1.700 metreküp kereste, Gudauta ve Oçamçira tuğla fabrikalarından da 1 milyon adet tuğla tahsis etmeleri talep ediliyordu. Göçmenler için inşa edilen 526 evin devlete maliyeti 4.295.000 rubleyi buluyordu.

1942 yılı planına göre, Oçamçira'nın Beslahuba, Koçara ve Kutol köylerine, Gudauta'nın da Zvandriş, Arsaul, Kulanırhua ve Bambora köylerine göçmen iskan edilmesi gerekiyordu.

Sovyet ve parti organları, göçmen kolhozlarının durumunu, ekonomik, sosyal ve kültürel meseleleri periyodik olarak gözden geçiriyordu.

Abhazya HKK ve Gürcistan KP Abhazya Bölge Komitesi Bürosu 28 Ocak 1943 tarihinde Abhazya ÖSSC göçmen kolhozlarında yürütülmekte olan ilkbahar ekim işleri hazırlık çalışmalarını gözden geçirdi. Konuyla ilgili olarak alınan kararda, kolhozların büyük çoğunluğunun ekim hazırlığına henüz başlamadığı, ekim yapacak ekiplerin teşkil edilmediği sonucuna vardı. Bunun yanı sıra, yerli Abhaz halkı tarafından hediye edilen iş hayvanlarının çoğunun çalındığı, kalan hayvanların da çok kötü durumda oldukları tespit edildi.

İlkbahar ekim planının tamamlanabilmesi için Abhazya Toprak Halk Komiserliği'ne, Gudauta ve Oçamçira ilçe yürütme komitelerine en kısa zamanda göçmen kolhozlarına yeni ekim alanı tahsisi, makine parkı siyasi

ABHAZYA TARİHİ

şubesine de “traktör işlerinin kaliteli ve zamanında yapılmasını sağlama” konularında talimat verilmişti. Ancak göç hareketi 1944 yılı ortalarına kadar geçici olarak durduruldu. Gürcistan SSC HKK’nin 14 Haziran 1944 tarihli “1944 yılı için çiftçi göçü planına dair” kararı uyarınca, Abhazya HKK Haziran sonunda “Abhazya ÖSSC’ne 1944 yılı için çiftçi göçü tedbirlerine dair” bir plan kabul etti. Yalnızca cumhuriyet kaynaklarından bu amaçlar için 7.639.000 bin ruble tahsis edilmiş, konut inşaatı için de 1.800.000 ruble, konut tamiri için 1.160.000 ruble, 1945 yılı için inşaat malzemeleri imali için 2.500.000 ruble harcanması öngörülmüştü. Gudauta ve Oçamçıra yürütme komiteleri, göçmen kolhozlarının kurulması için gerekli işgücünü ve koşum hayvanlarını tahsis etmeyi taahhüt ediyordu.

Abhazya’ya planlı göç 1950’li yılların ortalarına kadar devam etti. Abhazya’ya 145 köylüden oluşan son göçmen partisi 1956 yılında ulaştı. Onlar, daha önce Beria’nın talimatıyla iskan edilmiş oldukları Kabartay-Balkar ÖSSC ve Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi’nden geliyorlardı. Abhazya ÖSSC Bakanlar Kurulu’nun 27 Nisan 1967 tarihli kararıyla, konut inşaatı için almış oldukları 136.000 ruble civarındaki kredi borçları silinecekti. 1937 ile 1953 yılları arasındaki dönemde konut ve işletme binaları inşası için Selhozbank’tan 191.000.000 ruble tutarında uzun vadeli kredi kullanılmıştı. 1 Ocak 1954 tarihi itibarıyla göçmenlerin borcu 37.200.000 rubleyi buluyordu. Bu tutarın 18.000.000 rublesi vadesi geçmiş borçtu.

Bu süre içinde sadece “Abhazpereselenstroy” inşaat dairesi tarafından toplam alanı 124.986 metrekareyi bulan 3.378 konut, 4 okul, 6 kolhoz idare binası inşa edilmiş, 102 km. uzunluğunda 14 içme suyu hattı inşa edilmiş ve 143.4 km. uzunluğunda yol yapılmıştır. Abhazya ÖSSC tarım bakanlığı göçmen şubesi başkanı A.Cikia ve “Abhazpereselenstroy” inşaat dairesi müdürü Ş.Gvazava “Abhazya ÖSSC’nde göç ve göçmen köyleri kurma meselesiyle” ilgili 25 Aralık 1953 tarihli raporlarında, “yeni verimli toprakların tarıma açılması ve Abhazya’nın temel tropik kültürlerinin geliştirilmesi” ve keza “Gürcistan’ın topraksız dağlık bölgelerinden Abhazya ÖSSC’nin bol topraklı kolhozlarına planlı kolhozcu göçüyle” ilgili faaliyetlerinden bahsediyorlardı. “Abhazpereselenstroy’un” çalışmalarından memnun kalmamışlardı. Dairenin “çok fazla zarar ettiği” göçmen evleri inşaatında planın gerisinde kaldıklarından” şikayetçi idiler. Sadece 1952 yılı zararı, 2.559.900 rubleyi buluyordu.

Şövenist çevreler tarafından tezgahlanan bu geniş kapsamlı göç operasyonunun tarihi henüz etraflı olarak incelenmiş değildir. Siyasi ve ahlaki yönlerden değerlendirmesi yapılmamıştır. Tabiidir ki, bütün bu olan bitenden bizatihi göçmenleri suçlamak doğru olmaz. Bariz şekilde sömürgeci karak-

ABHAZYA TARİHİ

ter taşıyan bu tip hareketlerin amacı yerli Abhaz halkını asimile etmektir. Abhazya'nın ekolojik dengesini ve zaten gergin olan etnodemografik durumunu daha da bozmuşlardır.

2. BÖLÜM

“BÜYÜK VATAN SAVAŞI” (2.DÜNYA SAVAŞI) YILLARINDA ABHAZYA (1941-1945)

Ş1. Savaşın başlaması ve Kafkasya savunması

2. Dünya Savaşı (ya da Sovyetler Birliği'nde tanımlandığı üzere “Büyük Vatan Savaşı”), Abhazya için zorlu bir sınav olmuştur. Abhazya vatan savunması için en seçkin evlatlarını cepheye yolladı. Savaş boyunca Sovyet Ordusu'nda görev alan ve çeşitli cephelerde savaşan Abhazyalı (Abhazlar, Gürcüler, Ruslar, Ermeniler, Estonlar ve diğerleri) sayısı 55.000'den fazlaydı.

Sanayi, ulaşım ve tarım da dahil olmak üzere Abhazya'nın tüm ekonomisi savaş ihtiyaçları ve şartlarına göre yeniden yapılandırılmıştı. Ekonominin yeniden yapılandırılması, çok zor şartlar altında gerçekleştiriliyordu. Asıl zorluk kalifiye işçi ve teknik personelin ezici çoğunluğunun cepheye gitmiş olması idi. Abhazya'da kadın, yaşlı ve ergenlik çağındaki çocuklar tarafından “üretimde, cepheye gitmiş olan kocalarımızın, babalarımızın, oğullarımız ve kardeşlerimizin yerine geçelim” sloganıyla bir kampanya başlatılmıştı. Maden ocakları da dahil en zor yerlerde çalıştılar. 1941 yılı sonu itibarıyla “Tkvarçalkömür” işletmesinde 900 kadar kadın çalışıyordu. Tarımda da durum aynı idi. Almanların Abhaz topraklarına yaklaşmasıyla durum daha da zorlaşmıştı. Cumhuriyetin tüm Karadeniz sahil boyuna savunma tahkimatları, sığınaklar, korunaklı mevziler, savunma hendekleri vs. inşa ediliyordu. 1941 yılının sonunda Abhazya'da özel saldırı taburları teşkil edildi. Bu kuvvetler, Kafkasya'nın savunmasında büyük bir rol oynadılar. Sohum ve Gagra'da savunma komiteleri faaliyette idi.

Ağustos 1942'de faşist Alman orduları Abhazya'ya girdi. Kluhor, Maruh ve Sançar dağ geçitleri, 27 Ağustos'ta ise yüksek dağ köyü Pshu işgal edildi. Sahilde, Sohum başta olmak üzere, Abhazya'nın yerleşim yerlerine bomba yağdıran düşman uçakları görülmeye başladı.

O sırada General Leselidze komutasındaki 46.Ordu Abhazya'da konuşlanmıştı. Ordu, 1942 Eylül başında taarruza geçti. Düşmanla Pshu köyünde ilk savaşa tutuşanlar, diğer Kızılordu birlikleriyle beraber R.Gubaz ve M.Sabaşvili komutasındaki Gudauta taburu savaşçıları oldu. 9 Eylülde köy

ABHAZYA TARİHİ

Alman faşistlerinden temizlendi. 1942 sonu ve 1943 yılı başında Alman orduları Abhazya sınırları dışına püskürtülmüştü. Abhazya emekçileri cephe gerisinde de büyük işler yapıyordu. Tkvarçal'ın şanlı madencileri N.Huntua, A.Ayba, T.Makatsaria, Z.Mujitskaya, A. Bessarab ve diğerleri olağanüstü çalışıyordu. 14 Şubat 1942 yılında Sovyet Enformasyon Bürosu Abhaz madenci N.Huntua'nın rekor üretimini halka duyuruyordu.

Çay, mısır ve tütün yetiştiricileri gibi tarım emekçileri de zafer için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. Bunlar arasında en meşhurları U.Ahuba, M.Adleyba, M.Ardzinba, T. Kardava, K. Bastacyan, T.Tarba, Ç.Kvaçahia vb. idi.

Abhazya öğrencileri de tarımın gelişmesine önemli katkı yaptılar. 1942 yılında cumhuriyette 12.500 den fazla öğrenci istihdam eden 108 çalışma ekibi kurulmuştu. İlk yarıyılında onlar yaklaşık olarak yarım milyon işgünü çalışmışlardı. Fabrikalarda, atelyelerde, ulaşım ve iletişimde çalışan gençlerin oranı gittikçe artıyordu. Geniş kitleler tarafından savaşın ilk günlerinden itibaren Kızıl Ordu yararına para toplama kampanyaları yürütülüyordu. "Komsomol Abhazya" adlı torpidobot, "Kolhoznik Gruzii" adlı tank kolu, "Sovetskaya Gruzia", "Osoaviakhimovets Abhazii", "Zdravnitsa Abhazii", "Yuniy Pioner", "Potrebitelskaya Kooperatsiya", "Boets vseobuça" vb. adlı savaş uçağı filolarının inşası için büyük meblağlar toplanmıştı. Kolhoz başkanları, sıradan vatandaşlar ve öğrenciler de kayda değer tutarda para topluyorlardı. Örneğin, söz konusu kampanyaya, Gudauta ilçesi kolhoz başkanları T.Agrba 120 bin, K.Leyba ve A.Hvatiş 100'er bin ruble bağışlamışlardı. Ünlü çay toplayıcısı U.Ahuba 100 bin ruble, Gal ilçesine bağlı kolhoz başkanları G.Cguburia 300 bin ruble, V.Gogohia 100 bin ruble tutarında katkıda bulunmuşlardı. Lihni köyünden ilkokul öğrencisi R.Hikuba ve Duripş köyünden K.Tarkil ve diğerleri de tasarruflarını kampanyaya bağışlamışlardı. Abhazya halkı cepheye hertürlü yardımı yapıyordu: kışlık giyecek, hediye topluyor, cepheye yolluyordu. Bu amaçla özel komisyonlar kuruluyor, Kızıl Ordu ve Deniz Filosu askerleri ile subay ailelerine yardım haftaları düzenleniyordu.

Ş2. Abhazyanın yurtsever evlatları vatan savunmasında

Abhazya yurtseverleri, faşist Alman işgalcilerine karşı tarihte daha önce eşî benzeri görülmemiş şiddetteki savaşın ilk günlerinden itibaren SSCB'nin diğer halklarıyla birlikte omuz omuza savaştılar. Onlar vatan topraklarını her yerde (Brest kalesinde, Kafkasya'da, Moskova önlerinde, Leningrad ve Stalingrad kapılarında, Sivastopol, Novorossiysk ve Odessa önlerinde vb.)

ABHAZYA TARİHİ

kahramanca savundular ve hem kendi vatanlarını hem Avrupa ülkelerini faşizm illetinden kurtardılar.

Vatan topraklarını savunmak için savaşa giden 55.500 erkek ve kadın Abhazyalıdan 17.436'sı baba ocağına geri dönemedi. Abhaz halkının şanlı evlatları savaş meydanında kahramanca şehit oldular: SSCB Kahramanı V.Harazia, siyasi yönetici Aleksandra Nasadze, Gastello'nun unutulmaz kahramanlığını tekrarlayan savaş pilotu K.Agrba, keşifçi V.Paçulia ve E.Bganba, A.Tsugba, Brest kalesini savunan partizan H.Mhondcia ve daha niceleri... Abhazya'dan 22 savaşçı SSCB Kahramanı nişanı aldı. M.Kantaria, H.Hodosov, V.Gablia, Y.Kokoskeria, R.Bartsis, İ.Zubkov, A.Çahryan, A.Meletlyan, Y.Yoseliani, G.Dermanovsky, V.Oçalenko, M.Sohnenko, N.Adamia, N.Beria, bu nişanı iki kez alan V.Popkov bunlar arasında idi. Vatanın bu seçkin evlatlarının kahramanlığı halkın hafızasından asla silinmeyecektir. Şeref nişanına layık görülen İ.Vanaça, Ts.Tsulaya, A.Şuşanyan ve diğerleri, bu yiğit vatan savunucularındandı. Kadın hava alayında filonun seyir subayı olarak korkusuzca savaşan ilk Abhaz kadın pilot M.Ayüz-pha 477 sorti gerçekleştirmiş ve düşman üzerine 64 bin ton bomba bırakmıştı. General H.Harazia, Albay K.Arşba, L.Golandzia, N.Simonia, G.Zantaria'lar, siyasi komiserler K.Bjania, N.Akaba, N.Lakırba, N.Gobeçia, D.Smır vb. Vatan Savaşı tarihi sayfalarına adları altın harflerle yazılanlardır. Korkusuz şahinler V.Argun, M.Acba, V.Obarteli, T.Yazıçba, Ş.Akusba, D.Osia, D.Bazba, L.Cohcua; denizcilerden A.Kaçarava, G.Koncarya, Ş.Sangulia, O.Cayani; Kızıl Ordu ve Filo yüksek ve orta rütbeli subaylarından M.Logua, V.Hagba, V.Papba, H.Ayba, U.Basaria, A.Kiguradze, A.Toria, N.Ankvab, N.Tshomaria, K.Tsvinaria, D.Tsugba, M.Tsugba, H.Abgadcava, İ.Gabunia, A.Gunba, L.Çolokua, A.Sakania vb. diğer birçokları kahramanlık destanı yazmışlardır.

Partizan hareketi ve Mukavemet hareketi üyeleri, cephe gerisinde faaliyet gösteren yer altı örgütlerinde çalışanlar, vatan topraklarını kahramanca savundular: Partizan müfrezeleri kurmay başkanı ve komiser N.Çiçba ve Z.Tsarguş, partizan müfrezesi keşif kolu başkanı D.Zuhba, partizan birlik ve grup kumandanları K.Agumaa, D.Abuhba, N.Bouba, A.Arşba, A.Conua, N.Kapba, E.Muhina, K.Arşba, M.Malia, S.Papba, S. Gunba, A.Canba, S.Belkania, K.Kakubava, Ş.Kakubava, S.Tsomaya, M.Ahalaya, V.Kapikyan, L.Dzadzamia, M.Zadikyan, V.Katsia, A.Tarba, H.Kvekerskiri, V.Kahiani, A.Keyyan, O.Koncarya, E.Lakoba, H.Magakyan, Ş. Nadareyşvili, K.Samsonia, M.Hiba, V.Şervaşidze ve diğerler...

§3. Cephe gerisinin kahramanları

Düşmanı bozguna uğratmada Abhazya aydınlarının ciddi katkıları olmuştur: Doktorlar, pedagoglar, ziraat mühendisleri, bilim, kültür sanat adamları ve edebiyatçılar...

Savaşın daha ilk aylarında, sağlık tesisleri başta olmak üzere Abhazya'daki tıbbi müesseseler çalışma düzenlerini savaş haline göre yeniden yapılandırdılar. Sanatoryum, dinlenme tesisi ve diğer tedavi merkezlerinin hemen hepsi, yaklaşık 200 bin yaralı asker ve subayın tedavi gördüğü askeri hastanelere dönüştürülmüştü.

Abhaz yazarları "vatanseverlik" konulu bir dizi eser yayınladılar. D.Gulia, İ.Papaskiri, B.Şinkuba, İ.Tarba, G.Gulia bu alanda aktif görev yapanlardandır. Savaşın hemen başında K.Agumaa, A.Conua, Ç.Copua, M.Gocua, E.Kuçberia vb. vatani savunmak için cepheye koştular.

Tiyatro sanatı alanında tanınmış Abhaz ve Gürcü asıllı aktörler A.Agrba, R.Agrba, L.Kaslandzia, Ş.Paçalia, M.Kobe, L.Çedia ve M.Gagnidze aktif olarak faaliyet gösteriyorlardı.

Abhazya'nın bilim kuruluşları da verimli bir şekilde çalışıyordu. Abhazya Enstitüsü'nde Abhazoloji ile ilgili güncel konular geniş kapsamlı olarak ele alınıyordu. K.Şakrıl, H.Bğajba, İ.Antelava, G.Dzidzaria, Ş.İnal-ıpa, B.Canaşia, A.Olonetsky, L.Solovyev ve diğerleri toplumda aktif siyasi ve eğitici faaliyetler yürütmüş, saldırı taburlarında savaşmışlardı. Sohum Botanik Enstitüsü ile Sohum Pedagoji Enstitüsü cephede ordunun ihtiyacını karşılamak için yapmış oldukları etkinlikleriyle önemli katkıda bulunmuşlardır.

Stalin'in putlaştırılması ve Beria'nın Gürcistan ile Abhazya üzerindeki sözde "şefliğinin" olumsuz sonuçları yaşanmamış olsaydı, Abhazya emekçilerinin ekonomi ve kültürel alanlarındaki başarıları, ayrıca ülke savunmasına yaptıkları katkıları daha da kapsamlı olabilirdi. Milliyet politikasında büyük ihlaller yaşandı. Gürcistan'ın batı bölgelerinden Abhazya'ya göçler kitlesel ve planlı bir nitelik kazanmış, savaşın sonlarına doğru Abhaz milli kültürüne karşı başka bir siyasi kampanya daha uygulanmaya başlamıştı. Abhaz parti bölge komitesi sekreteri A.Mgeladze'nin inisiyatifiyle, "Abhaz pedagogları temsilen" A.Margania, B.Katsia, N.Geria, A.Aşvanba ve M.Buava'dan oluşan bir grup bölge komitesine davet edildi. Onlara Abhaz okullarında eğitimin Gürcü diline geçmesi için öneriler hazırlamaları teklif edildi. 1944 yılının ikinci yarısında adı geçen kişilerin hepsi Abhaz parti bölge komitesine önerilerini sundular. Tekliflerin tümünün içeriği aynı idi.

ABHAZYA TARİHİ

En önemlisi, onların güya Abhaz okullarındaki mevcut eğitim sisteminin Abhaz milli kültürünün gelişimini engellediğini “kanıtlamaları” gerekiyordu. Abhaz okullarındaki eğitimin önce anadilde, 5.sınıftan itibaren de Rusça yapılmasının öğrencilerin gereken bilgileri almasını engellediğini, orta öğrenimden sonra yüksek öğrenim kurumlarına giremediklerini yazıyorlardı. Bundan dolayı, bu pedagog grubu, ilkokuldan itibaren eğitimin Gürcü dilinde yapılmasının gerekli olduğu görüşünde idi.

9 Ocak 1945 tarihinde yapılan Abhazya parti bölge komitesi bürosunun oturumunda parti bölge komitesi sekreterleri A.Mgeladze, İ.Tuskadze ve G.Karçava’ların önerileri doğrultusunda M.Delba’nın başkanlığında bir komisyon kuruldu. Komisyondan, bir aylık süre içinde “Abhazya okullarındaki eğitim –öğrenim çalışmalarının kalitesini iyileştirme” konusunda yapılması gerekenleri tesbit etmeleri talep ediliyordu. İlgililer 12 Mart 1945 tarihinde partisi bölge komitesi bürosuna önerilerini sundular. Komisyonun sonuç kararında şöyle deniyordu: “Abhaz halkının önemli bir kısmının Gürcüce bilmesi, Gürcüce ve Abhazcanın kelime haznesinin benzerliği ve ortak alfabe, Abhaz okullarında eğitimin Gürcüceye geçmesini gerektirmektedir. Abhaz okullarındaki eğitim dilinin Gürcüceye geçmesi eğitim-öğretim çalışmaları iyi bir şekilde organize edildiği takdirde, Abhaz çocuklarının lise müfredatı kapsamında bilimin esaslarını öğrenmelerini büyük ölçüde kolaylaştıracak ve eğitimlerini yüksek öğrenim kurumlarında devam etme yolunu açacaktır. Eğitim dilinde Gürcüceye geçilmesi, Abhaz halkının kültürünün gelişmesini büyük ölçüde teşvik edecektir”.

13 Mart 1945’de parti bölge komitesi bürosu “Abhazya ÖSSC Okullarında eğitim –öğretim çalışmalarının kalitesinin iyileştirilmesi için alınacak tedbirlere dair” bir karar aldı. Söz konusu kararda şöyle deniliyordu: “Abhazya ÖSSC okullarındaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin kalitesini iyileştirmek, Abhazlardan kalifiye eleman yetiştirmek amacıyla ve Abhaz aydınlarının geniş kitlesinin, ayrıca bizatihi öğrenciler ile velilerin talepleri doğrultusunda, Abhaz okullarındaki mevcut eğitim sistemi lağvedilecektir”. Aynı kararda, “Ortak alfabe ve Gürcüce ile Abhazcanın kelime haznesinin benzerliği, bunun yanı sıra Abhaz halkının önemli bir kısmının Gürcüce bilmesi, kardeş Abhaz ve Gürcü halklarının maddi ve manevi kültürünün ortaklığı dikkate alınarak, 1945–1946 öğrenim döneminden itibaren, Abhaz okullarında eğitim dilinde Gürcüceye geçilecektir” deniliyordu. İl ve ilçe komitelerinden “Abhaz okullarındaki eğitim dilinde Gürcüceye geçilmesinin büyük önemi konusunda halkı aydınlatmaları” isteniyordu.

ABHAZYA TARİHİ

Eğitimci kadro yetiştirme sorununa da derhal çözüm bulunması gerekiyordu. Bu konuyla ilgili olarak, Abhazya parti bölge komitesi sekreteri A.Mgeladze, söz konusu kararı Gürcistan KP MK'sine yollarken MK sekreteri K.Çarkviani'ye hitaben ayrı bir mektup yazarak Abhaz okullarının reorganizasyonu ile ilgili somut meseleleri ortaya koyma ihtiyacı duymuştu. Bilhassa, dil bilen 1.716 ilkokul öğretmeninden sadece 397'sinin orta seviyede pedagoji eğitimi görmüş olduğunu, 1.329'unun ise herhangi bir pedagojik eğitim almadığını haber veriyordu. Parti merkez komitesi ile cumhuriyet hükümetinden ivedi olarak Gagra, Gudauta, Oçamçıra ve Gal şehirlerinde yeni pedagoji okulları açmasını talep diyordu. Bunun yanı sıra, Gürcistan'dan okullarda çalışmak üzere öğretmenler davet edilmişti. Mgeladze ayrıca "Gürcistan Komsomol Gençler Birliği Merkezi Komitesi'nden Gagra ve Gudauta yüksek öğretmen okulu için Gürcistan rayonlarından öğrenci temini planının hayata geçirilmesinin önerilmesini" talep ediyordu.

Bu girişim Gürcistan'dan Abhazya'ya yeni bir nüfus akımına neden oldu. 1939 ile 1959 yılları arasında Abhazya'daki Gürcü nüfusu toplamda 66.254 kişi, Abhazların sayısı ise yalnızca 4.996 kişi artmıştı. Gürcistan KP MK'si, Abhazya parti bölge komitesinin Abhaz okullarının reorganizasyonuna dair kararını 13 Haziran 1945 tarihinde onayladı.

Böylece, Abhaz okullarının kaderi halkın isteği hilafına çözülmüş oluyordu. Abhaz okullarında 1.sınıftan 11.sınıfa kadar tüm dersler Gürcü dilinde okutuluyordu. Sadece Abhaz dili ve edebiyatının Abhazca okutulmasına müsaade edilmişti. E.Şevardnadze (1978 Haziran), Gürcistan Kömünist Partisi Merkez Komitesinin genişletilmiş oturumunda, "Hepinizin açıkça bildiği üzere, ana dilde eğitim veren okulların kapatılması, ulusal kurumlara baskı uygulanması, milli kadro politikasına mutlak güvensizlik uygulaması ve diğerleri gibi icraatlar, kolay unutulmaz... Abhazya örneği çok şey anlatır" diyordu. Şevardnadze daha ileride şöyle devam ediyordu: "Abhazya'daki olaylar gibi, karmaşık süreçler söz konusu olduğunda, değerlendirilmekte olan meselede kendi halkının dahil olduğunu kabul etmek, başkasının acısını kendi acın gibi görmeye çalışmak gerekirdi, işte o zaman hata yapmazsın, yapsan bile daha az yaparsın"

ABHAZYA TARİHİ

3.BÖLÜM

1946-1960 YILLARINDAKİ ABHAZYA

Ş1. Ekonominin canlandırılması

“Büyük Vatan Savaşı”nı zaferle bitiren Sovyet halkı ülke ekonomisinin canlandırılması, savaş sonuçlarının bertaraf edilmesi işine girişti.

Savaş Abhazya ÖSSC ekonomisine de çok büyük zarar vermişti. Sanayi ve tarım ürünleri üretiminde ciddi bir düşüş vardı. Abhazya'daki cumhuriyet komisyonunun hesaplarına göre, sadece yüksek dağ köyü Pshu'nun uğradığı zarar yaklaşık 5,7 milyon ruble tutuyordu. Sohum, Gudauta ve Tkvarçal şehirlerindeki birçok sanayi işletmesi zarar görmüştü.

Abhazya ekonomisinin ihya ve kalkınma programı Abhazya ÖSSC Yüksek Sovyeti'nin (Parlamento) 12 Ağustos 1946 tarihli oturumunda belirlendi. Bu oturumda Abhazya ÖSSC'nin 1946-1950 yılları arasındaki beş yıllık ihya ve kalkınma yasası kabul edildi (dördüncü beş yıllık plan) . Beş yıllık planın ana hedefi, ülke ekonomisinin her alanında savaşın olumsuz sonuçlarını bertaraf etmektir. Abhazya genelinde, savaş sonrası beş yıllık kalkınma planını süresinden önce tamamlamayı amaçlayan sosyalist yarışmalar başlatılmıştır. Yarışan sanayi işletmeleri arasında Tkvarçal madencileri en önde idi. Beş yıllık plan uygulaması süresince maden üretimi 3,4 kat artış kaydetti. 1950 yılında Tkvarçal madencileri 987 bin ton kömür üretti. SSCB Yüksek Sovyet milletvekili A.Ayba, Gürcistan SSC Yüksek Sovyet milletvekili V.Jitnikov, Z. Jiba, M.Alyabev, Ş.Dcioev, İ.Bogatirev vb. verimli çalışma örneği sergileyenler arasında idi.

Gıda, hafif sanayi, yerel sanayi, ulaşım ve iletişim alanlarında büyük başarılar elde edildi.

Elektrik santralleri inşa ediliyordu. Sohum hidroelektrik santrali, kolhozlar arası hidroelektrik santralleri faaliyete geçmişti. Elektrik enerjisi üretimi 1946 yılı başlarında 154 milyon kilovat – saat iken, bu rakam 1950 yılında 334 milyona yükselmişti. Beş yıllık plan süresinde Abhaz sanayisinin gayrisafi milli hasıladaki payı %71'e yükselmişti.

Abhazya kolhoz ve sovkhozları tütün, çay ve narenciyede üretim planını başarıyla gerçekleştiriyorlardı. Plan süresinde toplam hayvan sayısında bir artış gözlenmiş olmasına rağmen, inek, manda, domuz ve at miktarında 1941 yılı seviyesine ulaşamamıştı. Süt üretiminde de planın gerisinde kalınmıştı.

ABHAZYA TARİHİ

Dördüncü beş yıllık plan döneminde tarımda yeni üretim rekortmenleri ortaya çıkmıştı. Sadece 1948-1950 yılları arasında 246 rekortmen Sosyalist Emek Kahramanı ünvanıyla, 1091 kişi ise Sovyetler Birliği madalya ve nişanlarıyla taltif edilmişti.

Ş2. 1950-1960 yıllarında ülke ekonomisi ve toplumsal yaşam

Sanayide savaş sonrası kalkınma hedefine dördüncü beş yıllık plan döneminde ulaşılmıştı. Ancak tarımda henüz ülke ihtiyaçları tam olarak karşılanamıyordu. 1950'li yılların başında küçük kolhozları birleştirme operasyonu yapıldı. 1951 yılındaki birleştirme sonucunda 308 kolhozdan geriye 197, 1965 yılında ise 137 kolhoz kalmıştı. Birleştirme uygulamalarında kolhoz demokrasisi ihlal edilmiştir.

Tarım yönetiminde ciddi hatalar yapılmıştı. Ziraat ve hayvancılıkta üretim seviyesi mevcut imkanların altında kalmıştı. Kolhoz ve kolhozcuların maddi kar sağlamalarını vazeden Leninist prensip ihlal ediliyordu, mevcut tarım makinelerinden gerektiği gibi yararlanılamamıştı. "SSCB tarımının gelişimine dair" meseleyi değerlendiren Merkez Komitesinin genişletilmiş oturumu (Eylül, 1953) ülke tarımının gelişiminde bir aşama oldu. Orada alınan kararlar her yerde tartışıldı. Partinin çağrısıyla, en iyi uzmanlar; ziraat mühendisleri, veterinerler, zooloji mühendisleri, orman mühendisleri, ayrıca işçi ve aydınlar köylere gönderildi. 1957 yılında yüksek tahsilli tarım uzmanlarının sayısı 397'den 634'e yükselmişti. Tarımın makineleştirme düzeyi artıyordu.

Tarım planlamasındaki yeni düzen, gereksiz yere Abhazya'da diğer değerli subtropik kültürlerin zararına olarak empoze edilen buğday ekimi uygulamasına son verdi. 1957 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi 1 Ocak 1958 yılından itibaren işletmelerin, kolhozcuların, memurların ve işçilerin devlete tarım ve hayvancılık ürünleri satması zorunluluğunun iptaline dair bir karar aldı. Makine ve Traktör İstasyonlarının (MTİ) Tamir ve Teknik İstasyonları (TTİ) olarak yeniden yapılandırılmasına dair kararlar alındı. Bütün bu tedbirlerin amacı tarımı kalkındırmaktı. Abhazya ÖSSC'ndeki mevcut yedi MTİ yeniden düzenlenerek onların yerine TTİ'lar kuruldu. Cumhuriyetteki kolhozlar, önemli miktarda makine parkına kavuştular. 1958 yılının sonunda Abhazyadaki kolhozların elinde 278 farklı marka traktör bulunuyordu.

1960 yılında Abhazya'da 25,6 bin ton çay, 2,2 bin ton üzüm, 3,1 bin ton mandalina, 7,3 bin ton tütün yetiştirilmişti.

ABHAZYA TARİHİ

Çay, tütün ve mısır yetiştirme alanında rekortmenler ortaya çıkmıştı. Kolhoz köylerinde kolhoz tipi üretim organizatörleri yetişmişti. Bu bağlamda, V.Lakoya, D.Gogebişvili, Z.Topçyan, A.Logua, İ.Şakaya vb. isimler tüm cumhuriyette tanınıyordu.

Abhazya'da 1959-1965 yıllarını kapsayan yedi yıllık plan da başarıyla uygulanmıştı. Taş kömürü, elektrik enerjisi ve inşaat malzemeleri üretiminde plan hedefleri aşılmıştı. Bununla birlikte, sanayi işletmelerinin faaliyetlerinde yer yer ciddi eksiklikler de görülüyordu. İşletmelerin yaklaşık %30'u yıllık plan hedeflerini yakalayamıyordu.

İnşaat, en zor alanlardan biri idi. İnşaat kuruluşları yeterli işgücü, inşaat malzemesi ve makine yetersizliği yüzünden her yıl belirlenen planın gerisinde kalıyorlardı. Sekizinci beş yıllık plan hedeflerine ulaşılmasında (1966-1970) Abhazya başkentinin emekçileri ile endüstriyel merkez Tkvarçal personelinin önemli katkıları oldu. "Suhumpribor" fabrikası ve Sohum Gaz Aletleri Deneme Fabrikası ürün çeşitlerini zenginleştirdiler.

§3. Eğitim, bilim ve kültürde gelişme

Savaş sonrası dönemde kültür inşası süreci gelişme kaydediyordu. Zorunlu orta öğretim sistemine geçiş tamamlanmıştı. Söz konusu dönemde genel eğitim veren okul ve öğrenci sayısında artış görülüyordu. 1945-1946 yılları arasında ilkokul sayısı 427 iken, 1959-1960 yıllarında bu sayı 442'ye ulaşmıştı. Ortaokul sayısı bu dönemde iki kattan fazla artmıştı. Bu dönem içerisinde öğrenci sayısı 52.000'den 65.000'e yükseldi. Aynı şekilde, üretime ara vermeden işçi ve köylü çocuklarına öğrenim sunan okullar da peydah olmuştu. Yatılı okullar kurulmaktaydı.

Abhazya'da uygulanan milliyet politikası, hem halk eğitimine, hem de kültür inşası sürecine ciddi zararlar verdi. Abhaz okullarının lağvedilmesi ve Gürcücenin eğitim dili olarak uygulanması sonucunda Gürcüce bilmeyen pek çok Abhaz çocuk okul dışında kalmıştı. Bunun neticesinde çocukları okula kaydetme planı birtürlü başarıya ulaşamıyordu. 1952 yılı verilerine göre, okula öğrenci kayıt oranı köylerde %66,1, şehirlerde ise %69,4 olmuştu. 1 Ocak 1953 itibarıyla sınıf geçemeyenlerin sayısı 12.439 kişiyi buluyordu. Yeniden düzenlenen okullarda başarı oranında keskin bir düşüş vardı. Abhaz öğretmenler işlerini kaybetmişlerdi. Birçoğu meslek değiştirmek, bazıları da ülke dışına gitmek zorunda kalmıştı. Yeniden düzenlenen Abhaz okullarında çalışmak için Batı Gürcistan'dan yüzlerce Gürcü öğretmen davet edilmişti. Abhazya'da, yeniden düzenlenen okullar için öğretmen yetiştirecek özel orta eğitim kurumları faaliyete geçiyordu.

ABHAZYA TARİHİ

1953 yılının ikinci yarısında Gürcistan KP Merkez Komitesi'nin talimatı üzerine parti Abhazya bölge komitesi ve özerk cumhuriyetin bakanlar kurulu Abhaz ve Ermeni okullarının tekrar açılması ve bu okullar için yeniden öğretmen yetiştirilmesine dair bir dizi karar aldı. Ders kitapları hazırlama ve yeni eğitim kadrosu yetiştirme çalışmaları başlatıldı. Sohum M.Gorki Devlet Pedagoji Enstitüsü bünyesinde Abhaz Dili ve Edebiyatı Kürsüsü, Abhazya Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde Abhaz Dili Bölümü, İlköğretim Metodolojisi ve İlköğretim Pedagojisi Fakültesi, Abhaz okulları için uzman yetiştirmek üzere Yabancı Diller Bölümü açıldı.

1954 yılında Abhaz alfabesinde Kiril harflerine geçildi. Haziran 1959 tarihinde Abhazya ÖSSC Yüksek Sovyeti "Abhazya ÖSS-C'de okulların yaşamları bağının güçlenmesi ve halk eğitim sisteminin geliştirilmesine dair" bir yasa kabul etti. Söz konusu yasanın uygulanması için büyük çaba gösterilmiş olmasına rağmen, yine de birçok önemli husus hayata geçirilemedi. Örneğin, okullar için gerekli maddi ve teknik altyapı oluşturma işinde başarı sağlanamamıştı. 1960'lı yıllarda Abhazya'daki halk eğitimi daha da gelişti. Temel eğitim okullarının sayısı 1969-1970 öğrenim döneminde 472'ye, öğrenci sayısı ise 108 bine ulaşmıştı. İşçi, köylü gençlik okulları ve yetişkin okullarında 4.400 öğrenci eğitim görüyordu.

Kültür ve eğitim kurumları ağı da genişliyordu. Kültürel faaliyetlerin yapıldığı kulüpler ile kütüphanelerin sayısı 1946 ile 1970 yılları arasında neredeyse iki kat artmıştı. Abhazya kütüphanelerindeki kitap ve dergi sayısı 1946 yılında 536. 600 iken, 1970 yılında 2.203.000 olmuştu. Abhaz Devlet Müzesi değerli koleksiyonlarla zenginleşmişti.

Milli basın da geliyordu. "Alaşara" Abhaz Devlet Yayınevi'nde basılan eserlerin sayısı artmaktaydı.

Savaş sonrası yıllar Abhazya'da bilimin gelişiminde verimli yıllar oldu. Cumhuriyetin 12 bilimsel kuruluşunda 1945 yılında çalışan bilim insanı sayısı 169 iken, 1970 yılında 385'e yükselmişti. Abhaz Dil, Tarih ve Edebiyat Enstitüsü, SSCB Tıp Bilimleri Akademisi Deneysel Patoloji ve Tedavi Enstitüsü, Sohum Fizyoteknik Enstitüsü, SSCB tarım bakanlığı Abhazya deneysel tütün istasyonu, Sağlık Tesisleri Araştırma Enstitüsü, Bitki Araştırma Enstitüsü ve Botanik Bahçesi, Sohum Subtropik Kültürler Deneme İstasyonu, Abhazya Orman Deneme İstasyonu gibi tesislerde bilim insanları başarılı bir şekilde araştırmalarını yürütüyorlardı. Söz konusu dönemde Abhaz halkı arasından ünlü bilim insanları yetişmişti: G. Dzidzaria, Z.Ancabadze, S.Arşba, Y.Kirtbaya, Ş.İnal-ıpa, H.Bgajba, L.Çkadua, B.Tarba, H.Argun, A.Kuprava, M.Trapş ve diğerleri...

ABHAZYA TARİHİ

Bu dönemde, iki ciltten oluşan “Abhaz ÖSSC Tarihi” başta olmak üzere, Abhazya tarihi ve kültürüyle ilgili birçok önemli araştırma yayınlandı. G.Dzidzaria, Z.Ançabadze, İ.Antelava, H.Bgajba, Ş.İnal-ıpa, A.Kuprava, A.Abşilava, A.Kolakovsky, Ş.Gogohia ve başka bilim insanlarının birçok ilgi çekici çalışmaları ve monografileri yayınlandı.

Savaş sonrası Abhaz edebiyatında bariz bir fikri-sanatsal gelişim, konu genişliği ve zenginliği, milli sınırlar dışına çıkış olgusu gözlenmektedir. Şiir, nesir ve dramaturji gelişmektedir. 50’li yılların sonunda Abhazya Yazarlar Birliği’ne üye 140’tan fazla yazar mevcuttu. Georgiy Gulia ve Fazıl İskender’in eserleri geniş bir okur kitlesi tarafından okunurdu.

1953 yılında Abhazya ÖSSC Kültür Bakanlığı ve yerel organları kuruldu. Sohum Dram Tiyatrosu ve Abhaz Devlet Filarmoni binası inşa edildi, Sohum, Tkvarçal ve ilçe merkezlerinde yeni kültür evleri açıldı.

Sohum Devlet Dram Tiyatrosu’nun Abhaz ve Gürcü tiyatro grupları başarılı bir şekilde faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Ünlü Abhaz aktörleri, Gürcistan SSC ve Abhazya ÖSSC Halk sanatçıları A.Agrba, R.Agrba, L.Kaslandzia, M.Zuhba, Ş.Paçalia, M.Kobe vb. sanatlarını icra etmeye devam ediyorlardı. Yetenekli aktör ve rejisörlerden N.Eşba, D.Kortava, M.Marholia, H.Copua, N.Kamkia, E.Kogonia, V.Maan, Ç.Cenia, A.Yermolov, Ş.Gitsba vb. Abhaz tiyatrosuna değer katıyorlardı.

Savaş sonrasındaki dönemde İ.Lakıba, İ.Kortua, A.Çiçba, R.Gumba, M.Berikaşvili gibi besteciler, profesyonel ve amatör sanatçılar tarafından icra edilen birçok başarılı eser yaratmışlardı.

Abhaz Devlet Filarmonisi savaş sonrası dönemde Abhaz halkı ve SSCB’nin diğer halklarının müzik kültürünü tanıtmada önemli çalışmalar yaptı. A.Çiçba, R.Gumba ve H.Ahba’nın yönettiği Abhaz Devlet Halk Müziği ve Dans Topluluğu Abhaz Devlet Filarmonisi’nin en başarılı sanat grubu olmuştur. 1950-1960’lı yıllarda bu topluluk SSCB’nin birçok şehrinde ve keza birçok yabancı ülkede konser vermiştir.

İ.Kortua 1948 yılında Abhazya Halk Sanatları Evi bünyesinde “Nartaa” adlı etnografi topluluğu kurdu. 1970 yılında E.Bebia’nın yönetiminde “Şaratın” adlı dans grubu doğdu.

Abhazya ressamı ilginç resimler yapıyorlardı. İ.Tsomaya, Ç.Kukuladze, V.Şeglova, N.Tabukaşvili, H.Ayüzba ve heykeltıraş V.İvanba, M.Eşba ve Y.Çkadua’ların isimleri herkes tarafından biliniyordu.

Ş4. Baskıcı rejime karşı mücadele ve Stalin'i putlaştırma döneminin sonu...

Şubat 1947 tarihinde önde gelen Abhaz aydınları G.Dzidzaria, K.Şakrıl, B.Şinkuba Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne bir mektup yazdılar. Mektupta şöyle deniyordu: "...Son zamanlarda Abhazya'da ne yazık ki, Komünist Partisi ile Sovyet iktidarının milliyet politikasını çarpıtan, onunla temelde çelişen bir durum meydana gelmiştir. Parti üyeleri olarak bizler, Merkez Komitesi'ni bilgilendirmeyi bir görev biliyoruz...". Tam olarak kastedilen okulların kapatılması, Abhazya'daki göçmen politikası, yerleşim yerlerinin, cadde ve sokak isimlerinin değiştirilmesi, personel seçimi ve istihdamında yapılan haksızlıklardı. 8 Ağustos 1948 tarihinde Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Bürosu mektup yazarlarını "Komünist Partisi Merkez Komitesi'ni yanlış bilgilendirme ve Abhazya parti teşkilatına suç isnat etme girişiminde bulunma" suçundan dolayı şiddetle cezalandırdı. İzleyen yıllarda mektup yazarları "burjuva milliyetçileri", "faşist unsurlar" sıfatıyla adli takibata uğramışlardır. Bu durum 1953 yılının ortalarına kadar devam etti.

Eylül 1952 tarihinde düzenlenen Komünist parti bölge konferansında, Abhazya parti bölge komitesinin ideolojiden sorumlu sekreteri İ.Tuskadze, mektup yazarları G.Dzidzaria, K.Şakrıl ve B.Şinkuba'yı, "Abhaz halkının etnik bütünlüğünün bozulmaması gerektiği yönündeki bariz burjuva-milliyetçi tezler" öne sürmekle itham ediyordu. Sekretere göre, "Abhazlar da, Megreller, Svanlar gibi bir Gürcü boyu idi"...

Siyasi temsilde de milliyet politikası ihlallerine rastlanıyordu. 1952 yılında hükümet organları, parlamento, parti komiteleri, diğer merkezi yönetim organları ile ilçe yönetimlerinde üst düzey yönetici ve kamu işletmelerinde müdür olarak çalışan toplam 288 kişiden sadece 34'ü Abhaz, 7'si Rus, 3'ü Ermeni idi. Ülkedeki yegane siyasi örgüt olan Komünist Partisi'nin Abhazya teşkilatına kayıtlı 14.703 üyeden 1.903'ü Abhaz, 7.770'i Gürcü, 2.142'si Rus, 1.843'ü Ermeni idi.

Abhazlar bakımından kabul edilemez olan bu ihlaller, Stalin kültü ve Beria ile onun Abhazya'daki yandaşlarının milliyetçilik politikası neticesinde mümkün olmuştu. Bu ihlaller sistematik bir hal almış olup, Abhaz milli kültürünün gelişiminde ciddi engeller yaratıyordu. Bu politikaya öncülük edenler ise mevki düşkünleri ve dogmacılar olmuştur. Onlar bu faaliyetleriyle halklar arasına güvensizlik tohumları ekiyorlardı.

Milliyet politikasındaki ihlaller, kendini en fazla, asırlar boyu Abhazca olan yer isimlerinin Gürcüleştirilmesi uygulamasında belli etmiştir. Mart 1947

ABHAZYA TARİHİ

yılında Abhazya ÖSSC Yüksek Sovyeti'nde M.Haşba'nın başkanlığında "Yerleşim Birimleri İsimlerinin Değiştirilmesi" üzerinde çalışacak özel bir komisyon kuruldu. Böylece 1948 ile 1952 yılları arasında 147'den fazla yerleşim biriminin ismi değiştirildi. Sadece köy isimleri değil, aynı zamanda şehirlerin, köylerin cadde ve sokaklarının, meydanlarının, demiryolları istasyonlarının, orta ve yedi yıllık eğitim veren okulların, hatta öğrencilerin isimleri de Gürcüleştirilmişti. Abhazya ÖSSC eski başkanı M.Delba Parti bölge konferansında (Mayıs 1953) yaptığı konuşmada kendisine yönelik eleştirileri kabul etmiş ve şu açıklamayı yapmıştı: "Fırsatçı Mgeladze uzun süre tarafımızdan veya parti bölge komitesi bürosu üyelerinden, herhangi bir ciddi direnişle karşılaşmadan at oynattı... Abhazya'daki yerleşim birimlerinin isimlerinin değiştirilmesi döneminde ciddi hatalar yapıldı. Birçok tarihi Abhaz ve bazı Rus yerleşim birimlerinin isimleri, mesnetsiz olarak Mgeladze'nin ısrarlı talepleri doğrultusunda değiştirildi".

Abhazya ÖSSC Yüksek Sovyeti başkanı A.Çoçua da, 1953 yılı sonunda dönemin Gürcistan SSC Yüksek Sovyeti başkanı M.Çubinidze'ye yazdığı mektupta aynı konudan bahsediyordu. Mektupta şöyle deniyordu: "Gürcistan Komünist Partisi Abhazya Bölge komitesi sabık yönetiminin aldığı kararlara istinaden, son yıllarda, özellikle 1948-1951 yılları arasındaki dönemde Abhazya ÖSSC'nin yerleşim yerlerinin isimleri kitlesel olarak değiştirildi... Üstelik, bazı yerleşim birimlerinin isimleri, yerel şartlar ve ihtiyaçlar yeterli şekilde tetkik edilmeden değiştirildi, bu da birçok hataya yol açtı ve halkın haklı itirazlarına neden oldu".

Gürcistan SSC eski başkanı V.M. Bakradze 21.Abhazya Parti bölge konferansında (Mayıs 1953) yaptığı konuşmada "Abhazya'da geniş çaplı kanunsuzluk yapıldığını" kabul etmek zorunda kalmış ve şöyle demiştir: "Bugün, Sovyet yasalarının iğrenç bir şekilde çarpıtıldığı ortaya çıkıyor... Abhazya'da ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok hata yapıldı".

Bu haksız ve kanunsuz uygulamalar döneminde ve keza Stalin'in ölümü ile Beria'nın foyasının ortaya çıkarılmasından sonra SSCB Komünist Partisi MK ile Gürcistan Komünist Partisi MK'ne Abhazya'dan sayısız mektup ve şikayet intikal etti. Bunlarda Abhazya'da yaşanan yasa ihlallerinden ve yöneticilerin yolsuzluklarından söz ediliyordu.

SSCB Komünist Partisi MK, bu mektupları inceledi ve bunları değerlendirmesi ve yolsuzlukların giderilmesi için gereken kararları alması konusunda Gürcistan Komünist Partisi MK'ni görevlendirdi. 10 Haziran 1953 tarihinde Gürcistan KP MK "Abhazya ÖSSC bazı üst düzey yöneticilerin görevlerini kötüye kullandıklarına dair gelen şikayetleri değerlendirme sonuçlarına

ABHAZYA TARİHİ

dair” meseleyi görüştü. 27 Haziran 1953 tarihinde Abhazya parti bölge komitesi, söz konusu meseleyi inceleyerek şu sonuca vardı: “Gürcistan KP MK Abhazya parti bölge komitesi sabık sekreterleri Mgeladze ile Getia’nın kusurlu çalışma yöntemleri neticesinde, son yıllarda Abhazya ÖSSC’nde kolhozlara, devlet işletmelerine, kuruluşlarına ve bazı vatandaşlara büyük zarar veren yasa ihlalleri ve antisovyet faaliyetler olduğu görülmüştür”. Mgeladze, Getia ve cumhuriyetin bazı üst düzey yöneticileri vatandaşların SSCB Anayasası tarafından garanti edilen haklarını ihlal etmişler ve mevkilerini kendi şahsi çıkarları için kullanmışlardı.

Gudauta İlçe Yürütme Komitesi Başkanı P.Gilia, Beria ve yandaşlarının “Abhazya’da yaşayan farklı milletlerden oluşan emekçilerin haklarını vicdansızca çiğnediğini...”ifade ediyordu: “Çeşitli yollarla halklar arasında husumet yarattılar, Abhazlara karşı güvensizlik tohumları ektiler ve onlara ‘güvenilmez’ yaftası yapıştırdılar”.

Mgeladze ile Getia’nın politikasını devam ettiren başbakan M.Delba ve bölge komitesi sekreterleri G.Karçava, İ.Tuskadze, Abhazya parti bölge komitesinin 2 Ekim 1953 tarihli toplantısında görevden alındılar. Aynı toplantıda, Abhazya ÖSSC başbakanlığına A.Labahua tayin edildi.

SBKP MK Prezidyumu’nun Temmuz1956 tarihli kararı Abhazya için büyük önem arz ediyordu. Kararda Beria ile onun Abhazya’daki yandaşlarının politikası etrafıca değerlendiriliyordu. Alınan kararda şöyle deniyordu: “... Abhazya’da, Güney Osetya’da, Gürcü, Abhaz, Ermeni ve Osetler arasında suni husumet yaratılmış, Abhaz, Ermeni, Oset nüfusunun milli kültürünün yok edilmesine yönelik kasıtlı uygulamalar yapılmış ve bu halklar zor kullanılarak asimile edilmişlerdir”.

Ancak yapılan yanlışlıkları telafi etme çalışmaları yavaş ilerliyordu. SB-KP MK kararında ifade edilmiş olduğu gibi, Gürcistan KP MK’si Beria davasından gerekli eleştirel sonuçları çıkarmamış, cumhuriyet parti teşkilatını Beriacılığın tahribatını telafi etmek için seferber etmemişti.

Söz konusu karar görüşen Gürcistan KP MK (Ağustos 1956) ,“Gürcü asıllı olmayanların üst düzey göreve atanma işlemlerinin yavaş gittiğini” itiraf etmiştir.

Stalin kültüyle ilgili olarak Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin 20.Kongresinde alınıp olduğu karar, Abhazya’da büyük bir ilgiyle takip edilmişti. Ancak, alınan pozitif kararlara rağmen, özerk cumhuriyetteki sosyo-politik durum yine de belirsiz kalmaya devam etti. Abhaz halkının kendi siyasi ve kültürel menfaatlerini korumaya yönelik olarak yaptığı 1957, 1965 ve 1967 çıkışları ve kitlesel protestoları işte bu belirsizliklerle alakalıdır.

4. BÖLÜM

SOVYETLER DÖNEMİNDE ABHAZ KÜLTÜRÜ

§1. Abhaz dili

Daha önce de belirtildiği üzere, Abhaz dili dünyadaki en eski dillerden biridir. Onun ayrı bir dil olarak oluşum süreci, Abhaz-Adige ortak dil ortamında başlamıştır. Daha sonra Abhaz dili müstakil olarak gelişmeye başlar. Tarih öncesi dönemde kadim Abhaz dili akraba kavimleri temsil eden birçok lehçeye bölünmüş idi. Miladın ilk asırlarında kadim Abhaz dilinin nisbi bir birliğe kavuştuğu görülür. Bu birlik önce bir prenslik, ardından da feodal bir devlette birleşme sayesinde gerçekleşmiştir. Tabiidir ki, bu süreç kadim Abhaz milletin teşekkülüne, kabilelerüstü bir dilin, sözlü halk edebiyatının gelişmesine, kabilelerarası, feodallerarası ve nihayet devlet meselelerinin ve adli davaların halinde kullanılan bir resmi-ticari dilin doğuşuna ortam hazırlamıştır.

Kadim Abhaz dili, akraba kavimler dilinden, yazının bilindiği Abhaz milleti diline dönüşmüştür. “Yazmak”, “okumak”, “silmek”, “imza atmak”, “kitap” vb. anlamları ifade eden çok eski kelimeler bunu kanıtlamaktadır. Abazin dilindeki karşılıkları söz konusu kelimelerin eskiliğini gösterir. Bu benzerlikler, saydığımız kelimelerin kadim Abhaz dilinde Abazin dilinin ayrılmasından çok önce mevcut olduğunu göstermektedir.

Feodal parçalanma neticesinde yeni bölgesel ağızların (şivelerin) ortaya çıkışı, ortak bir Abhaz milleti dilinin oluşumuyla alakalıdır.

Sovyet döneminde Abhaz edebi dili daha da gelişir, bir ulus dili haline gelir. Nisbeten kısa bir süre içerisinde Abhaz edebi dilinin gelişimi, her seviyede ciddi bir sıçrama kaydeder. Kelime hazinesi, eski kaynaklar, uluslararası kavramlar ve mahalli ağızlardan beslenerek zenginleşmiştir. Günümüz Abhaz edebi dili, sosyo-ekonomik, edebi, tarihi, fiziksel ve matematiksel vb. terimler sistemine sahiptir. Abhaz edebi dili karmaşık düşünme süreçlerini, sosyal, siyasi ve ekonomik durumları ve en önemlisi Abhaz halkının zengin manevi yaşamını ifade edebilecek kabiliyettedir.

Abhaz edebi dilinin kullanım alanı önemli ölçüde genişlemiş bulunuyor. Bu keyfiyet de, resmi ve ticari, bilimsel, popüler-bilimsel, enformatif ve özellikle edebi stillerin doğuşuna imkan sağlamıştır. Abhaz dili, Abhazya cumhuriyetinin resmi (devlet) dilidir. Abhaz edebi dilinin oluşması ve gelişmesinde Abhaz sözlü edebiyatının, aynı şekilde D.Gulia, S.Çanba, İ.Koganna, B.Şinkuba, İ.Papaskiri, A.Gogua, N.Tarba vb. Abhaz aydınların, yazarların, şairlerin ve dramaturgların rolü büyüktür.

§2. Abhaz edebiyatı

Abhazya'nın Rusya'yla birleşmesi, Abhaz alfabesinin oluşturulması (1862), Abhazya'da okulların açılması, Rus ve Gürcü edebiyatlarının etkileri, tüm bunlar Abhaz edebi dilinin doğuşuna temel hazırlamışlardır. Ancak, yine de edebi dilin meydana gelişini sağlayan tayin edici faktörler, elbette ki Abhaz halkının zengin sözlü edebiyatı ve Abhaz halk yaşamının milli özellikleri olmuştur.

Halk eğitmeni, Abhaz şairi ve aydını Dimitry (Dirmir) Gulia'nın (1874-1960) Abhaz edebi dilinin temelini atan "Şiirler ve Maniler" adlı kitabı 1912 yılında Tiflis'te yayınlandı. Bu kitabın giriş bölümünde "At çiğner tarla kalır, insan ölür sözü kalır" atasözü yer alıyordu.

Bu kitapta, halk arasında iyi bilinen, "Büyük Hodjan", "Sevimli yaratık", "Aylak" gibi sosyal adaletsizliği eleştiren ve alaya alan şiirlere yer veriliyordu.

D.Gulia'nın "Delikanlı ile Genç Kızın Yazışmaları" adlı ikinci kitabı 1913 yılında yine Tiflis'te yayınlandı. Bu kitapta da, yazar, hakikatin savunucusu ve halkının çıkarları için mücadele eden bir kahraman olarak boy gösteriyordu.

1917 yılında D. Gulia "İleri" adlı ünlü şiirini yazdı. Tüm Tusya'da dalga dalga yükselen devrimlerle coşan şair, halkı aktif olarak sosyo-politik ve kültürel faaliyetlere, yeni bir yaşam tarzını seçmeye davet ediyordu: "Zaman değişti, karanlık dağıldı... Hepimiz uyandık... Kimse, eskiye, kötüye geri dönmeye çalışmasın... Herkes için ifade hürriyeti kazanıldı..."

D.Gulia, onlarca yıl sonra kaleme aldığı "Otobiyografi"sinde, 1917 Devriminden söz ederken şöyle yazıyordu: "Ben herhangi bir belirli siyasi programa bağlı değildim..."

1919 yılında editörlüğünü yaptığı "Apsnı" adlı ilk Abhazca gazetede, D.Gulia'nın Abhaz nesrinin temelini oluşturan "Yaban Ellerde" isimli hikayesi yayınlandı. Hikaye, yazarın halkın içinde bulunduğu zor durumu değiştirme hayalini ve çabasını yansıtır.

1925 yılında, D.Gulia'nın, Abhaz halkının kadim tarihi köklerinin araştırılmasını konu edinen "Abhazya Tarihi" adlı ünlü bilimsel eseri piyasaya çıktı.

Gulia'nın yaratıcılık hayatı sanıldığı gibi pek de kolay olmamıştır; sınıf mücadelesi teorisinden uzak ve "tarih ve ilme aykırı yöntemler" kullandığı

ABHAZYA TARİHİ

suçlamasıyla defalarca resmi eleştiriye maruz kalmıştı. Bu türden eleştiriler, 1932 yılında Abhaz Komünist Partisi 13.Konferansı'nın ana tebliğinde de dile getirilmiştir. Bu olaydan sonra D.Gulia ilk Yazarlar Birliği Genel Kongresi'ne (1934) delege olarak katılma hakkından mahrum edilmişti.

Hayatının farklı dönemlerinde, çoğu zaman kendi görüşünü savunma imkanı tanımayan sistem dayatmalarıyla karşı karşıya kalmıştır... Bütün bunlar, sadece onun hayatının olguları değil, aynı zamanda tüm Abhaz halkının, aydınlarının ve edebiyatının yaşadığı o zor dönemin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

D.Gulia devrim öncesi Abhaz köyündeki yaşamın, Abhaz kadınının hayatı ile acıklı kaderinin anlatıldığı "Kamaç" adlı romanını 1940 yılında tamamlar. Bu roman halen Abhaz nesrinin zirvelerinden biri olarak kalmaya devam etmektedir.

1941 yılında, D.Gulia'nın mükemmel tercümesiyle Ş.Rustaveli'nin "Kaplan Postlu Yiğit" destanı Abhazca basılır. Gulia, "Büyük Vatan Savaşı" döneminde vatanseverlik ruhunu yansıtan manzum eserler yazmıştır. "Hayaletler" adlı dramı ve "Ocağım" adlı otobiyografik manzumesi savaş sonrası dönemin en önemli eserleri arasında yer alır.

Abhaz halk şairi Gulia, çok yönlü yaratıcılık hayatında halkının tarihine ve hümanist arayışlarla ilgili fikirlere özel bir yer ayırmıştı: "...Ben bir Abhazım. Uzak atalarımız Araplar ile Farsları Kafkasya topraklarından kovmuşlardı. Ben bir Abhazım. Bu küçük toprağın evladı olmakla gurur duyarım. Adige ve Çerkeslerin kardeşiyim. Kardeş halkların kardeşiyim... Tarihimizin başlangıcı kadim zamanlarda saklıdır... Ben, mavi dağların çocuğu, babalarımızla dedelerimizin yattığı bu ülkenin oğluyum. Çalışan tüm insanlar kardeşimdir. Bütün doğru ve iyi insanların dostuyum!" ("İşte Ben Kimim" adlı şiirinden).

Milli edebiyatın temelini atmada D.Gulia'nın en yakın yoldaşlarından biri, büyük Abhaz yazarı, ilk dramaturg, devlet adamı ve siyasetçi Samson Çanba (1886-1937) olmuştur. 1919 yılında onun "O Bir Güzeller Güzeliydi" adlı manzumesi ile "Amhacir" adlı tarihi dramı "Apsnı" gazetesinde yayınlandı. Çanba Abhazya'yı, halkının mücadelesini, yaşadığı acıları, güzelliğini ve gururunu, Güzeller Güzeli Kız karakteriyle tasvir eder. "Amhacir" dramı ise, büyük çoğunluğu 19.yy'ın ikinci yarısında zorunlu olarak vatanını terk eden Abhaz halkının trajedisini konu eder. Onda, başkahramanı Raşit'in monologunda öyle açık ve derin olarak ifade edildiği gibi, halkın başına gelen felaketin trajik sahneleri saklıdır: "Sevgili Apsnı! Asırlarca yaşadığımız

ABHAZYA TARİHİ

göğsünde bizi beslediğin toprakları terk ederken, suç bizde değil. Gidiyoruz, ama ruhumuz burada kalacak... O, senin her parçana, dağına, taşına, ırmağına sinmiştir! Hatta en küçük dalına, en ufak otuna, en küçük tozuna (evlatların ağlıyor). Hadi, ağlamayın, kalkın ayağa. Belki bir gün ulu iradenin nuru yaralı vatanın üstüne doğar. İşte o zaman biz, yaşlılar olmasak da, siz, çocuklarımız, bambaşka, nurlu bir gün görürsünüz... Hoşça kal, sevgili vatan, hoşça kalın dağlar, hoşçakalın! Bir daha sizi görececek miyiz?”.

S.Çanba'nın “Seydık” adlı hikayesi, 1930'lu yılların büyük ve mükemmel eserlerinden biridir. Eserde zorluklarla dolu kolektivizasyon döneminin parlak, ilginç portreleri anlatılır. Sınıf mücadelesi teorisinin etkisine rağmen (bu mücadelenin şemaları sadece bu eserle sınırlı değildi), “Seydık” hikayesi, genç Abhaz nesirinde realist geleneklerin yerleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Abhaz edebiyatı tarihinde İua Kogonia'nın (1904-1928) eserleri çok önemli bir dönemeçti. Abhaz lirik şiirinin gelişmesine yaptığı katkı önemlidir, ancak onun ismi “Avcı Hmıç”, “Abataa Beslan”, “Havey ve Mzauc”, “Svan Mırzakan” gibi halk efsanelerinden esinlenerek yazdığı harika manzumelerden ayrı düşünülemez.

Bu manzumelerde bizatihi şairin kişiliği, halkının geçmişi ile bugününe olan sevgisi, güzel ülkesine karşı duyduğu vatansever bağlılık yansıtılmıştır. Söz konusu manzumelerde Kogonia'nın epik kahramanlarının yitiliği, cesareti, asaleti, dostluk ve aşka sadakatı yüksek bir edebi düzeyde anlatılmaktadır.

Onunla ilgili olarak Abhaz halk şairi B.Şinkuba şöyle yazar: “Edebiyatımızın temel taşı olan D.Gulia'yı saymazsak, hiç kimse İua Kogonia kadar sevilip sayılmamıştır... Kogonia'nın manzumelerinin başarısı, elbette ki her şeyden önce yaratıcısının yüksek yeteneği ve ustalığıyla açıklanır, onun manzumeleri halen milli epik sanatın emsalsiz örnekleri olarak kalmaya devam etmektedir”.

Eserleri ilk olarak “Apsnı” gazetesinin sayfalarında yayınlanan Muşni Haşba, Vladimir (Dzadz) Darsalia, Mihail Lakırba gibi yazarlar, Abhaz edebiyatının farklı dönemlerinde piyes, hikaye ve anı olmak üzere derin izler bırakan güzel eserler ortaya çıkarmışlardır...

1920'li yılların ortalarından itibaren, erken yaşta hayata gözlerini yuman lirik şair Orat Demerc-ipa'nın eserleri yayınlanmaya başladı.

1930'lu yıllarda şiir, nesir, dramaturji türlerinde Abhaz edebiyatında önemli rol oynayacak Levarsa Kutsnia, Leontiy Labahua, Vladimir Agrba, Muti

ABHAZYA TARİHİ

Kove, Kazım Agumaa, Platon Çkadua, Muşni Papaskiri, Şalva Tsujba, Bagrat Şinkuba, Çiçiko Conua, Aleksey Conua gibi yeni, parlak isimler ortaya çıkmıştır.

Onların lirik eserleri, manzumeleri, hikayeleri, piyeslerinde (epik türde V.Agrba'nın "Vperyod" Kolhozunun Kuruluşu", L.Kutsnia'nın "Şarizan", L.Labahua'nın "Tkuarçal'ın Sesi"...) kolektivizasyon ve sanayileşme sürecinin aşamaları ve halkın kahramanlık geçmişi tasvir edilmektedir. Onlar sosyal ve manevi yeniden yapılanma yolunda mücadele veren ideal kahramanı anlatmaktadırlar.

Abhaz nesir türünde, Abhaz halk şairi İvan Papaskiri'nin (1902-1980) epik eserlerinin ortaya çıkışı bir dönemi başlatmıştır. Onun "Temır" adlı ünlü romanı (1937) ile parçalar halinde 1940'lı yılların başlarında yayınlanmaya başlayan "Kadın Onuru" epopesi, geniş kapsamı, kahramanın iç dünyasının çok yönlülüğü, karakterlerin derin duygu dünyasıyla göze çarpar. Yazarın yarattığı karakterler Temır, Saida ve diğerleri, kaderleri acı, ama sevimli ve kanlı canlı insanlar olarak okurun ruhunda uzun süre yer ederler.

Yüksek tirajla defalarca basılan bu romanlar, zamanın zorluklarla dolu haline rağmen, Abhaz edebiyatının abideleridir. Birkaç nesil bu kitapları okuyarak yetişmiştir.

H.Bgajba ve Ş.İnal-ıpa'nın, okurların dikkatini çekmeyi başaran ilk eleştiri yazıları 30'lu yıllarda ortaya çıktı. Söz konusu dönemde yayınlanan birçok eser yüksek profesyonellik düzeyiyle dikkat çeker ve halen çağdaş okurun kitaplığında yerini korur. Diğer taraftan, özellikle bu yıllarda Stalin tapınmacılığı gittikçe yayılıyor, gerçeğin tek yanlı ifadesi, "halkların babası" tarafından yaratılan rejimin idealizasyonu sistematik hale geliyordu. Bütün ülkede olduğu gibi, Abhazya'da da kanlı süreçler yaşanıyordu. Abhazya Yazarlar Birliği Başkanı S.Çanba, ünlü nesir ustası M.Agrba, yetenekli şair L.Labahua, dramaturg M.Kobe gibi yazarlar yok edilmişti. Cehennemi gözleriyle görececek olan genç şair Şalva Tsujba yirmi yıllığına Kuzey'e sürgüne yollanmıştı.

Kazım Agumaa, Mihail Lakırba, Aleksey Conua, Çiçiko Conua, Sandro Sangulia ve Şalva Sangulia "Büyük Vatan Savaşı" yıllarında faşistlere karşı çarpışmışlardı. Şair Levarsa Kutsnia, hikayeci Stepan Kuçberia, şair ve çevirmen Mihail Goçua, genç şairler Vladimir Çiçeria, Vladimir Kapba, Raufbey Copua, Sergey Tsabria, Şalva Toria savaşın ilk günlerinde kahramanca savaşarak şehit olmuşlardı.

ABHAZYA TARİHİ

D.Gulia, B.Şinkuba, İ.Tarba, İ.Papaskiri, M.Haşba ve diğerlerinin savaş döneminde kaleme aldıkları eserler, vatan için mücadele, savaş kahramanlarını ve onların fedakârlıklarını konu ediyordu.

Savaş sonrası yıllarında edebiyatta Aleksey Lasuria, Kirşal Çaçhalia, Konstantin Lomia, Şarah Paçalia vb. yeni isimler ortaya çıkıyordu.

Erken yaşta hayata veda eden şarkı sözü yazarı Şamil Bganba'nın (1921-1949) arşivinde R.Kapba tarafından yakınlarda bulunan bir belge, hayatın edebiyattan kopukluğunun ve yazarın içinde bulunduğu zor şartların bir kanıtıdır: “Geçenlerde teyzemlere, Anuhva köyüne gitmiştim. Köylünün durumu çok zor. Kızgın güneş altında “meccanen” çalışıyorlar. Mısır yetiştirdikleri o küçük bahçeleri olmasaydı, ayakta kalamazlardı, çünkü bütün yıl çalıştıkları kolхозlardan hiçbir şey alamıyorlar. Bütün emekleri adeta dipsiz bir kuyuya gidiyor, gece-gündüz çalıştıkları halde borçtan kurtulamıyorlar. Kanaatime göre, bu sosyalizmle bağdaşmayan ve ona aykırı bir olgudur. Tüm umutları ancak bir ineğin uzanabileceği bu küçücük toprak parçasında... Propagandayla köylünün elinden her şeyini alan o kolхозlar köylüyü doyuramıyor. Düşününce fena oluyorum. Köylünün çaresiz durumu beni dehşete düşürüyor, elimi kaldıramıyorum, hiçbir şey yazamıyorum, ne yapacağımı bilemiyorum... Köylerdeki sahte cennet yalanını övemiyorum, bunu yapamam, bu bana ilham vermiyor”.

Stalin'in ölümü ile Komünist Partisi'nin 20.Kongresi'nden sonra esen “yumuşama” havası Abhazya'daki edebi sürece de değişiklikler getirdi.

Yeni esintiler hemen tüm yazarlara yansımıştı. Edebiyatımızın tarihi ile edebi dilin gelişmesinde, Abhazya halk şairi Bagrat Şinkuba'nın yeri apayrıdır. Onun çeşitli türlerde ürettiği eserleri, edebi dil ve her alandaki edebi sürecin gelişmesinde muazzam bir rol oynamıştır.

1930'lu yıllardan itibaren genç Şinkuba'nın ilk eserleri onun büyük ustalığını ve şiirlerinin yenilikçi yönünü ortaya çıkarmıştı. Farklı dönemlerde yarattığı şaheserleri olan lirik, balad, destanlar, “Kayanın Türküsü” adlı kapsamlı şiiri, ünlü tarihi romanı “Gidenlerin Sonuncusu (Son Ubih adıyla Türkçeye çevrildi.-Türkçe Yayın Editörü)”, yazarın kişiliğini yansıtan “Parçalanan Taş” adlı otobiyografik romanı, Abhaz edebiyatının olanaklarını genişletmiş ve diğer en iyi Abhaz yazarlarının eserleriyle birlikte onu zengin geleneklere sahip olgun edebiyatlara yaklaştırmıştır. Burada onun yaratıcılığının derin milli köklerinin, bu köklerin halkın gelenekleri ve ahlaki temelleriyle olan sarsılmaz bağının altını çizmek gerekir.

ABHAZYA TARİHİ

İ.Papaskiri'nin "Kadın Onuru" romanı, A.Lasuria'nın (1928-1959) şiirleri ve M.Lakırba'nın (1901-1965) şiirleriyle piyesleri geniş ölçüde popülerite kazanıyordu.

Ş.Tsujba'nın (1912-1987), 30'lu yılları, kendi hayatının dramıyla tüm halkın trajedisini yansıtan "İki Avuç" adlı şiir kitabı 1960'lı yıllarda piyasaya çıktı.

Şair İvan Tarba, hayat dolu, ateşli şiirsel ifadelerle süslü birçok şiir ve manzume yazdı, "Güneş Bizde Doğar" ve "Annemin Gözleri" adlı romanlarını yayınladı.

Okur, Vladimir (Dzadza) Darsalia (1898-1977), Çiçiko Conua (1915-1975), Aleksey Conua (1920-1987), Platon Çkadua (1904-1985), Sandro Sangulia (1911-1976), Şalva Sangulia (1923-1982), Kırşal Çaçhalia (1918-1970), Anatoliy Acincal (1930-1977) ve Vladimir Ankvab'ın (1928-1987) gibi yeteneklerin imzasını taşıyan ve hayatın çok yönlülüğünü yansıtan manzum ve nesir eserleriyle gittikçe daha sık karşılaşmaya başlar. Muşni Haşba, Muşni Papaskiri, Konstantin Lomia, Georgiy Gublia, Şota Çkadua, Şamil Akusba, Muşni Mikaia, Boris Tujba, Konstantin Gerhelia, Boris Gurgulia, Şamil Pilia, Anatoliy Bozba, Terentiy Çania, Sergey Kutsnia, İlya Lasuria, Vladimir Basaria, Nuri Otırba, Zaur Butba vb. Abhaz edebiyatının gelişmesinde emeği olanlardandır.

Aynı şekilde, ilk Abhaz kadın şair Nelli Tarba'nın bu dönemde bir yıldız gibi parladığını belirtmeliyiz.

Aleksey Gogua'nın ismi, milli nesir dalının yenilenmesi ve ilerlemesinde yeni bir sayfa olmuştur. Eserlerinin şekli ve içeriği üzerinde kendini gösteren yenilikçi karakter, yazarın yüksek entelektüel ve profesyonellik düzeyini ortaya çıkarmaktadır. Çağdaş dünyanın sorunlarına derin ve sorumlu yaklaşım, stil arayışları ve mükemmellik çabası, tarzının karakteristik özellikleridir.

Eserlerinde, ezeli temalar olan iyi ile kötü iç içe geçmiş olup, bu fon üstünde çağdaş insanın ahlaki dünyası, bütün aydınlık ve karanlık taraflarıyla, her türlü haliyle incelenmektedir. Yazar, monolog ("bilinç akışı" denen şey), montaj prensibi, geriye dönük bakış, mübalağa gibi çeşitli edebi araç ve yöntemler kullanır.

Aleksey Gogua'nın "Beyaz At", "Takar'ın Gözyaşları", "Efsane Konuşuyor", "Otlar Nerden Geliyor", "Üç Gece ve Üç Günlük Yol", "Abazinin Yıldızı", "Suyun Tadı", "Küçük Mşagu ve Büyük Mşagu", "Güzel Dağ" isimli hi-

ABHAZYA TARİHİ

kayeleri, “Hale”, “Büyük Kar” romanları, edebi sürecin tüm seyrini etkileyen, Abhaz nesrinin en yüksek zirveleri olarak algılanmıştır.

Çağdaş nesrin gelişmesinde Cuma Ahuba, Aleksey Cenya, Şalodia Acincal, Nikolay Haşig gibi yazarların önemli katkısı olmuştur. Onların eserleri, ortaya koydukları sorunların güncelliğiyle, edebiyat dünyasının ve geniş okuyucu kitlelerinin takdirini kazanmıştı. Manzum ve nesir dalında en yüksek lirizmi, şiirsel bir bakışla süslü nesri Platon Bebia, Muşni Lasuria, Nikolay Kutsnia, Vitaliy Amarşan, Sarion Tarkil, Taif Acba, Ruşbey Smır’ın eserlerinde buluruz.

70’li ve 80’li yıllarda kendi kuşaklarının söz ustaları olarak Gennadiy Alamia, Raul Lasuria, Daur Zantaria, Vladimir Zantaria, Vladimir Ahba, Anatoliy Lagulaa, Vyaçeslav Çitanava, İnna Haşba, Gunda Sakania, Gunda Kutsnia’nın ortaya çıktığı görülür.

Ciddi sıkıntılara rağmen, Abhaz dramaturjisi son on yılda gelişmeye devam etti. Milli tiyatrodan Şarah Paçalia, Aleksandr Argun, Ruşni Copua, Anzor Mukba’nın piyesleri defalarca sahneye konmuştur.

Bunlardan Şota Çkadua’nın sivri hiciv ustalığını, “Aramızda Sağır Olan Kim?”, “Alou Kızıyor”, “Kukla” adlı komedilerini zikretmek mümkündür. “Çarirama” Minyatür Tiyatrosu daha ziyade Ş.Çkadua’nın eserlerini işlemektedir.

Yeni nesli yetiştirme ve onlara edebiyat sevgisi aşılama davasında Abhaz çocuk edebiyatının katkısı büyüktür. D. Gulia ile birlikte halk öğretmeni, yeni Abhaz okuma- yazma kitabının yazarı (1909), kamuoyu önderi ve devlet adamı Andrey Çoçua (1879-1965) çocuk edebiyatının temelini atanlardan biri olmuştur.

Bu dalda Bagrat Şinkuba, Guşka Papaskiri, Nuri Baratelia, Coto Tapagua, Nelli Tarba, Taif Acba, Terentiy Çania ve diğerlerinin kitapları, çocuklar tarafından sevilen eserler olarak dikkati çekerler.

Abhaz edebiyat eleştirisi ve edebiyat araştırma çalışmaları, 1930’lı yılların zorlu yollarından geçmiştir. Edebi süreçler, edebiyat tarihi ve farklı yazarların eserleriyle ilgili problemleri konu eden birçok inceleme ve monografi çalışması vardır.

Peryodik basın sayfalarında, edebiyatı ilgilendiren çeşitli meseleler hakkında tartışmalar düzenlenmiştir. Bu konuda Huhut Bgajba, Şalva İnal-ıpa, Şota Salakaya, Vladimir Tsunaria, Artur Anşba (1936-1985), Sergey Zuhba,

ABHAZYA TARİHİ

Vladimir Darsalia, Muşni Lasuria, Vladimir Agrba, Ruslan Kapba ve diğerlerinin önemli katkıları olmuştur. Abhaz edebiyatının en iyi örnekleri, sadece Sovyetler Birliği genelinde değil, aynı zamanda yurtdışında da tanınıyordu. Örneğin, B.Şinkuba'nın "Gidenlerin Sonuncusu" adlı ünlü romanı (İngilizce, Almanca, Arapça, Türkçe dahil) on beşten fazla dile çevrilmişti.

Abhaz yazarlarının eserleri ülkenin büyük tiyatrolarında sahneleniyor ve beyaz perdeye aktarılıyordu.

1960'lı yıllarda Abhaz ÖSSC D.Gulia Devlet Ödülü ihdas edilmiş ve Bagrat Şinkuba ve İvan Papaskiri bu ödülün ilk sahipleri olmuşlardır.

Genç Abhaz edebiyatının gelişmesinde ruhani kültür ve edebiyat eserlerinin tercümesinin önemi çok büyüktü. 1912 yılında Abhazca çıkan ilk edebi eserle eşzamanlı olarak muhteşem Abhazca tercümesiyle İncil (Hristiyan ruhani edebiyatı eserleri 60'lı yıllardan itibaren fasiküller halinde Abhazca olarak basılmaya başlamıştı) baskıdan çıkar. 20'li yıllardan bugüne kadarki dönem içerisinde dünya edebiyatının şaheserlerini tercüme etme alanında önemli ve titiz bir çalışma yürütülmüştür. Dünyaca ünlü Abhaz ressamı A.K. Şervaşidze (Çaçba) daha 1920'li yıllarda bu işin önemine işaret etmişti. Abhaz okuru bugün Puşkin, Lermontov, Gogol, Tolstoy, Dostoevsky, Gorki, Şolohov'u, antik dönem eserlerini, Shakespeare, Daniel Defoe, George Gordon Byron, Henry Wodsworth Longfellow, Adam Mickiewicz, Petöfi, Tagor vb. pekçok dünya yazarının eserlerini Abhazca okuyabilmektedir...

Antik Gürcü edebiyatının anıt eserlerinden, "Şuşanik'in Şehadeti" başta olmak üzere pek çok eser tercüme edilmiştir. Ş.Rustaveli Ödülü, N. Barataşvili'nin eserlerini tercüme eden Bagrat Şinkuba ile Ş.Rustaveli'nin "Kaplan PostluYiğit" manzumesini tercüme eden Muşni Lasuria'ya verilmiştir.

Yüzyılın başlarında doğan, ancak Sovyet döneminde gelişme olanağına kavuşan Abhaz edebiyatı birçok sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştı. Günümüzdeki zor şartlara, ülkenin içinde bulunduğu zorluklara rağmen, yazarlar şimdi daha hür, bu durum yazarlara toplum ve edebiyat karşısında özel bir sorumluluk yüklüyor.

§3. Dans, teatral dans, koreografi

Kadim tarihinde başından türlü işler geçmiş olan Abhaz halkının sevinçlerini ve acılarını beden diliyle anlatan pek çok ilginç dans vardır. Temelinde Abhazların yaşam tarzını, manevi kültürünü, dini inanışlarını, yaşamı algılayışlarını yansıtan "Lazlın", "Dziuaua", "Arşışrakuaşara", "Şaratın", "İairuma", "Kuabgyargyar", "Basta", "Auraaşa", "Bal Mumuyla Dans (kızlar

ABHAZYA TARİHİ

için)", "Uapakuaşa", "Cinleri Yakalama Dansı" gibi teatral temsil-dans örnekleri günümüze kadar gelmiştir.

Abhaz halk sanatları geçmişte pek çok bilim adamının ilgisini çekmişti. Onların bıraktığı birkaç anlatımın çağdaş meslektaşları için önemi büyüktür. Arkeolog P.Uvarova Açandara köyünün yaşamı hakkında 19.yy'da şöyle yazıyordu: "... Ay doğdu ve bütün çevreyi aydınlattı. Avlunun ortasında bir ateş yakılmış ve aralarında üst tabakadan birkaç şahsiyetin de bulunduğu köylüler prensin misafiri olarak ateşin çevresine yerleşmişlerdi. Prens kardeşi üç telli yerel bir çalgı eşliğinde birkaç kahramanlık şarkısı söyledi, katılımcılar da ona eşlik ett. Tellere neredeyse hiç dokunmuyormuş gibi vurarak, çok yavaş ve acıklı söylüyordu şarkısını. Nihayet hazır bulunanlar canlanıp, ayağa kalktılar, melodi daha kuvvetli, şarkıcının sesi de daha canlı ve güçlü çıkmaya başladı. Şarkının konusu, geçmişteki baskınlar, vatanın bağımsızlık mücadelesi ve kahramanların şanı idi. Ardından el çırpmaya başladılar, iki yiğit dans etmeye başladı ve ardından avluda oturan bütün konuklar, ihtiyarlar, gençler ve bize eşlik eden atlılar da dansa dahil oldular. Pek çoğu kılıç elde dans ediyordu".

Halk, günlük çalışma ve savaş yaşamlarından birçok ilgi çekici tasviri danslarında muhafaza etmiştir. "Aşatshırtra", yani çıplak ayakla ya da çorapla yapılan dans buna örnektir. Bu ateşten yiğitlik dansı, mücadelede galip gelenin sevincini vurgular. İhtiyarların anlattığına göre bu dans, sol elleriyle "akama" (kama) tutan, "adaul" (davul) eşliğinde büyük daireler halinde "Ahahaira amacakua" (zafer narası) diye nara atarak danseden kalabalık bir erkek grubu tarafından yapılırdı. Halkanın ortasında birbirine sıkı sıkıya sarılmış olarak korku içinde etrafı gözleyen esirler otururdu. Halka yavaş yavaş daralır, dans edenler esirlere yaklaşır, kafalarındaki şapkalarını alır ve geri çekilirken, dans etmeye devam ederken, şapkaları kamaların üzerine geçirirlerdi. Bu dans uzun sürerdi ve herkes dansta kendine orijinal bir pozisyon seçerdi: ayakta nişan alır, nara atar, ama, "canını kurtarmak için esareti kabul edeni öldürme..." diyen Abhaz atasözünü ihlal edemezdi. Dans yavaş yavaş sonra ererdi. Dansçılar birer birer daireden çıkar, son kalan ise esirlerin sırasına yaklaşarak ayağa kalkmalarını emreder ve muzaffer bir edayla diğerlerinin ("yiğitler yiğidi bir orduyu esir aldı" anlamına gelen) "Ahatsa ihatsa ar yihınçeit" naraları eşliğinde onları götürürdü. Yukarıda anlatılanlardan, "Aşatshırtra" dansının halkın hayatında yer almış bir yiğitlik olayını yansıtan teatral bir gösteri olduğunu anlıyoruz.

"Abazta" dansı da teatral savaş danslarından. Bu dans içerik bakımından, diğerine benzemez, ancak yine de ortak bir tarafı vardır. "Abazta" aynı görüşü paylaşan bir grup insan tarafından değil, aksine düşman taraflar-

ABHAZYA TARİHİ

ca icra edilirdi. Bu dans, çoğunlukla yüksek bir yerde, özel olarak bu iş için hazırlanmış bir çayırılığın merkezinde icra edilen, düşman savaşçılar arasındaki dans gösterisidir. Çayırılığın etrafında seyirciler için korunaklar bulunurdu. Dans “harira” adlı ritmik Abhaz koro melodisiyle başlardı. Seyirciler de bu melodiye el çırparak ve tarafları destekleyen “Hai, afırhatsa, harira” haykırılarıyla eşlik ederlerdi. Dans, tarafların birbirini tanıyıp tartmasına imkan vermek üzere yavaş bir ritimde başlardı. Nihayet tempo yükselmeye, dansçıların hareketleri hızlanmaya, el çırpımlar daha sık ve daha güçlü olmaya başlardı; düelloocular (dansçılar) tempoyu iyice yükseltirler ve ateş dansına başlardı. Bir hayli güç harcadıktan sonra rakipler daha yavaş dönmeye başlar, seyirciler arasından çıkan yaşlılar dansçılara kınından sıyrılmış birer kılıç verirdi. Bunun ardından tempo yeniden yükselirdi. Düelloocular, savaş sanatındaki ustalıklarını göstererek kılıç darbeleriyle muhayyel düşmanlarıyla savaşırlar. Melodi yeniden “kızırsır”, seyircilerin “düşmanını öldür” anlamına gelen “Hariraha dtarha aga” şeklindeki naraları daha da yükselir ve dans tam doruğa ulaşırken, yaşlılar meydana çıkar ve bir el işaretiyle rakipleri durdururlardı. Dans gösterisinin ilk sahnesi bu şekilde son bulurdu. Ardından yaşlılar kamalarının ucuyla büyük bir daire, onun içinde ise “apsikutsarta” “ölünün yeri” adı verilen bir başka küçük daire çizerlerdi. Bu işlemin ardından rakiplerin gözleri bağlanır ve ellerine birer dolu tüfek verilir. Herkes mümkün olduğu kadar uzağa saklanırdı. Davulun tempo vuruşlarıyla düello dansının son sahnesi başlardı. Ve asıl korkunç olay burada gerçekleşirdi, çünkü rakiplerden biri ölmeliydi, hayatta kalmak için keskin kulak ve atılan adım veya giysinin çıkardığı sese göre isabetli atış yapma becerisi gerekliydi. Yaşlıların anlattığına göre, bu dans kan davalı hasımlar arasında yapılır ve trajik sona kadar devam ederdi.

Daha sonraki dönemlerde, çağımıza doğru, dans biraz değişmişti. Hakemler dansın zamanını belirlerler ve tabanca atışıyla yarışmayı durdururlardı. Kurallara uymayan düelloocuların gözlerindeki bağı çözerken, “Yiğit olmaya layık değilsiniz” derlerdi. Ardından barışmaya zorlardı ve olay mutlu sonla biterdi. Halk arasında söylendiğine göre, “adagua” (sağır) sıfatıyla adlandırarak, bu tür kusurlu savaşçıları savaşa bile almazlardı. Dans ölümle veya yaralanmayla sonuçlanırsa, vurulanı küçük dairenin ortasına yatırır ve şerefi için kan döken bir kahraman ilan ederek şerefine “Yaralının şarkısı”nı söylerlerdi.

İşin gerçeği, trajik son artık çok gerilerde kaldı. Sadece dansın insancıl temeli ayakta kalmış olup, genelde kan davalıların barıştırılmasıyla son bulurdu. “Abazta” dansı içeriği ve süjesinin acımasızlığı bakımından topraklarını yabancı saldırılarından korurken her zaman uyanık olmak zorunda kalmış

ABHAZYA TARİHİ

olan Abhaz halkının zorlu tarihi geçmişini yeniden canlandırmaktadır. Abhazlar silahlarını asla terk etmezlerdi, hatta istirahat ederken bile Abhaz erkeği “akerah”unu (tabanca) yastığının altına koyardı. “Abazta’da” savaşçılık ruhu ve silahına layık olma becerisi kristalize edilmiştir.

Eski çağlardan beri sanatsal düşünme yeteneği sadece savaş hareketleri sürecinde şekillenmiş değildir. Lirik ve yaşam sevgisine de yabancı değillerdi. “Lalzın” adlı yavaş kadın dans, lirik teatral dans gösterileri örneklerinden biridir. Abhaz kadınının güzelliği ve zarafeti hakkında çok şey yazılmıştır, ancak onların aynı zamanda çok iyi dansçılar olduklarını da ilave etmekte yarar var. Halk arasında “Arşırşa kuaşara”, “Balagaç”, “Auapa Katsatsua rikuaşara” –yamçı ve diğer giyim eşyasını imal eden kadın ustaların, dağ kumrularının (halk arasında Abhaz kadınları böyle bir muhabbet ifadesiyle anılırlar) dansı gibi enteresan danslarla ilgili sözlü anlatımlar günümüze kadar ulaşmıştır. “Lalzın” dansı üzerinde duralım. Dans karmaşık ve oldukça zor bir koreografik gösteri şeklindedir. “Nartaa” adlı asırlık Abhazlardan oluşan etnografik koro üyesi S.Butba’nın yazara anlattıklarına göre, “Lalzın” a kadınlar özel olarak hazırlanırlardı. Dansçıların kostümleri bir birine asla benzemezdi, çünkü her kadın dikiş konusundaki ustalığı ve sanatsal becerisini göstermek üzere kendi elbisesini kendisi diker ve kostümün nakışlarını kendisi işlerdi. Abhaz kadınları sadece zarafet konusunda değil, aynı zamanda sanatsal hayal gücü ve giyimin dekoratif süslemesiyle ilgili beceri konusunda da yarışarlardı. Halk şölenlerinde toplanan Abhaz erkekleri, evlenecekleri kızları terzilik maharetiyle dikkat çekenler arasından seçerlerdi. Halk arasında onlarla ilgili olarak “Atsis muvas asahia tilhiyt” (o havada uçan kuşu bile resmeder) derlerdi. Bu sözler, onun dikmiş olduğu kostüm için en büyük övgü idi. Anlaşılacağı üzere, “Lalzın” dansı geçmişte halk şölenleri ve at yarışları sırasında daha ziyade bekar kızlar tarafından icra edilirdi. Dans yavaş ve sevecen bir melodi eşliğinde şu sözlerle başlardı:

*“O, adeta güzel bir kumru gibi kanatlarını açtı,
Ahh, nasıl da ay yüzlüymüş! Acaba kimin yuvasına konacak?
Ahh, ay yüzlü, ay yüzlü! Beni es geçmeden uç...”*

Güzel kızlar müziğin ritmine uygun olarak, kuş kanadı gibi kollarını açarak hareket ederler. Dönerken kızlar çeşitli dans figürleri yaparlar ve dansı, solist kızlardan birinin kendi dansçılık maharetini sergileyerek ortada kalacağı şekilde bir halkayla tamamlarlar. Dans esnasında dansçıların hepsi sırayla halkanın ortasına gelmek ve tabi ki seyircilerin ilgi odağında olmak zorundadır. Dansçıların hareketlerinin lirik havasını göstermelerine imkan vermek üzere, tempo kah yükselir, kah yavaşlar. Onlar kimi zaman açılmakta olan bir gül guncasını, kimi zaman salkım söğütün nazlı salınışını,

ABHAZYA TARİHİ

kimi zamansa deniz dalgasını hatırlatır ve en sonunda dansçılar güneş ışınları gibi her tarafa dağılarak, bir güneş tasvir edecek şekilde halka olurlar. Bu dansda, hem gizli bir keder ve hem de kalbini çalabilecek birine raslama umudu hissedilir. “Auraaşa”, “Aibarkıra” ve “Şaratın” en popüler Abhaz halk danslarıdır. Bu danslar günümüzde de Abhazya’daki profesyonel ve amatör dans toplulukları tarafından icra edilmektedir. Özellikle “Auraaşa” dansı çok ilgi çekicidir. Abhazya halk şairi, Abhaz halk şiiri derleyicisi Bagrat Şinkuba’nın da hatırladığı gibi, söz konusu dans özel törenlerde ve düğünlerde yapılır. Melodi çalınmaya başladıktan sonra yavaş yavaş isteyen herkes dansa katılır. Dansa dahil olanlar elele tutuşarak, halkanın düzenini bozmadan melodinin ritmiyle yavaş yavaş adım atarlar. Ortada, dansı yönetme ve yönlendirme rolünü üstlenen bir solist bulunur. Bunu yaparken o gerekli sözleri söyler ve diğerleri de koro halinde “Auraaşa” diye nakarat tutarlar. Dans esnasında yönetici solistin repertuarından bir parça:

*“Sağda duranı yaklaştır, Auraaşa,
Solda durana güç ver, Auraaşa,
Ortadakiler, gevşemeyin! Auraaşa,
Abhaz gibi dik durun, Auraaşa,
Dağlılar gibi yürüyün, Auraaşa!”.*

Bu dans, tek kelimeyle herkesin katılabileceği büyük bir temsili bünyesinde birleştiriyordu. Bu dansa isteyen herkes katılabilirdi, çünkü yukarıda sözü edilenlerden farklı olarak bu dans özel bir hareketlilik ve ataklık gerektirmiyordu. Dansı farklı kılan en büyük özellik ise, her yaştan insanın katılabilmesi ve sadece halkada değil, solist olarak da dansedebilmesi idi. Şüphesiz ki böyle bir koro dansında parlak bir teatral temsilin unsurları mevcut idi. “Aibarkıra” ve “Şaratın” dansları yukarıda bahsi geçen “Auraaşa” ile kitlelilik bakımından benzeşir ama, ilk iki dans hızlilik ve halkanın ortasındaki solist varyasyonlarının çokluğuyla bu sonuncudan ayrılır. “Elele tutuşmak” anlamına gelen “Aibarkıra” dansı, çoğunlukla bir işin bitiminde icra edilirdi.

“Şaratın” veya “Çaraçın” dansında, yani “düğün gününde”, dansçılar kendi aralarında dansda ustalık, zihin çevikliği ve esneklik, zarafet konularında yarışır. Kısacası bu bir yarışma dansıdır. Dansa sadece erkekler katılmazdı. Kadınlar da en az erkekler kadar bu dansa yakışırlardı. Tıpkı bir üzüm salkımı gibi ince ve zarif Abhaz kızları, erkeklerin ateş dansı halkasına katılır ve herkes hızla ve şevkle dönerdi. “Şaratın” günümüzde de icra edilmektedir, özellikle yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da iyi tanınan, devlet sanatçısı E.Bebia’nın kurduğu “Şaratın” dans topluluğu bu dansı çok güzel icra etmektedir. Dansçıların yüz mimiklerini takip etmek

ABHAZYA TARİHİ

bile imkansızdır ve çok katmanlı bu dalga neredeyse salonu kaplayacak gibidir. Ancak finalde “Hou” şeklindeki neşeli bir ses duyulur ve dansçılar birden bire heykele dönercesine dururlar ve dans biter.

Abhaz danslarından bahsederken, “İairuma” adlı şaka-dansı hatırlamamak mümkün değil. Masal unsuru burada özel bir yer tutar. Dansta insanların yanı sıra hayvanlar da rol alır. Bu temsil-dansın içeriği şöyledir: Av peşinde dere tepe dolaşan yorgun avcılar yaktıkları ateşin etrafına toplanıp, yaşça en küçük birinin çaldığı açarpın adlı milli çalgının havasıyla uykuya dalarlar. Aniden bir ayı belirir ve delikanlılar korku içerisinde yere yapışırlar. Ayı bütün çantaları karıştırır ve doyuncaya kadar içlerindeki erzağı yer. Ardından uyuyanları koklar ve hepsini ölü zannederek, ateşe yaklaşıp böğürür, daha sonra yavaş bir biçimde onun etrafında dönmeye başlar. Uyanan avcılar, ürkütmemeye özen göstererek, bir biri ardına ayının yaptığı hareketleri tekrarlamaya başlarlar. Avcılar yavaşça halka oluşturarak ayının etrafını sararlar ve ayaklarını ipe bağlarlar. Ancak ayı hiç de pes etmez, kıvrak hareketleriyle avcılarla yarışarcasına danseder. “İairuma” melodisiyle kendilerini dansa kaptıran insanlar ise ateşin üzerinden atlamaya koyulurlar ve üzerindeki ipten kurtularak ormana kaçan ayıyı unuturlar. Hayvanın kaybolduğunu fark eden avcılar “İairuma kuarçaruma” diye bağırarak onun peşine düşerler. Bu kadim komedi-bale ihtiyatsız avcılara dairedir. Abhazya halk şairi A.Şinkuba’nın tarifiyle koreograf E.Bebia tarafından tekrar canlandırılan bu dans, “Şaratın” topluluğunun repertuarının en iyi parçalarından biri haline gelmiştir.

“Ahça zatsv ikuaşara” (“Yalnız Çobanın Dansı”) adlı temsil-danstan da söz etmek gerekir. B.Şinkuba’nın anlattığına göre, bu dans eskiden çobanlar tarafından dağda icra edilirdi: Çoban alabaşa’sını (asa) yere saplar ve etrafına büyük bir daire çizer, ardından asaya kalpağını ve çerkeskasını giydirerek ondan seyirciyi tasvir eden bir kukla yapar. Ardından açarpın’ını (flüt) eline alarak, bir dans melodisi çalmaya başlar, bu şekilde kendisini dansa hazırlar. Bir süre sonra enstrümanı bırakarak, kendisini biraz önce çalmış olduğu dans melodisine kaptırarak kuklanın etrafında dans etmeye başlar. Birkaç daire çizdikten sonra kuklanın önünde eğilerek muhayyel alkışlar için teşekkür eder. Ardından, daireden çıkarak muhayyel kızı dansa davet eder ve zarif bir şekilde kızın etrafında danseder, dansı bitirince “seyircileri” selamlayarak sahneyi terk eder. Bir süre sonra, bu defa kızla dans edecek endamlı bir kaval-ye pozunda tekrar ortaya çıkar. Dağlılara yakışır gururlu ve sert bir ifadeyle ayakuçları üzerinde hayali kızla ağır ağır danseder. Pantomim şeklindeki bu ilginç temsil-dans günümüzde de çobanlar tarafından dinlenme esnasında icra edilmektedir. Ancak onu herkesin beceremediğini de belirtmek lazım, çünkü bu iş için aktörlük yeteneği ve olağanüstü bir müzik kulağı gereklidir.

ABHAZYA TARİHİ

Burada, koreografi ile halkın günlük yaşamı arasındaki bağ hakkında bir fikir veren Abhaz halk dansları tarihinin bazı sayfalarında kısaca gezinmiş olduk. Bu sanat türünün benimsenip popüler hale getirilmesinde Sovyet döneminde F.Açba, M.Kobe, Ş.Vardania, F.Kurua, V.Kvarçia, K.Tarba, A.Malia gibi dansçı ve koreografların büyük emek harcadıklarını da belirtmek gerekir. Abhazya'da eski Abhaz danslarını günümüzdeki genç kuşağın manevi zenginliği haline getirerek yeniden canlandıran onlarca topluluk mevcuttur.

Abhazya ÖSSC D.Gulia devlet ödülü sahibi koreograf Eduard Bebia, Abhaz dans ve koreografi sanatının tanıtımında büyük emek sarf etmiş, birçok halk danslarını sahnelemiş ve "Şaratın" halk dansları topluluğunu kurmuştur. Onun çabaları sonucunda Abhaz halk dans folklorü seyirciyle buluşmuştur.

Abhaz halk koreografisi sanatının gelişmesi ve tanıtılmasında ülkemizde ve yurtdışında tanınan "Şaratın" Abhazya Devlet Halk Dansları Topluluğu ve Abhazya Devlet Halk Müzik ve Dans Topluluğu dans grubu büyük rol oynamışlardır. Onların sayesinde Abhaz halk dansı sanatı dünyada hak ettiği yeri almıştır. Abhaz koreografik folkloru, Fransa, Yunanistan, Almanya, Polonya, Arjantin, Macaristan, Çekoslovakya, Cezayir, Mozambik, Zambiya, Tanzanya, Suriye, Türkiye ve İtalya'da seyircinin huzuruna çıkmıştır. Bu ülkelerdeki basın, halkın ölümsüz ruhunu, yiğitliğini ve ince lirizmini ortaya koyan Abhaz ateş dansının müthiş enerjisinden hayranlıkla söz etmiştir.

§4. Abhaz tiyatrosu

Büyük Abhaz şairi, hikaye yazarı, dramaturgu ve bilim adamı Dmitriy Gulia'nın Sohum'da ve eğitimci Platon Şakrıl'ın Oçamçira'da yönettiği az sayıdaki Abhaz halk tiyatro grupları, sahne hayatına Abhazya'da Sovyet iktidarının kurulmasından önce başlamış olup, menşevik Gürcü hükümetinin sürekli baskı ve tehditlerine maruz kalıyordu. Kafkasya'nın en profesyonel tiyatro topluluklarından biri olan Abhaz tiyatrosu, zorlu yılları geride bırakarak, günümüzde, Abhaz yazarlarının yanı sıra, Shakespeare, Schiller, Euripides, Sophokles, Gogol, Felix Lope de Vega Corpio, Carlo Goldoni, Moliere, Garcia Lorka, Ostrovsky, Gorki, Brecht, Calderon, Griboedov gibi dünya dramaturjisinin klasik yazarlarının eserlerini seyirciyle buluşturmuştur.

Dünya tiyatro kültürünün en iyi geleneklerini benimseyen Abhaz Sovyet tiyatrosu, sanatın zirvelerine doğru ilerleyerek bağımsız bir biçimde gelişmeye başladı. Abhaz halkının yiğitlik, savaşçılık ruhu, neşe ve hicve olan sevgisi parlak bir biçimde sahneye yansıtılmıştır.

ABHAZYA TARİHİ

Özgün Abhaz milli dramaturjisinin gelişmesinde tiyatro büyük katkılar sağlamıştır. Repertuarı D.Gulia, S.Çanba, D.Darsalia, M.Kobe, M.Lakırba, G.Gulia, V.Agrba, K.Agumaa, A.Lasuria, Ş.Paçalia, Ş.Çkadua, R.Copua, N.Tarba, A.Gogua, Ş.Sangulia, D.Ahuba, Ş.Basaria, G.Gublia, A.Mukba, Ş.Acincal, A.Argun, M.Çamagua vb. eserlerinden oluşuyordu. Abhaz tiyatrosunun gelişmesinde, ilk dram stüdyosunun kurucusu, kamuoyu önceri ve pedagog K.Dzidzaria'nın katkısı büyüktür. Abhaz profesyonel tiyatrosunun kurulduğu günden itibaren, cumhuriyetin milli tiyatro sanatının oluşmasında emeği geçen birçok ünlü dramaturg, rejisör, besteci ve sahne tasarımcısı tiyatronun sanat atmosferine dahil olmuşlardır. Bunlar arasında Rus rejisoru Vasiliy İvanoviç Domogarov ve onun öğrencileri, Abhaz milli sahne yöneticiliğinin temelini atan Aziz Agrba, Şarah Paçalia ve Kadır Karaloğlu'nun ayrı bir yeri vardır. 1970'li yıllarda Moskova, Leningrad ve Tiflis'te üniversite eğitimi alan yetenekli rejisorler Nelli Eşba, Dmitriy Kortava, Mihail Marholia, Huta Copua, Nikolay Çikovani, Valeriy Kobe, N.Mukba gibi isimler tiyatro dünyasına katılmışlardır.

Abhaz tiyatrosu faaliyet gösterdiği zaman içerisinde büyük sanatsal deneyim kazanmış, hem romantik kahramanlık hem de komedi dalında eser sahneleme geleneğini yerleştirmiştir. Eski ve genç kuşak Abhaz aktörleri hem kahramanlık hem de komedi tiplerine hakimdirler. Tiyatroda kahramanlık-romantik ve satirik-grotesk gelenekler bariz şekilde teşekkül etmiş durumdadır. Abhaz sahnesi, Abhazya ve Gürcistan devlet sanatçısı ünvanına layık görülen Şarah Paçalia, Aziz Agrba, Leursan Kaslandzia, Razanbey Agrba, Yekaterina Şakerbay, Anna Argun -Konoşok, Minadora Zuhba, Maritsa Paçalia, Mihail Kobe, İvan Kokoskeria, Carnas Ankuab, Samson Kobahia, Vera Dbar gibi eski nesil aktörlerle haklı olarak gurur duyar. Abhaz profesyonel tiyatrosunun bu köşetaşları galerisini, aralarında Nurbey Kamkia, Sofa Agumaa, Eteri Kogonia, Şalva Gitsba, Çinçor Cenia, Violetta Maan, Amiran Tania, Oleg Lagvilava, Aleksey Yermolov, Sergey Sakania, Ruşni Copua, Leonid Ayüzba, Nelli Lakoba, Zaira Ankuab -Yermolova, Majara Zuhba, L.Gitsba, Z.Çanba, S.Gabnia gibilerinin bulunduğu en az onlar kadar yetenekli bir aktörler kuşağı dolduruyordu. G.Tarba, S.Sangulia, A.Dautia, T.Gamgia, T.Çamagua, R.Dbar, K.Hagba, T. Ayüzba, İ.Kogonia, R.Sabua, L.Vanaça, E.Kogonia, S.Naçkebia, L.Ahba, V.Ardzinba, L.Cikirba gibi genç aktörler de Abhaz tiyatrosunun bayrağı altında hak ettikleri yeri almışlardır.

İlk yıllar Abhaz tiyatrosu için arayış yılları olmuştu. Farklı dönemlerin, milliyetlerin ve dünya görüşlerinin kahramanlarının sesini duyuran temsiller de sahneleniyordu, ancak yine de bu çeşitlilik arasında milli dramaturji ağır

ABHAZYA TARİHİ

basıyordu, çünkü seyirci her zaman kendi halkının yaşamını, geçmişi ile bugününü görmek ister. Örneğin, o yılların repertuarında meşhur Abhaz nesir ustası, dramaturg ve tiyatroya adını veren kanaat önderi Samsun Çanba'nın "Apsnı Hanım" ve "Kiaraz" adlı piyesleri önemli bir yer tutuyordu. Buna paralel olarak, diğer Abhaz dramaturglarının piyesleri de sahneleniyordu: D.Darsalia'nın "Uzak Geçmişde", P.Şakrıl'ın "Karanlıkta", Muta Kobe'nin "İnapa Kyagua", V.Agrba'nın "Lıhı İsyanı", G. Gulia'nın "66 Yıl", M.Lakırba'nın "Sabıda'nın Uçurumu" ve Abhaz tiyatrosu tarihinde köşe taşı olan diğer eserler. O yıllarda bu tiyatro N.Gogol'un "Müfettiş", A.Ostrovsky'nin "KarlıYer", Felix Lope de Vega Corpio'nun "Koyun Kaynağı", S.Şanşıaşvili'nin "Anzora", A. Kornevçuk'un "Hava Filosunun Sonu" ve seyircinin sevgi ve takdirini kazanan diğer piyesleri sahneye koyuyordu.

Mart 1941 tarihinde, başrolü L.Kaslandzia'nın oynadığı Shakespeare'in "Othello" trajedisi sahneye kondu. Aktör Ş.Paçalia (Yago) da rolünü başarıyla oynadı. Anna Argun-Konoşok da Desdemon rolünün hakkını vermişti.

Savaş yıllarında tiyatronun tüm çabası, Sovyet halkının faşist Alman işgalcilerle karşı mücadelesinden bahseden romantik kahramanlık temsilleri yaratmaya yönelikti, dolayısıyla, milli dramaturgların dikkati Kafkasya'nın dağlık köylerinin işgali üzerine yoğunlaşmıştı. Düşmana karşı silaha sarılan Abhaz köylülerinin yiğitlik ve cesareti G.Gulia'nın "Kahramanın Kayası" (1943) ve K.Agumaa'nın "Büyük Vatan" (1945) adlı piyeslerinin ana temasını oluştuyordu.

Aynı yıllarda tiyatro, savaşın insanlar üzerinde açtığı fiziki ve manevi yaraları bir an da olsa unutturmak ve onları neşelendirmek üzere komedi eserlerini de sahneye koyar. Abhazya'da Sovyet iktidarının kuruluşunun 20.ci yıl dönümünün kutlandığı 4 Mart 1941 tarihinde Oset dramaturgu M.Şavlohov'un "Damat" piyesinin prömiyeri yapıldı. Ş.Paçalia tarafından sahnelenen bu piyeste Abhaz aktörlerinin ilginç vokal ve plastik yetenekleri ilk defa keşfediliyordu. "Damat" ile başlayan komedi çizgisi, A.Tsagareli'nin "Hanuma" ve N.Mikava'nın "Aktrisin Aşkı" adlı oyunları ile devam ettiriliyordu.

Büyük ve güçlü karakterlerin çatışmasını esas alan kahramanlık teması, her zaman Abhaz tiyatrosunun ilgisini çekmiştir. Azimli, güçlü insan tipleri daha Abhaz tiyatrosunun doğuşu arefesinde, D.Darsalia'nın "Uzak Geçmiş" ve S.Çanba'nın "Amhacir"'i gibi temsillerde gösteriliyordu.

ABHAZYA TARİHİ

27 Haziran 1947 tarihinde tiyatrodaki Schiller'in "Kalleşlik ve Aşk" (rejisör Ş.Paçalia) dramının prömiyeri yapıldı. Piyeste kahramanların sosyal içyüzü ve karşılıklı ilişkileri, ikna edici bir şekilde teşhir ediliyor, devleti yöneten idarecilerin topluma felaket getiren basiretsizlikleri ve dar kafalılıkları ayrıntılı şekilde inceleniyordu.

1940'lı yıllarda Abhaz tiyatro tarihinde dönüm noktası olan A.Lasuria'nın "SamimiAşk", Moliere'in "Skapen'in Hilesi", D.Gulia'nın "Hayaletler", Ş. Paçalia'nın "Saluman", G.Mdivani'nin "İyi Niyetli İnsanlar", G. Muhtarov'un "Ailenin Onuru", İ.Mosaşvili'nin "BatanTaşlar" gibi piyesleri sahneye konulur. Tiyatro camiası, defalarca, aşk, vatan savunması, devrim, emek, savaş temalarını gündeme getirmiş, kısacası hayattan uzak kalmamıştır. Abhaz tiyatrosundan söz ederken, onun satirik türe karşı olan özel tutkusundan bahsetmemek olmaz. Eski çağlardan beri halkın günlük hayatta kullandığı acımasız hiciv, Abhaz tiyatrosunun repertuarında gittikçe daha fazla yer almaya başlar. Nihayet, 1954 yılında tiyatro, Belorus dramaturgu V.Makaenko'nun "Böbrekteki Taşlar" (rejisörü A.Agrba) adlı satirik (hiciv) komedisini sahneye koyar.

Tiyatro repertuarına devrim öncesi geçmişi anlatan piyesler de alınır. M.Gorki'nin "Sonuncular" adlı oyunu uzun süre büyük bir başarıyla oynanmıştı.

Abhaz tiyatrosu ilk turnesini 1954 yılında Kuzey Kafkasya'daki Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi'ne yaptı. Oradaki şehir ve köylerde tiyatro oyunları seyirciler tarafından sıcak bir ilgi ve sevgiyle karşılandı. Shakespeare'in Othello, A.Ostrovsky'nin "Suçsuz Suçlular" ve A.Tsagareli'nin "Hanuma"sından oluşan turne repertuarı eleştirmenlerin ilgisini çekmiştir. Turne sonrasında tiyatro yeni oyunlar üzerinde çalışmaya başlar, neticede Ş.Paçalia'nın "Gunda"sı sahneye buluşur, A.Korneyçuk'un "Hava Filosunun Sonu" oyunu yeniden sahneye uyarlanır, G.Gulia'nın, Abhazya'nın Rusya'ya ilhak edilişinden iki yıl önce yaşanan olayları anlatan "Kara Misa-firler" adlı tarihi drama oynamaya devam etmektedir.

Ekim Devrimi'nin 40.yıldönümünü Abhaz tiyatrosunda N.Pogodin'in "Kremlin'in Saat Kuleleri" adlı piyesinin (rejisörü A.Agrba) prömiyeriyle kutlandı. Lenin rolünü Gürcistan ve Abhazya ÖSSC Devlet Sanatçısı R.Agrba oynadı.

1957 yılı Abhazya tiyatrosu için bir sanatsal sınav yılı olmuştur, çünkü Ekim Devrimi şölen günlerinde Tiflis'te gerçekleştirilen Abhaz Edebiyatı ve Sanatı Haftası kutlamalarına katılmıştı. O günlerde sanat araştırmacısı N.Şalutaşvili

ABHAZYA TARİHİ

şöyle yazıyordu: “Abhaz Dram tiyatrosu Gürcistan’ın başkentinde yapılan Abhaz sanat etkinlikleri haftasında Tiflis seyircilerine üç oyun sergilemiştir: A.Sumbatov-Yujin’in “İhanet”, Ş.Paçalia’nın “Gunda” ve Shakespeare’in “Othello”’su. İyi düşünülmüş bu seçim seyirci tarafından takdirle karşılandı. Gösteriler seyircileri heyecanlandırmış ve Abhaz tiyatro sanatının zenginliğini ve çeşitliliğini sergilemiştir”.

Turneyi başarılı bir biçimde tamamlayan tiyatro iki misli bir enerjiyle çalışmaya başlar. Örneğin, 1958 yılı boyunca aralarında Voynoviç’in “Fırtına” (rejisör G.Sulikaşvili), Giacometti’nin “Suçlunun Ailesi” (rejisör Ş.Paçalia), Hvatlandzia ve H.Copua’nın “12 No’lu Ev” (rejisör G.Sulikaşvili), S.Çanba ve V.Agrba’nın “Zafer” (rejisör A.Agrba) gibi birçok oyunun bulunduğu eserleri sahneledi. 1959 yılında ise rejisör G.Sulikaşvili, Euripides’in “Medea” piyesini sahneleyerek tiyatronun sanatsal gücünü gösterdi. Yeri gelmişken, bu antik trajediyi ülkedeki diğer tiyatroların hepsinden önce Abhaz tiyatrosunun ele aldığını da belirtmek gerekir. Medea’nın son derece trajik karakterini Minadora Zuhba canlandırırken, Şarah Paçalia da Yason rolüyle seyirci karşısına çıkmıştı.

60’lı yılların başı Abhaz tiyatrosu için çok verimli ve başarılı geçmişti. Rejisör Nelli Eşba’nın sahneye koyduğu birkaç yeni piyes, eşzamanlı olarak oynanıyordu. Bunlar arasında D.Gulia’nın “Hayaletler”, P.Kogotua’nın “Böyle Bir Aşk”, Ebrolidze’nin “Çağdaş Trajedi”, E.Şvarts’ın “Çıplak Kral”, M.Çamagua’nın “Abhaz İvan”, E.Şvarts’ın “Şarkı Bestelemek Kolay Değil” gibi Abhaz halkının tiyatro sanatında yeni bir sayfa oluşturan eserler bulunuyordu. O yıllarda tiyatronun repertuarı daha çok Abhaz milli dramaturji eserlerinden oluşuyordu. Bunlar A.Agrba, G.Sulikaşvili ve H.Copua’nın rejisörlüğünü üstlendiği Ş.Basaria’nın “Bulutsuz Gökyüzü”, R.Copua’nın “Çatlak” ve “Ajveypşaa’nın Kızı”, D.Ahuba’nın “Kefaret”, G.Gublia’nın “Aşkım Seninle”, A.Lagvilava’nın “Şafaktan Önce” gibi eserlerdir. Abhaz tiyatrosu çeviri dramaturji ile bağını hiç koparmamıştır. G.Lorka’nın (rejisör H.Copua) “Kanlı Düğün”, N.Hikmet’in “Tuhaf Adam” (rejisör N.Çikovani), D.Pavlova’nın (rejisör M.Marholia) “Vicdan” piyeslerini repertuarına dahil etmiştir.

1967 yılında B. Brecht’in eserleri ilk kez Abhaz tiyatrosunda sahneye konur. Genç rejisör M.Marholia “Puntila ve Hizmetçisi Matti” adlı oyunu seyircinin karşısına çıkarır. Tiyatronun orta yaş kuşağından S.Sakaniya (Puntila), Ş.Gitsba (Matti) gibi aktörler bu oyunda sanat yeteneklerini ispatlarlar.

ABHAZYA TARİHİ

Eski geleneklerinden taviz vermeyen Abhaz tiyatrosu, insan psikolojisini, insanın çevreyle olan ilişkisini incelemeye yönelik derin arayışlarını devam ettirmektedir. Farklı nesillerden seyircinin muhayyilesini heyecana boğarak Abhaz sahnelerinde sürekli bir başarı performansı ile sahneye konulan Schiller'in "Don Carlos", B.Şinkuba'nın "Kayanın Türküsü", Lesi Ukrainka'nın "Orman Türküsü", A.Ostrovsky'nin "Cneguroçka", A.Volodin'in "Abla", A.Gogua'nın "Borç Günü" (tümünün rejisörü N. Eşba'dır), ayrıca A.Mukba'nın "Alamıs" (rejisör Ş.Paçalia), J.Rober'in "Mari Ekim", R.Hamzatov'un "Dağlı Kadın", R.Copua'nın "Adımlar", N.Dumbadze'nin "Merak Etme Anne!" (rejisör D.Kortava), İbsen'in "Hayal", M.Bayciyev'in "Düello", A.Argun ve M.Marholia'nın "Seydık" (rejisör M.Marholia) piyesleri bunun kanıtıdır. Yeri gelmişken, L.Ukrainka'nın "Orman Türküsü" piyesini sahneye koyan N.Eşba'nın, SSCB dramaturg yarışmasında ikincilik ödülünü kazandığını hatırlatalım.

Abhaz tiyatrosunun Tiflis (1971), ardından Ukrayna (Kiev, Dnepropetrovsk, Nikolaev, 1972) turneleri Abhaz tiyatro sanatı tarihinde yeni sayfalar açtı. Bu turneler, Abhaz sahne ustalarının eriştiği olgunluğu, seçkin seyircinin zihin ve gönülünü sanat diliyle etkileme yeteneğini sergilemiştir.

Başrejisör N.Eşba tarafından yönetilen Abhaz tiyatrosu, 1973 yılında B.Şinkuba'nın "Kayanın Türküsü", Schiller'in "Don Carlos", N.Dumbadze'nin "Merak Etme, Anne!", İ.Papaskiri'nin "Kadın Onuru", A.Ostrovsky'nin "Sneguroçka" ve L.Ukrainka'nın "Orman Türküsü" adlı eserlerini sergilediği Moskova turnesini gerçekleştirmiştir. Moskova turnesindeki başarı Abhaz tiyatrosunun sanatsal yeteneğinin ulaştığı düzeyi gözler önüne sermiştir. Yeni tiyatro sezonunda (1973-1974) Dmitriy Kortua başrejisör olur. 1974-1976 yılları arasındaki dönemde tiyatro N.Dumbadze'nin "Beyaz Bayraklar", T.T.Willams'ın "Arzu Tramvayı", Ş.Çkadua'nın "Alou Kızıyor", Ş.Paçalia'nın "Her Şeye Kadir Mazlou", C.Anuya "Antigon", A.Mukba'nın "Güneş Tutulduğunda" (rejisör D.Kortava), İ.Bukovçan'ın "Horozlar Ötmeden Önce", A.Argun'un "Yaralanma Türküsü", A.Suhov-Kobilin'in "İş" (rejisör M.Marholia) gibi piyeslerini seyirciyle buluşturmuştur.

1970'li yıllarda tiyatro, aralarında B.Şinkuba'nın "İşine gelirse...", A. Helman'ın "Prim", Ş.Acincal'ın "Pınarın Sesi", N.Tarba'nın "Güneşin Kızı", V.Vişnevsky'nin "İyimser Trajedi", S.Şvarts'ın "Gölge", A.Mukba'nın "Tüm Kapılar Açıkken", Sophokles'in "Electra", C.Şehade'nin "Brisben'li Mülteci", A.Griboedov'un "Akıldan Bela", Ş.Çkadua'nın "Kukla", R.Copua'nın "Ormandaki Telaş", O.Yoseliani'nin "At Arabası Henüz Devrilmemişken" gibi bir dizi ilginç eseri sahnelendi. Aralık 1979 tarihinde Bulgaristanlı

ABHAZYA TARİHİ

dramaturg S.Stratiyev'in "Süet Ceket" piyesinin prömiyesi yapıldı. Bu satirik komediyi aralarında rejisör Dmitriy Stoyanov, sahne tasarımcısı Atanas Belyanov ve kompozitör Emil Camciyev'in bulunduğu Bulgaristan'dan bir sanat grubu sahneye koydu. Son yıllarda Abhaz tiyatrosu yurtdışındaki meslektaşlarıyla ilişkilerini güçlendiriyordu. 80'li yılların ortalarında Slovakya'dan sahnelemeye ilgili bir grup Sohumi'a davet edilmişti. Ünlü Slovak rejisör Milan Bobula İ.Bukovcan'ın "Görgü Şahidi" piyesini Abhaz tiyatrosu sahnesinde, Abhaz rejisör D.Kortava ise A.Argun'un "Ocağım Asla Sönmesin!" adlı piyesini Koşitsa'daki milli tiyatro sahnesinde seyirciye sundu. Bir süre sonra da Slovakya'nın Martin şehri tiyatrosu Abhaz tiyatrosunda sahneye çıktı.

Rejisörlüğünü L.Mirtshulava, D.Kortava ve B.Kobe'nin yaptığı K.Gamsahurdia'nın "Aydın Çalınması", R.Copua'nın "İşilti", A.Argun'un "Dağlar Denize Bakar", E.Sımsım'ın "Uzaktaki Güneşin Işığı" piyesleriyle Abhaz tiyatrosu hayatın devrimden etkilenmesi temasını da ele alacaktı.

Topluluğun devlet tarafından "Şeref Madalyası" nişanıyla ödüllendirilmesi büyük bir hadise olmuştu.

Şair ve nesir yazarı N.Kutsnia'nın tercüme ettiği W. Shakespeare'in "Kral Lear" piyesi cumhuriyetin tiyatro hayatındaki uzun bir aradan sonra seyircinin beğenisine sunuldu. Bu piyes büyük hümanistin mesajını iletebilmiş ve hakettiği sıcak ilgi ve beğeniyi toplamıştı. Kral Lear rolünü SSCB Devlet Sanatçısı Ş.Paçalıya oynuyordu. Bu oyun, Ermenistan'ın başkenti Erivan'da gerçekleştirilen SSCB W. Shakespeare Festivalinde en iyi piyes ünvanını kazandı. Ardından oyun Adigey başkenti Maykop'ta da sergilendi.

Milli kültürlerin karşılıklı etkileşiminden bahsederken, Abhaz tiyatrosunun repertuarına daima ülkemiz halklarının piyeslerini koyduğu gerçeğini hatırlamamız gerekir. Bu tiyatronun sahnesinde: N.Miroşniçenko'nun "Uçurumun Üstünde Bir An", İ.Drutse'nin "Kutsalların Kutsalı", A.Çeidze'nin "Çınarın Manifestosu", R.İbragimbekov'un "Aslana Benzeyen", Y.Bondarev'in "Kıyı", A.Vampilov'un "Melekle Yirmi Dakika", B.Brecht'in "Cesaret Anne ve Çocukları" vb. oyunlar yer alıyordu. Rejisörler, M.Marholia, B.Kobe, A.Mukba tarafından sahneye koyulan bu oyunların hepsinde insan kaderlerinin çatışmaları sergilenmiş, toplumun hayatı, bizatihi halkın ruhunun ölümüsüzlüğü sahneye yansıtılmıştır.

Tiyatro 80'li yılların ortalarında, Ş.Acincal'ın "Beyaz Çanta", A.Agrba'nın "Kral 1.Leon", gibi Abhaz hayatından bahseden piyesler sahneye koyar, 1986 yılında ise B.Şinkuba'nın "Gidenlerin Sonuncusu" adlı romanı sah-

ABHAZYA TARİHİ

neye uyarlanır. Bu piyesi, Ukrayna SSC Devlet Sanatçısı, RFSSC ve Abhazya ÖSSC üstat sanatçısı, Ukrayna Devleti tarafından verilen Şevçenko Ödülü sahibi Viktor Terentev sahnelemiştir.

Daha 30'lu yıllarda Abhaz tiyatrosu İspanya klasik dramaturjisine ilgi göstermiş, Felix Lope de Vega'nın "Koyun Kaynağı" piyesini sahneye koymuştu. Ve nihayet yarım asır sonra tiyatro yine İspanya klasiklerine başvurmaktadır. Bu defa Abhaz tiyatrosunun başrejisörü B.Kove, P.Calderon'un "Hayat Bir Rüya"dır" adlı oyununu sahneye koyuyordu.

Ş.Acincal'in "Mart'ın Dördü" adlı tarihi dramı Ekim Devrimi'nin 70. yıl dönümüne adanmıştı. Oyunun rejisörlüğünü G.Kavtaradze üstlenmişti, müziği ise SSCB Devlet Sanat Ödülü sahibi, Gürcistan Devlet Sanatçısı S.Tsintsadze'ye aitti. Lenin rolünü SSCB Devlet Sanatçısı Ş.Paçalia oynamıştı.

Abhaz tiyatrosunun repertuarı çok yönlü ve uluslararasıdır. Bunda dünya dramaturjisini Abhazcaya kazandıran Mihail Goçua, Platon Şakrıl, Yason Çoçua, Şarah Paçalia, Aziz Agrba, Nikolay Kvitsinia, Cuma Ahuba, Nelli Tarba, Eteri Kogonia, Gennadiy Alamia, Aleksey Argun, Vladimir Tsvinnaria vb.gibi çevirmenlerin büyük katkısı olduğunu vurgulamak gerekir.

Abhaz tiyatrosu ortaya koyduğu sanatıyla her zaman çokuluslu seyircisinin kalbini kazanmayı bilmiştir.

1976 yılında Oset seyircisiyle Orconikidze'de, ayrıca Herson'da emekçilerle buluşma, Ukrayna turnesinde Ujgorod, Mukaçevo, Lvov ziyaretleri unutulmaz hadiselerdendi. Sophokles'in "Electra" ve Ş.Acincal'in "Pınarın Sesi" gibi temsilleri Ukrayna Devlet televizyonu sayesinde milyonlarca seyircinin beğenisine sunulmuştu.

Hiç şüphesiz, Abhaz tiyatrosu yaratıcı gücünü ve işlediği temaların güncelliğini uzun yıllar boyunca muhafaza edecek, tiyatronun geleceği ise hayatın gerçeklerini, yaşamımızdaki olayları ne kadar kapsamlı yansıtabildiğine bağlı olacaktır.

§5. Resim sanatı

Sovyet iktidarının kurulmasından sonra kısa süre içinde milli edebiyat, tiyatro, müzik, dans, sahne ve halk sanatlarında büyük başarılar elde edilmiş, milli klasik müziğin ilk emareleri belirmişti.

Ancak resim sanatında, kadro ve eğitim kurumları yetersizliği sebebiyle iş daha zordu. Ancak bu boşluk da Abhazya'ya göç eden farklı tarz ve eğilimdeki ressamlar tarafından kısa süre içerisinde dolduruldu.

ABHAZYA TARİHİ

Bunlardan biri, ortaokullardaki pedagojik faaliyetleri Abhazya açısından büyük önem taşıyan A.Buhov'dur. Ondan bize birkaç güzel Abhaz tipi portresi kalmıştır. Çok yönlü ve yetenekli bir ressam olan V.Kontarev Abhazya'da yaşamış ve çalışmıştır. Kontarev Abhazya dağ zirvelerini terennüm eden bir ressamdı. Serov ve Korovin'in öğrencisi, yorulmak bilmez bir seyyah, mükemmel bir avcı, resim sehпасıyla Abhazya'nın tüm derelerini ve yamaçlarını karış karış gezen biri olarak Kontarev, büyük sanatsal değer taşıyan şiirsel peyzajlar yarattı. Ressam ve dekoratör B.Petrov gerçekten eşsiz bir renk ustası idi. Onun "Ritsa Gölü" ve "Alp Çayırları" adlı resimleri ve harika natürmortları ülkemizin benzersiz, masal gibi doğasını yansıtır.

Tkvarçal galerisini yaratan M.Platunov, sanayi peyzajı alanında çalışan İ.Tsomaya, portreci ve heykeltıraş İ.Gorohovtsev, O.Segal, L.Nevsky, V.Evropina, P.Pşeniçnikov, K.Sokolov vb. gibi ressamlar da farklı zamanlarda Abhazya'da yaşamış ve çalışmışlardır. Onlar verimli bir şekilde eserler yaratırken, aynı zamanda, bu verimli toprakların kendi milli kadrolarına ihtiyaç duyduğunun da pekala farkındaydılar. Nevsky, Petrov, Kontarev, Segal ve diğerlerinin inisiyatifleriyle ve Abhazya MYK başkanı N.Lakoba'nın desteğiyle 1935 yılında Sohum'da daha sonra (1937) beş yıllık yüksekokula dönüştürülecek olan iki yıllık güzel sanatlar okulu açıldı. Bu olay Abhazya'nın sanat hayatında büyük bir olay olmuştur. Yetenekli Abhaz gençleri akın akın bu okula gelmeye başladılar.

Milli sanatın gelişmesinde önemli katkıları olan Georgi Gulia, Leonid Şervaşidze (Çaçba), İvan Kortua gibi Abhazlar, Abhaz sanatındaki ilk adımlarını bu okulda attılar. G.Gulia (1921) A.Buhov'un yanında henüz küçük yaşta resim çalışmaya başlamıştı. Geleceğin yazarı resim, grafik ve sahne dekoru alanlarında kendisini deniyordu. Yağlıboya çalışmaları arasında "Dmitriy Gulia'nın Portresi", "Hurma" ve "Dans" gibi eserleri dikkate değer. O aynı şekilde kitap grafikeri olarak da çalıştı, babasının eserlerinin illüstrasyonunu yapan ilk ressam olmuştur, 1933 yılında da D.Gulia'nın "Abhaz Manileri" adlı satirik maniler kitabının grafiğini düzenler.

Kitap grafiği dalında L.Şervaşidze, L.Solovyev, L.Lunevsky ve diğerleri büyük başarılar elde ettiler. Onların düzenlemiş olduğu Abhaz halk masalları kitapları tazelik ve sanatsal değerlerini yitirmeden günümüze kadar gelmişlerdir.

Lıhni köyünden bir köylünün oğlu olan İ.Kortua Tiflis Sanat Akademisinde bir süre tahsil yapmıştı. (geçim sıkıntısı yüzünden tahsilini yarıda bırakmıştır). Yetenekli ressam, peyzajlarında, resim sanatıyla ilgili kendi algısını halkın milli köklerine yaklaştırmaya kaygısıyla bilinçli bir biçimde primitizm tarzını

ABHAZYA TARİHİ

kullanmıştır. Abhaz tiyatrosundaki birkaç temsilin dekorunda da onun imzası vardır. Daha sonraları Kortua melodi bestecisi ve ünlü “Nartaa” etnografi topluluğunun organizatörü olmuştur.

Söz konusu dönemde doktor E.Feşkov’un Abhaz resim sanatına katkısı çok büyüktür. 1921 yılından itibaren Sohumi’de yaşamaya başlayan Feşkov, sanat çevreleriyle dostluklar kurmuş, birçok ressamın dostu olmuş, onların eserlerini koleksiyonunda toplamıştı. Daha sonra bu koleksiyon başkentteki resim galerisinin temelini oluşturacaktı.

1939 yılında Abhazya Sovyet Ressamlar Birliği kurulur. Bunun ardından yerli ressamların sergileri açılmaya başlar. Tiflis Sanat Akademisi’nden mezun olan yetenekli ressam Nazim Havlaş aynı yıl Abhazya’ya gelir. Böylece, millî resim sanatının temelini atılması için uygun bir ortam varmış gibi görünür. Ancak Büyük Vatan Savaşı’nın başlaması ve Stalin-Beria despotizmi bu kırılgan temeli tahrip eder. Birçok genç ressam cepheye gider. Gürcistan SSCB’nde savaş döneminde hiçbir okul kapatılmazken, Abhazya’daki sanat okulunun faaliyeti durdurulmuştu.

Sohumi’de kalan ressamlar genel olarak savaş teması üzerinde yoğunlaşmışlardı. Savaş dönemi boyunca “Siyasi Mizah Penceresi” adlı resimli dergi düzenli olarak çıkmıştı.

1942 yılında Abhaz Devlet Müzesi “Vatan Savaşı” konulu bir sergi düzenler.

Savaşın sonra burada V.Kontarev, İ.Tsomaya, V.Evropina, V.Şeglov, B.Bobır, N.Tabukaşvili, V.Troitskaya-Şeglova, V.Mostitskaya, İ.Şengelaya, V.Orelkin, Ç.Kukuladze gibi isimlerden oluşan çok uluslu bir ressam camiası teşekkül eder. Bunların arasında Lakoba ve Kogonia’nın heykelini yapan ve savaş temasını işleyen heykeltıraş B.Gogoberidze, ilk kitap grafikerlerinden biri olan ressam A.Kraynyukov, Abhaz Svanetya’sından ressam A.Pangani, Sohumi’deki meşhur D.Gulia heykeli başta olmak üzere birçok portrede imzası bulunan heykeltıraş G.Ruhadze, yetenekli çizer ve seramik ustası M.Kikvadze ve P.Çedia, biçim ustası heykeltıraş A.Razmadze, özgür ve cesur tarzındaki deniz peyzajlarıyla dikkat çeken O.Brendel’i sayabiliriz.

Yukarıda adı geçen ressamların hepsi yerli temalar üzerinde çalışmış olmasına rağmen, aralarında yerli halktan kimse yoktu. Bu dönemde Abhaz kültürünün genel seviyesinde gözle görülür bir düşüş vardır: Abhazların bir halk olarak anılması ve ana dilde eğitim almaları yasaklanmıştı, her tarafta okulları kapatılıyordu...

G.Gulia’nın sansasyon yaratan “Kara Misafirler” hikayesi yüzünden Beriacılar onu doğduğu toprakları terk etmek zorunda bıraktılar. O dönemde

ABHAZYA TARİHİ

Abhazlar arasında kendini sadece resim sanatına adayan tek kişi olan N.Halvaş'a da vatanında yaşamak kısmet olmadı. Savaştan harp malulu olarak dönen ressam Abhazya'daki korkunç durum yüzünden hiçbir yerde iş bulamadığından dolayı, Rusya'ya gitti, herkes tarafından unutulmuş olarak Moskova yakınlarında kalan günlerini geçirdi. (memleketinin birçok peyzajı, portre ve natürmortlar, Abhaz milli dokusundan sahnelerde imzası vardır.). Abhazya'da 40'lı yıllarla 50'li yılların başlarında yaşanan olaylar dikkatli bir şekilde incelenirse, Gürcü Menşeviklerinin "Abhazsız Abhazya" sloganı altında uzun süreden beri güttükleri planları nasıl sistematik olarak hayata geçirdiklerini fark etmemek mümkün olmaz. Her şey ancak "halkların babası" Stalin'in ölümü ve Beria'nın foyasının ortaya çıkarılmasından sonra değişmiştir.

Abhaz halkının milli ruhu yeniden uyanıyordu. Bütün küçük halklar gibi, Abhazlar da kendi milli kültürlerini yeniden canlandırma gayreti içindedirler. Abhaz okulları tekrar açılıyor, kültür yeniden canlanıyordu.

1955 yılında Sohum'da güzel sanatlar mektebi üçüncü kez açılıyor, bir süre sonra da güzel sanatlar yüksekokulu açılıyordu. Hayat kendi mecrasını bulmuştu. 1951 yılında Moskova El Sanatları ve Dekoratif Sanat Enstitüsü'nü bitiren, profesör E.Belaşova'nın öğrencisi heykeltıraş Marina Eşba Moskova'dan Abhazya'ya geri döndü. Moskova'da madalyon oyma sanatı üzerinde düzenlenen birçok yarışmada ödül sahibi olan Eşba, bir süre sonra SSCB Ressamlar Birliği'nin Abhazya şubesini yönetmeye başladı.

Marina Eşba, çağdaşı pek çok kadın ve erkeğin yontma portresini yapmıştır. Abhaz milli anıt sanatında onun ismi özel bir yer tutar. Babası, Abhazya'nın ilk MYK başkanı devrimci Yefrem Eşba'nın anıtsal portresi ve Gudauta ile Lihni'daki şehitler anıtları onun elinden çıkmadığı. Aynı dönemde, otuz yıldan fazla Japonya'da yaşayan ve Rus-Japon kültürel ilişkilerinin gelişmesinde muazzam katkıları olan ünlü grafiker ressam V.Bubnova Sohum'a taşınır. Bubnova'nın Abhazya'da yaşadığı yirmi yıl içerisinde yaptığı sanatsal faaliyetler, cumhuriyetin sanat hayatı üzerinde bariz bir etki yaratmış, genç ressamların profesyonel ustalığının gelişmesine imkan sağlamıştır.

60'lı yılların başlarında ressam V.Yerşova milli motifleri işleyerek verimli çalışmalar yapıyordu.

Müteakip dönem, Sohum Yüksek Sanat Okulu, Tiflis Sanat Akademisi ve ülkenin diğer öğrenim kurumlarından mezun olan milli kadroların gümrak bir şekilde çoğaldığı dönemdir. Abhaz milli kültürünün yeniden canlandığı 60'lı yıllarda Abhaz ressamı H.Ayüzba'nın gözcü tuvali dikkati

ABHAZYA TARİHİ

çeker. Ayüzba'nın tablolarında Abhazya'nın ışıklı doğası, tarihi ve halkının yaşamı layıkıyla yansıtılmıştır. Şimdi bir kıdemli ressam olan Ayüzba, daha öğrenci iken sergi açmaya başlamıştı. O sıralar, çalışmalarında çeşitli ekol ve eğilimlerin etkisi hissediliyordu. Ancak, daha sonra sanatına bariz bir özgünlük kazandıran kendi resim dilini yaratmayı başarmıştır. Ressamın çalışmaları arasında en önemlileri, "Kiaraz'cılar", "Dmitriy Gulia'nın Portresi", "Sonbahar", "Nestor Lakoba Kiaraz'cılarla Birlikte", "Köy Şöleni", "Abhaz Düğünü", "Lıhni Şöleni" gibi tablolarıdır.

S.Gabelia'nın birçok tablosunun teması devrim ve halkın yaşamıdır. Daha çok natürmort ve peyzaj, çağdaşlarının porteleri ve tarihi olaylarla ilgilenir. Sanatında muhaceret özel bir yer tutar, nitekim "Muhacirler" adlı ünlü ve büyük tablosu ülkenin birçok kentinde sergilenmiş ve büyük başarı elde etmiştir.

V.Gagulia'nın tabloları lirizm, renk ahengi ve kompozisyonuyla dikkati çeker, Z.Acıncal grafik alanında başarıyla çalışmaktadır. "Devrim Atlıları", "Yaban Ellerde" ve "Bir Asırlığın Portresi" adlı grafik çalışmaları meşhurdur.

Y.Çkadua ilginç kadın portreleri serisiyle adını duyurmuştur. Hacim bakımından küçük olmasına rağmen, bu portrelerin dahili gücü etkileyici olup, sağ-lam yapısı, esnekliği, stilize edilişi ve biçimlerin bir araya getiriliş tarzıyla dikkati çeker. Onun "Abhaz Kızı", "Amza", "İ.Papaskiri'nin Portresi" vb. adlı eserleri içerik bakımından zengin birer çalışmadır. Bzıp köyünde yaptığı "Yas Tutan Bzıp" adlı anıt, ressamın yaratıcılık hayatında bir dönüm noktası olacaktı. Heykel, dinamizmi, ayrıca ustanın heykel kompozisyonuna ritim kazandırma ve tüm parçalarını bir araya uyum içinde toplama becerisini de ortaya koymaktadır.

Bir diğer heykeltıraş olan V.İvanba, daha sanat mektebinde talebe iken yeteneğinin farkına varmıştı. Onun diploma çalışması olan "Balıkçılar" adlı eseri dinamizmiyle dikkat çeker. "Apsırt" isimli yontması, onun, arkaik dönemdeki antik plastik geleneği, kendine has bir tarzda benimsediğini gösterir. En son başarılı çalışmalarından biri Abhazya halk şairi D.Gulia'nın Tiflis'de dikilen anıtsal kompozisyonu olmuştur. Heykel, portre heykeli ve anıt niteliğini organik olarak kendi içerisinde bir araya getirmektedir. Figürün monolitik yapısı, sanki dikkatleri maarifçi şairin manevi iç gücü üzerine yoğunlaştırır gibidir.

Sohum Devlet Pedagoji Enstitüsü'nde (günümüzde AGU) bulunan M.Gorki anıt heykelini yapan heykeltıraş V.Kobeladze de aynı nesildendir.

Abhaz tiyatrosunun sahne dekorasyonu sanatına E.Kotlyarov'un yaratıcı katkısı büyüktür (günümüzde genç sahne dekorasyonu uzmanları Katsuba ve Copua bu alanda başarılı çalışmalar) yapmaktadırlar.

ABHAZYA TARİHİ

1970'li yıllarda yetenekli grafik ustaları T.Ampar ve V.Gamgia Abhaz ressamlar ailesine katıldılar. T.Ampar Tiflis Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdikten sonra Komsomol örgütü organizasyonu ile ülkenin birçok bölgesini ziyaret etti. O, öz vatanını konu eden en iyi grafik çalışmalarını ülkesinden uzakta, Çuvaşistan, Kazakistan ve diğer cumhuriyetlerde yaratmış ve buralarda birçok kez sergilemiştir. Abhazya'ya döndükten sonra kendisine haklı bir başarı kazandıran ilk kişisel sergisini açmıştır. "Masalcılar", "4 Mart", "Köyüm", "Atarçeyler" vb. linogravürleri uzun süre hatırlanacaktı. Ampar aynı zamanda çok sayıda resim çalışması da yapmıştı. Ressam Z.Mukba, A.Aşuma ile birlikte Gudauta'daki dinlenme ve tedavi merkezlerinden birinin duvarına işlediği anıtsal duvar resmi çok ilginçtir. Bu, Abhazya'da, anıtsal resim vasıtasıyla Abhaz halkının yaşamını yansıtmaya yönelik ilk girişimlerden biriydi. 1970'li yılların başlarında "Bugünün Abhazya'sı" adlı linogravür serisini yapan, V.Gamgia, parlak ve duygulu bir yetenekti. Uzun süre hatırlanacak Dmitriy Gulia grafik portreleri çizmişti. Gamgia'nın yaratıcılık hayatında anıtsal fresk resminin özel bir yeri vardır. Bu sanat dalındaki ilk deneyimi, Maçarsk Kültür Merkezinin fuayesindeki resimdir. Gamgia burada ressam P.Tsikvitaria ile birlikte kuru siva üzerine "Emek marşı" temalı bir kompozisyon yapar. Gamgia son yıllarda kendisinin parlak bir manümentalist olduğunu kanıtlayan panolar yapmıştır. Bunlardan en önemlisi, Oçamçira'nın Çlou köyünün Kültür Evi'ndeki duvar resmidir. Burada, anafikir, Promete'nin prototipi olan Abrskil efsanesidir. Bir diğeri ise Lıhni köyü Kültür Evi'ndeki, Abhaz halkının tarihini, kültürünü ve yaşamını kapsayan "Nartaa" adlı duvar resmidir.

Çağdaşlarının pek çok portresini yapan G.Lakoba yetenekli bir portreci ve manümentalist olarak temayüz etmişti. Eserlerinde karakterlere derin şekilde nüfuz ettiği görülür. "Şifonyerin Önündeki Bayan", "Bir Erkek Portresi", "Savaş Şehitleri Anıtı" ve diğer birçok çalışması zarafeti, kapsamlılığı, orijinallliği ve bir birini tamamlayan biçimleriyle dikkat çeker.

Seramikçi V.Hurhmal henüz öğrenci iken dikkat çekmişti. Çocuk figürleri üzerine yaptığı "Sonsuzluk", "Küçük Atlılar" ve birçok dekoratif tabak, bütün bölgesel sergilerde sergilenmiş ve haklı bir takdir toplamıştı. V.Hurhmal yontma portreler üzerinde de başarılı bir şekilde çalışmaktadır.

Bayan Hurhmal'ın meslektaşları olan R.Akırtaa sergilerde sıklıkla dekoratif seramik kaplar, panolar sergilemekte olup, son dönemlerde yontma heykeller üzerinde denemeler yapmaya başlamıştır. Resme hacim ve boyut kazandıran teknikle yapılan "Eski Portreler", onun bu türdeki yeteneğinin kanıtıdır. Portre, natürlmort ve tematik kompozisyon türünde çalışan S.Tsujba ve B.Lakırba'nın eserleri ilginç renk arayışlarıyla dikkat çeker.

ABHAZYA TARİHİ

Tsujba aynı zamanda grafik üzerinde de başarılı bir şekilde çalışmaktadır. Lakırba son zamanlarda çağdaşlarının ilginç yontma portrelerini yapmıştır. Lakırba'nın öğrencisi heykeltıraş V.Cenia bu istikamette başarılı bir şekilde çalışmaktadır. V.Mhoncia yaptığı resim ve grafik çalışmalarında insanın iç dünyasını göstermeye çalışmaktadır.

A.Sementsov, A.Dzidzaria, Z.Mukba, N.Pisarçuk, R.Hoçaba, L.Budyak, R.Apakidze, R.Muhamed-Galieva, R.Bartsits, A.Donçenko, V.Arkania, S.Sangalov, Ş.Bokuçava, S.Hurhumal, G.Horsantia, N.Logua, A.Adleyba, L.Butba, V.Bagatelia, V.Tarba, Z.Acba ve diğer ressam, grafik ustası, heykeltıraş ve uygulamalı sanat ustaları sergilere gayet aktif bir şekilde katılmaktadırlar.

Resim, grafik, heykel ve tatbiki güzel sanatlar alanlarında kendi tarz ve biçimlerini yaratmayı başaran Novy Afon'lu özgün ressamlar G.Smir ve R.Pandaria'nın sanatı Abhazya toplumu tarafından büyük takdirle karşılandı. Özgün ressam G.Bartsits ve grafiker V.Acincal'ın ortaya çıkışları da sanatseverler tarafından sıcak bir ilgiyle karşılandı. Her ikisi de Moskova ve Sohum'da başarılı kişisel sergiler açtılar. Günümüzde Abhazya'da ortalama 100 kadar profesyonel ressam ve oyma ustası aktif olarak sanatlarını icra etmektedir. Onların her biri sanat dünyasına kendi sanat tasarısıyla gelmiştir.

Ş6. Müzik kültürü

Abhazların manevi kültürünün önemli bir parçası olan müzik folklorü, Sovyet iktidarı döneminde ihtimamla desteklenmiştir. 1925 yılında TFSCB Yüksek Ekonomi Konseyi'nin kararıyla Transkafkasya Halk Komiserliği Sovyeti rezerv fonundan Abhazya Halk Komiserliği Sovyetine 7000 ruble tahsis edilmişti. Bu paradan 2000 ruble, Abhazya Halk Komiserliği Sovyeti Başkanı N.Lakoba'nın şahsi emriyle Abhaz halk şarkılarının kaydını yapmak üzere fonograf teminine tahsis edilmişti. Asırlar boyunca halkın yarattığı müzik zenginliğini derleme, araştırma ve gelecek nesiller için muhafaza etme işi işte bu şekilde başlamıştı.

Abhaz halk şarkılarını kaydetmeyi ve kağıda dökmeyi amaçlayan ilk ekspedisyon, büyük folklor müzik bilgini K.Dzidaria ve besteci K.Kovaç tarafından düzenlendi. Kovaç, derlediği şarkıları "101 Abhaz Halk Şarkısı" ve "Kodor Abhazları Şarkısı" adıyla iki kitap halinde yayınladı.

1930 yılında Abhaz Devlet Müzik Yüksek Okulu faaliyete geçer. Okulun müdürü K.Kovaç, yardımcısı ise daha sonra dünya çapında bir orkestra şefi olarak ün kazanacak olan O.Dimitriadi idi. Petersburg, Moskova ve Tiflis

ABHAZYA TARİHİ

Konservatuvarı mezunları A.Kastorsky, M.Vepreyskaya, A. Pozdneev, Anna ve Maria Bubnovalar, M.Razumovsky, N.Siroejkin, M.Liventsova, Ş.Gorgadze, V.Zizdo-Emuhvariler bu okulun temelini atıldığı yıllarda ve daha sonraki dönemlerde burada çalışmışlardır.

Yüksek okul bünyesinde etnografi bölümü açılmış, telli sazlar dördlüsü, erkekler vokal dördlüsü, nefesli çalgılar orkestrası, 1933 yılında da K.Kovaç yönetiminde Devlet Senfoni Orkestrası kuruldu.

1930 yılında P.Pantsulaya'nın yönetiminde Devlet Etnografi Korosu teşkil edildi. Koro, verdiği konserlerle çok kısa bir süre içerisinde halkın sevgisini kazandı ve haklı bir üne kavuştu. Mükemmel bir müzisyen, vatansever ve toplum önderi olan P.Pantsulaya sanata özveriyle hizmet etmiş ama, bu müstesna insanın hayatı kısa sürmüştür. 1937-1938 yıllarındaki Stalin kıyımı, Platon Pantsulaya da dahil olmak üzere, yetenekli gençliği yok etmiş ve böylelikle parlak bir şekilde başlayan koro topluluğunun faaliyeti ebediyen sona ermiştir.

Aynı yıllarda Devlet Senfoni Orkestrası da çalışmalarına da son vermiş ve ancak 1960'lı yıllarda tekrar faaliyete geçebilmiştir. L.Cergenia orkestra şefi olmuştur. 1966 yılında Devlet Koro Topluluğu kurulur. Günümüzde Sohum'da Devlet Müzik Yüksek Okulu ve Kültürel Eğitim Yüksek Okulu dışında beş tane müzik okulu daha faaliyettedir. Bu tür okullar Abhazya'nın bütün şehirlerinde ve bazı köylerinde de açılmıştır.

Devlet üstün hizmet ödülü sahibi Abhaz Devlet Dans ve Müzik Topluluğu, "Şaratın" Devlet Dans Topluluğu, Uluslararası "Altın Orfe" ödülü sahibi "Nartaa" yaşlılar etnografik topluluğu sadece ülke içinde değil, yurtdışında da tanınır. "Gunda" Halk Çalgıları ve Müzik Topluluğu da halk sanatının tanıtımında emeği geçenlerdendir.

1971 yılında, aralarında A.Çiçba, R.Gumba, M.Berikaşvili, K.Çengelia, T.Acapua, L.Çepelyansky, P.Petrov, V.Çkadua'nın ve ayrıca müzik araştırmacıları S.Ketsba, N.Tsereteli ile M.Haşba'nın da yer aldığı Abhazya besteciler birliği kuruldu.

A.Çiçba, R.Gumba, M.Berikaşvili, V.Çkadua, L.Çepelyansky, K.Çengelia, P.Petrov ve T. Acapua'nın eserleri Abhazya müzik çevrelerinde iyi tanınır. Abhaz bestecilerinin şarkı, kantat, oratoryo, senfoni ve poemleri halk müziğinin tükenmez kaynağından beslenir. Müzik bestecileri İ.Lakırba ve İ.Kortua da Abhazya'nın müzik kültürünün gelişiminde belli katkıları olmuştur.

ABHAZYA TARİHİ

Ş.Mşvelidze'nin "Azar" senfonik eseri, A.Balañivadze'nin "Ritsa Gölü" ve "Mziya", D.Şvedov'un "Alamıs" operaları Abhaz melodileri üzerine kuruludur. Her iki opera eseri de M.Lakırba'nın librettosu üzerine yazılmıştır.

Müzik folklorünü bilimsel açıdan araştırma faaliyetleri devam etmektedir. 1976 yılında İnna Haşba'nın halk tarafından büyük takdir toplayan "Abhaz Halk Çalgıları" adlı monografisi, 1988 yılında ise V.Aşba ile İ.Şamba'nın iki ciltlik halk şarkıları derlemeleri yayınlanmıştır.